

BIBLIANA

revue o umění pro děti a mládež

XXIX. ročník
Cena / 0,70 €

2022 / **3**

obsah

Peter Naščák

POETKA HARMÓNIE A KRÁSY

(K životnému jubileu Jany Kiselovej-Sitekovej) / 1

Markéta Andričiková

TEN, KTO JAZYK POUŽÍVA ZRUČNE

(K 85. narodeninám Tomáša Janovica) / 6

Dávid Dziak

BÁSNICKÉ ZÁZRKY, ZRUČNÉ

KÚZLA I FALOŠNÉ TRIKY

(Slovenská poézia pre deti a mládež 2021) / 8

Jana Borgulová

VYMÝŠLALA SI NEBO, ABY MALA KDE ŽIŤ

(K storočnici Zlaty Solivajsovej) / 17

Toňa Revajová

DNI KNIŽNEJ EXPLÓZIE

(Dni detskej knihy 2022 v Čadci) / 20

Toňa Revajová

KNIHA V ROZHLASE – ROZHLAS V KNIHE

(Zázračný oriešok preniká

do celých Piešťan) / 26

Gabriela Magalová

MARTIN KELLENBERGER V PIEŠŤANOCH / 31

Zuzana Stanislavová

FIKČNÝ SVET SÚČASNÉHO

ROZPRÁVKOVÉHO NARATÍVU

(Dávid Dziak: Pod' do rozprávky

Peter Karpinský: O Malom kozmonautovi) / 32

Ondrej Sliacky

AKO SI REVÚCKY ŠTUDENT

MIŠKO BODICKÝ VYSUPLIKOVAL

TRISTO ZLATÝCH A JEDNU ŽENU

(K 160. výročiu založenia Prvého slovenského gymnázia) / 42

Zuzana Stanislavová

KRÁLOVNÁ S KVETINOVÝM MENOM

(Za Kvetou Daškovou) / 54

Dávid Dziak

KÁNONY A KANÓNY

(Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989) / 57

NAJKRAJŠIE KNIHY SLOVENSKA 2021 / 60

RECENZIE / 64

Tatiana Hrušovská: Francois Aubineau, V mojej

hore; **Svatava Urbanová:** Olga Stehlíková,

Mojenka

Gabriela Mikulčíková

PÍSANÉ CERUŽKOU

(K storočnici Kláry Jarunkovej) / 69

VÝSTAVY V BIBIANE / 72

titráž

Šéfredaktor ONDREJ SLIACKY

Jazyková redaktorka Gabriela Mikulčíková

Orgán Slovenskej sekcie IBBY v BIBIANE

Vychádza štyrikrát do roka

Zriaďovateľom BIBIANY je Ministerstvo kultúry SR

Vedecká rada časopisu:

Predseda: Mgr. Dávid Dziak, PhD., Prešovská univerzita v Prešove, Prešov

členovia: doc. Mgr. Markéta Andričiková, PhD., Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Košice

Mgr. art. Lenka Dzadiková, ArtD., Divadelný ústav, Bratislava

doc. PaedDr. Bibiána Hlebová, PhD., Prešovská univerzita v Prešove, Prešov

prof. Dr. Jarmila Hodoličová, Nový Sad, Srbsko

Mgr. Peter Naščák, PhD., Veľký Lapáš

Mgr. Eva Pršová, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Banská Bystrica

doc. PhDr. Milena Subrtová, Ph.D., Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

prof. PhDr. Svatava Urbanová, CSc., Ostravská univerzita, Ostrava, Česká republika

prof. PaedDr. Eva Vitězová, PhD., Trnavská univerzita v Trnave, Trnava

Mgr. et Mgr. Juraj Žembera, PhD., Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica

prof. PhDr. Marta Žilková, PhD., Nitra

Tajomníčka: Mgr. Eva Ciferská, BIBIANA

Vedecké štúdie časopisu sú recenzované.

Adresa redakcie: BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, Panská 41, 815 39 Bratislava

tel. 02/54 41 84 88 IČO: 00 682 357

Obálka a typografická úprava: Finist

Tlač Commercium, spol. s r. o., Bratislava

Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma ARES, s. r. o., Elektrárenská 12091, 831 04 Bratislava

Bezplatná linka 0800 14 19 11

Podávanie novinových zásielok povolené Riaditeľstvom pošt č. J-243/94-P do dňa 21. 1. 1994

MK SR EV 2974/09

Číslo vyšlo v septembri 2022

Autorkou ilustrácií v revue 3/2022 je Jana Kiselová-Siteková. Fotografie Antona Fialu na stranách 3 a 7 uverejňujeme so súhlasom autora.

ISSN 1335-7263

K životnému jubileu Jany Kiselovej-Sitekovej

PETER NAŠČÁK

Poetka harmónie a krásy

Na slovenskej ilustrácii milujem jej pestrosť a nevyčerpatelnú bohatosť výrazov. A tiež to, ako ma vždy prekvapí nekonečnými pohľadmi na svet. Je úžasné, že uspokojí vkus každého čitateľa (diváka). To je jeden z dôvodov, prečo neustále tvrdím, že obrazy našich ilustrátorov nielenže v ničom nezaostávajú za zahraničnými, ale ich dokážu aj v mnohom prevýšiť. Ich umenie je konkurencieschopné a s veľkou gráciou reprezentuje našu malú krajinu.

Jedna z ilustrátoriek, na ktoré musíme byť špeciálne hrdí a ktorá potvrdzuje úvodnú hypotézu, je Jana Kiselová-Siteková. Akademická maliarka a jedinečná dáma slovenského výtvarníctva z východného Slovenska predčasom oslávila okrúhle výročie narodenia, dovoľm si preto aj v tejto súvislosti pripomenúť zopár faktov z jej života a tvorby.

Príbeh budúcej ilustrátorky a grafičky sa začal v Prešove, kde sa narodila ako prvé a jediné dieťa rodičom lekárom, ktorí v nej od malička pestovali lásku k umeniu, knihám a prírode. Nechýbala kresťanská viera. To všetko a ešte

výhlady na tatranské štíty s okolitou prírodou vytvorilo pevný základ na neskorší umelecký svetonázor. Maturitu získala na Jedenástročnej strednej škole kpt. Jána Nálepku v Spišskej Novej Vsi, po ktorej si stanovila jasný cieľ – stať sa výtvarníčkou. Od raného detstva totiž milovala kreslenie. A tak po úvodných peripetiách (na tretí pokus) sa jej podarilo dostať na ikonické Oddelenie voľnej grafiky a ilustrácie Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave. Ako sa ukázalo, vytrvalosť a cieľavedomosť priniesli svoje ovocie. Pod taktovkou (koho iného ak nie) svetového Vincenta Hložníka sa postupne kreovala vyzretá autorská osobnosť. Štúdium ukončila v roku 1967 a následne absolvovala ešte postgraduálne štúdium na Oddelení užitočnej grafiky u prof. Jozefa Chovana. Ilustrátorsky debutovala už počas štúdia.

V roku 1965 odštartovala celoživotnú púť výtvarnej interpretky knižných príbehov pre malých i veľkých čitateľov. Vďaka tomu sa už vyše polstoročie stretávame s jej citlivým vyobrazením autorských svetov – rozprávok, príbehov, balád, lyriky. Ako raz sama

spomenula, nemala šťastie na výber zo žánrov či autorov, no mala šťastie na texty samotné. Vytvára tak umelecký tandem s našimi literárnymi osobnosťami, ako sú Maša Haľamová, Milan Rúfus, Mária Ďuríčková, Anton Habovštiak, Rudolf Dobiáš či Erik Jakub Groch. Čitatelia poznačení nežným dotykom štetca a ceruzky Jany Kiselovej-Sitekovej potvrdia, ako veľmi jej tento tandem svedčí. Keďže v ženskom svete nie je krásy nikdy dosť, svojím umením umocňuje aj texty Astrid Lindgrenovej, Hansa Ch. Andersena či Alexandra S. Puškina – svetových klasikov. Tvorba oceňovanej akademickej maliarky však nie je len o spoluautorstve. Do príbehov a literárnych tém vkladá vlastné poslanstvo. Vždy hľadá na svet s veľkou dávkou pokory. Samozrejme, aj jej umelecký svetonázor a štýl sa rokmi transformuje. Pozrime sa preto aspoň výberovo na bohatú ponuku autorky.

Čitateľ mal možnosť zoznámiť sa s pestrými či zemitými akvarelovými ilustráciami na papieri v duchu dobových ilustračných trendov napríklad v knihách *Kráľ zlatej rieky*, 1969, *Snehobiela košela*, 1981, *Parolod' Kolombína*, 1983 či *Dievčatko a medveď*, 1985. Prekvapiť ho mohli tiež kontrastne odlišné (čiernobiele) obrazy – vysoko expresívne ilustrácie v podobe dynamických kompozícií realizovaných grafickou šrafúrou (*Biely kamienok*, 1974, *Silas a čierna kobyla*, 1979). Pri pohľade na ne musíme počuť fučať vietor a ohýbať sa obilie, či vŕzgať kolesá dreveného voza! V neskoršom kontexte autorkinej tvorby tvoria skutoč-

ne kontrastnú, hoci nemenej sugestívnu výnimku. Bude to zrejme vplyvom Hložníkovej umeleckej školy, ktorá je v grafickej technike u autorky výraznejšia. Súčasne prichádzajú výtvarné riešenia pomocou kombinovanej techniky – neskôr azda najvyužívanejšej formy Jany Kiselovej-Sitekovej. Vidíme tak figurálne kompozície s výrazne kreslenou linkou a vyplňané vodou rozpiatými machuľami, do ktorých vstupujú (celkom nečakane) pastózne nátery akýmsi polosuchým štetcom (*Lupeň zlatej ruže*, 1979). Nad spomínanými umeleckými formami však stojí autorkina záľuba v používaní textilného podkladu (plátna), ktorý vytvára pri kresbe i maľbe stopu – jemnú mriežkovú textúru. Zapamätateľný prvok ilustrátorkinho rukopisu. K tomu sa pridáva groteskne štylizovaná figurálna kompozícia s často rozmazaným (rozpiatým) ukončením. Precízne vykreslené obrazy sa striedajú s expresívno-lyrickejšími, ktoré zahľahuje matný závoj pripomínajúci snovú nejasnosť (*Chrabrý Nazar*, 1987). To sa už pomaly dostávame k druhej polovici tvorivého obdobia jubilantky.

S netradičným ilustračným podkladom (plátnom) prichádza niekoľko nových a neskôr etablovaných rukopisných črt. Od deväťdesiatych rokov sa jej štýl stabilizuje. V najznámejšom príbehu sveta, ktorý pre deti zliterárnil Ondrej Sliacky (*Adam a Eva*, 1994), sa začína objavovať silný príklon k dekoratívizmu – autorkou využívaný buď ako veľká plocha pozadia, alebo v samotnej kompozícii. V pozadí pripomína historické tapety, prípadne ornamentálne

čalúnenie. Hoci konkrétne v tejto ocenej knižke dominuje náboženská téma a anjel ako leitmotív, podporný element dekorativizmu tvoria zvieracie a rastlinné motívy. Zlaté jablko udelené autorke za knihu *Adam a Eva* symbolicky podporuje myšlienkové aj umelecké poslanstvo. Flóra a fauna ako nosný prvok výtvarného prejavu zostáva v knihe *Braček z tekvice a Sestričky z Topánika* (2003). Tu však volí zrozumiteľnejší jazyk a jemnejšiu farebnosť.

Nasledovná tvorba majsterky štetca pre mňa tvorí jeden kompaktný celok s charakteristickými znakmi ako dekoratívnosť, lyrická sugestívnosť, florálny a zoomorfný detailizmus, figurálny minimalizmus (anjeli, detičky), citlivá farebnosť a textilný podklad. V tejto súvislosti viacerí kunsthistorici píšu o vplyve japonskej kultúry. A nedá sa im protirečiť. Množina vymenovaných výrazových prostriedkov skutočne v mnohom pripomína staré japonské umenie. Jeho rozkvitnuté čerešne, rastlinno-živočíšne dekorácie, vtáky... V aktuálnej tvorbe autorke dokonca dominujú v pozadí odtiene béžovožltej pripomínajúce farbu starých listín. A nielen to. Spomeňme si na prejavy starej japonskej kultúry či náboženstva. Hľadanie životnej rovnováhy, permanentné sebazdokonaľovanie, meditativnosť. V tomto zmysle si berie Jana Kiselová-Siteková z Japonska to najlepšie. Samozrejme, prispôsobuje ho nášmu slovenskému videniu. Výsledok môžeme vidieť v podobe nezabudnuteľného zážitku z upokojujúcej atmosféry s odkazom k meditatívnej pokore. Sériu nasledujúcich knižiek (*Palculien-*

ka, 2001, *Příštalkár*, 2006, *Anjeličku, můj strážníčku*, 2008, *Tisíc a jedna noc*, zv. 7, 2010, *O stratenej rukavičke*, 2012, *Čarovné pero*, 2014, *Mamička*, 2016, *O Jankovi Polienkovi*, 2021) dokazuje obdivuhodné spojenie európskych i ázijských výtvarných smerov a náboženstiev. Málokto totiž dokáže výtvarne uchopiť napríklad tému detskej modlitby prostredníctvom ázijského ornamentalizmu, rakúskej secesie (asociácie na Gustava Klimta) s uchovaním slovenskej kresťanskej pokory a rukopisom, v ktorom napriek interkulturalite vždy spoznáme akademickú maliarku Janu Kiselovú-Sitekovú, výtvarnú poetku harmónie a krásy.

Zistili to, samozrejme, aj členovia medzinárodných či domácich porôt. Cena Ľudovíta Fullu (1986), Plaketa BIB (1991, 2009), Zlaté jablko BIB (1995, 2001), zápis na Čestnú listinu IBBY (1996), viacnásobné ocenenia v súťaži Najkrajšie československé knihy (čestné uznania 1975, 1983, 1985, 1986, 1987), Najkrajšie české a slovenské knihy (1989) a neskôr v súťaži Najkrajšie knihy Slovenska (1994, 1998, 2001, 2006, 2008, 2012, 2014, 2016, 2021), rôzne vydavateľské ceny, ale najmä aktuálna Cena Poštovej banky za mimoriadny prínos do slovenskej a medzinárodnej ilustračnej tvorby (2021) vystihuje význam a odkaz ilustračného umenia autorke. Mne preto už nezostáva iné, ako pozdvihnúť pohár a pripíť si na počesť umelkyne, ktorá ma každou knihou prekvapuje a zároveň harmonizujúco upokojuje. Nech ju táto obdivuhodná schopnosť, vrátane pevného zdravia, nikdy neopustí. ■

Jaroslav Seifert:
Mamička, 2016

K 85. narodeninám Tomáša Janovica

MARKÉTA ANDRIČÍKOVÁ

Ten, kto jazyk používa zručne

Ten, kto jazyk / používa zručne, / vraví stručne... píše v básni Hodina stručnosti (Zb. Kto sa nehrá, z kola von; 1986) spisovateľ, básnik, humorista, aforista, epigramatik, dramatik, textár a prekladateľ Tomáš Janovic. Keby som jeho dielo chcela zhrnúť niekoľkými slovami, mohla by som o ňom povedať, že je zručným používateľom jazyka, kultivovaným majstrom slova, neúnavným hľadačom pravdy o živote, človeku i spoločnosti.

V súvislosti s Janovicovým dielom, zameraným predovšetkým na jeho aforistickú a epigramatickú tvorbu, sa jeho priateľ a generačný spriaznenec Kornel Földvári vyjadril, že jeho „originálne miniatúry iskria ako diamant. Nie vďaka chladnokrvnej virtuozite; svetlo sa tu láme cez cudne utajenú slzu.“ (LIC, 2003). Je to Janovicova schopnosť vyjadriť v naoko jednoduchom obraze zhutnenú smutnosmiešnu pravdu. Keď sa takej pravdy dotkneme, nemôžeme zostať ľahostajní, ustrnutí v pohodlí každodenného života. Taká pravda vyruší, prinúti nás rozmýšľať, prehodnocovať a možno aj konať.

V rozhovore s Jánom Štrasserom (v knihe Humor ho!, 2007) Janovic spomína aj na spoluprácu s Viktorom Kubalom v redakcii Roháča. Kubal si, ako

vraví Janovic, „svoje účty s nespravodlivosťou vybavoval humorom.“ Domnievam sa, že podobný postoj k nespravodlivosti svojou tvorbou pre dospelých zaujíma aj on sám. Niekedy je to humor láskavý, inokedy aj štiplavý, ironický a občas aj čierny. Dôležité však je, že je to humor, ktorý si často utahuje zo seba, pretože „*nekvalitný humor pluje, samozrejme, na druhých. Aj humor totiž môže byť zakomplexovaný*“ (Neber to osobne, 2009). Janovicov humor nie je zakomplexovaný a ani nespôsobuje komplexy, je to skôr cesta, po ktorej treba kráčať uvedomelo a bez predsudkov a treba po nej kráčať pravidelne, aby sme sa naučili rozoznávať, kedy a ako sa máme smiať (a kedy plakať).

„*Aj kameňom mudrcov možno rozbiť hlavu,*“ hovorí Janovic v jednom zo svojich aforizmov (Epigramatika, 1962). Občas by možno nezaškodilo, keby nám ten kameň mudrcov aspoň preletel okolo hlavy. Taký kameň mudrcov v sebe ukrýva mnoho tajomstiev a keď ich nechceme hľadať a vidieť, niekto to musí urobiť za nás.

Zručným majstrom jazyka je Tomáš Janovic aj v tvorbe pre deti. Podobne ako v tvorbe pre dospelých sa tu stretávame s autentickým hlasom, ktorý sa deťom prihovára ako otec dvoch dcér

– Táne a Katy, ako manžel, spisovateľ, priateľ so zmyslom pre humor. Na rozdiel od tvorby pre dospelých, ako na to upozorňuje aj Zuzana Stanislavová (Bibiana, 2/2017), nie je jeho humor v tvorbe pre deti ironický, pretože irónia by podľa Janovica mohla „detskú dušu neadekvátne zraňovať.“ Namiesto irónie je tu často prítomná nonsensová hravosť, ktorá dokonale kopíruje slobodné myslenie detí a ich schopnosť vidieť svet v originálnych, nezvyčajných súvislostiach.

Keď som si po mnohých rokoch znovu čítala Janovicove knihy pre deti, ako *Drevený tato a jeho rozprávkové varechy*; *Dín a Dán*; *Jeleňvízor*; *Kto sa nehrá, z kola von alebo (Ne)ukradni tri vajcia*, vrátila som sa späť do svojho detstva a doslova som pocítila tú radosť, ktorú som zažívala pri čítaní týchto textov ako dieťa. Je to radostné objavovanie jazyka a jeho možností, je to radostné objavovanie (mikro)príbehov, ktoré sú našou neoddeliteľnou súčasťou, je to radostné objavovanie nekaždodenného sveta. Všimla som si, ako často sa v Janovicových textoch pre deti okrem detí, zvierat, rastlín a všakovakých (antropomorfovaných) predmetov objavujú maličkí trpaslíci. V *Rozprávke o pánovi starostovi* je napríklad drobný trpaslík zavretý na policajnej stanici. Jeho dlhá brada obyvateľom mesta poslúži ako červený koberec na privítanie starostu. V *Rozprávke o jednom otcovi* si trpaslík vyrába kvetináče z náprstkov a sadí si do nich primule a fialky. V básni *Budík* malilinký trpaslík búchajúcim kladivom budí dom. Prečo to hovorím? Lebo aj v tom spočíva čaro Janovicovej tvorby pre deti. Zakaždým tam nájdete niečo iné alebo niekoho iného a nikto a nič tam nie je náhodou.

Jeho tvorba pre deti je nevšedná a pritom to na prvý pohľad pôsobí, akoby to bolo ľahké ako malina.

Tomáš Janovic je empatický pozorovateľ detí, je ich priateľ, ktorý sa nebojí priznať aj svoje nedostatky. V jeho básňach a rozprávkach sa naše detské ja vždy cíti vítané a slávnostne pohostené. Cíti sa doma.

Milý pán Tomáš Janovic, k Vášmu vzácnemu jubileu Vám prajem veľa zdravia a radosti z objavovania a zručného majstrovania s jazykom, veľa nových dotykov s pravdou a krásou. A my sa budeme tešiť na perly alebo letiaci kameň mudrcov. ■

Básnické zázraky, zručné kúzla i falošné triky

Slovenskú poéziu pre deti a mládež po šiestich rokoch obohatil jeden z najlepších súčasných básnikov pre deti Valentín Šefčík zbierkou štyridsiaticich „zázrakov“, ktorá vyšla pod názvom *Zázraky*. Pri štruktúrovaní štúdie, a teda aj hodnotení, si metaforicky pomáhame Šefčíkovým uvedeným názvom. V stimulovaní slovenskej poézie, teda „v hľadani hviezd“ pokračuje vydavateľstvo Perfekt, a to druhým ročníkom súťaže o najlepšiu pôvodnú báseň pre deti a nástročných, z ktorej vzišiel zborník víťazných poviedok a básní *Kráľovná*. Do slovenskej detskej poézie pozitívne prispel aj Miroslav Demák, pôvodom Srb so slovenskými koreňmi, zbierkou *Nepopieraj netopiera*. Strach detí textovo i ilustračne podnetne stvárnil Eva Škandíková s Terezou Olhovou a Vladom Jančekom v knihe *Bubáci*. Originálnu dvojknihu básní *Jemňacinky / Brutálničky* napísala známa poetka pre dospelých Eva Luka. Zručné riekanky a básne obsahuje titul

Hojdali sa ježibaby od Jozefa Moravčíka Jakubovca. Naďalej sa rozširuje, ale len kvantitatívne, inštruktívna poézia a poézia faktov. Z reedícií dávame do pozornosti „overené kúzla“ *Hra pre tvoje modré oči* od Lubomíra Feldeka s pôvodnými ilustráciami Miroslava Cipára a *Vianočná pošta* Daniela Heviera taktiež s pôvodnými ilustráciami Lucie Tallovej.

Básnické zázraky

Nádherne ilustračne a graficky, no a samozrejme aj textovo, je spracovaná najnovšia zbierka výborného poeta **Valentína Šefčíka *Zázraky*** (Slovart, il. Marta Matus). Knihu tvorí 40 básní, teda 40 zázrakov: „*Kto neverí na zázraky, / nech tú báseň nečíta. / Kto chce veriť, ale váha, / tomu chýba rovnováha, / nech sa na nič nepýta. / Nech len číta dosýta*“ (s. 6). Autor hľadá krásu všade okolo nás, v konkrétnych malič-

kostiach (*Slza; Pierko*) i abstraktných javoch (*Čas; Slovo*), ktorých sa nemôžeme dotknúť rukou, slovom však áno. Veršom zhmotňuje jedinečnosť krátkych okamihov, napríklad výnimočnú chvíľku bubliny či vločky. Veršom pôsobivo zobrazuje atmosféru ticha, lúky či rána: „*Noc potom na rozlúčku / zakýva do réžie. / Odchádza bez náhlenia, / bez veľkých rozpakov. / Ráno je dobrá správa / o svete, ktorý žije. / Ráno je prvý zázrak / vo svete zázrakov*“ (s. 13). Popritom sa využíva zaujímavá personifikácia, napríklad vietor ako básnik alebo tieň ako blízky priateľ a obraznosť: rosa ako vzácny klenot vyrobený na okamih zo slnka a vody. Básne teda majú potenciál scitlivovať (nielen) detského recipienta, nabádajú ho vidieť zázrak, krásu v obyčajných(?) veciach:¹

„*A pre všetkých, ktorí tvrdia,
že zázrakov niet,
ja dnes tvrdím pravý opak:
Je ich plný svet*“ (*Bublina, s. 7*).

Zručné kúzla

V stimulovaní tvorby poézie pre deti a mládež pokračuje vydavateľstvo Perfekt, a to druhým ročníkom súťaže o najlepšiu pôvodnú báseň pre deti a mládež (popri niekoľkoročnej tradičnej súťaži o najlepšiu poviedku).² V dôsledku pandémie vyšiel zborník víťazných prác – *Kráľovná*, až v roku 2021, v ktorom sa predstavilo 14 poetov. Hlavnú Cenu dieťaťa 2020 v kategórii poézia, ktorú vyberali žiaci štyroch základných škôl, získal text *Veľa otázok* od **Dávida Dziaka**. Báseň filozofuje o živote a smrti cez otázku identity. Je samozrejmé, že zborník zo súťaže

často obsahuje texty rôznorodej kvality, predstavíme teda tie básne, ktoré majú aspoň štandardnú umeleckú hodnotu. Opäť, ako tomu bolo aj v prvom ročníku danej súťaže (pozri Dziak, 2021b, s. 23), najlepšiu báseň napísala **Zuzana Martišková**. V texte *Strechopárty* sa vtipne zamýšľa: „*Čo sa noci preháňa / nocou po hlave?*“ (s. 126). Na tejto básni vidno, že nevznikla za „pár minút“, za „jednu noc“, ale že autorka na nej pracovala dlhšie, čo sa odrazilo v premyslenej práci s lexikou a asociáciami, súvisiacimi s nocou. Vydarený text napísala aj **Anna Timková Lazurová**. V básni *Ježibaba na dôchodku* funkčne a s humorom využila rozprávkové motívy, ktoré v závere aktualizovala o motív šitia ochranných rúšok, súvisiacich so súčasťou pandémie koronavírusu. Komicky stvárnila strach strážneho psa v krátkej básni *Obludy, von z búdy!* **Gabrieľa Dittelová**, vyúsťujúcej do vydarenej pointy: „*Zachráňme ho pre tú psinu, / zavedme mu elektrinu*“ (s. 58). Vydarený je aj jej druhý text *Prstom po glóbusu*, do ktorého vkomponovala náučnú funkciu. S humorom pracuje vo svojich dvoch básňach aj **Denisa Brliťová**. Báseň *Krokodíl* cez motív staroby a báseň *Ropokop* cez motív fatamorgány smerujú k vtipným záverom. S komikou pracuje aj text **Pavla Jurgu**, *Popletená škola* zobrazuje, čo by sa stalo: „*Keby si raz učitelia / vymenili predmety*“ (s. 84), čo môže osloviť čitateľa mladšieho školského veku.

1 Texty odporúčame do rečníckych súťaží.

2 Garantom literárnej súťaže je lingvista, literárny vedec a spisovateľ Peter Karpinský.

Slovenskú poéziu pre deti obohatil **Miroslav Demák**, Slováč z Vojvodiny, ktorý od roku 1993 žije v Bratislave, zbierkou básní **Nepopieraj netopiera** (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, il. Martin Kellenberger). Ako už naznačuje názov, autor sa hrá s jazykom (*sklony slony, ježobežci, chorý tchor, tchorí chór*), napríklad v texte *Záchlana* tematizuje ráčkovanie dieťaťa alebo v básni *Medzera v gramatike* gramatickú kategóriu pádu. Pohráva sa aj s rýmami, ktoré sú zväčša kvalitné, napríklad báseň *Kto to kričí?* tvoria paronymické rýmy. V zbierke sa najmä zobrazuje život zvierat (*Emu; Koala*) a detí (*Ťažko je; Môj kamarát obed*), pri ktorých sa pracuje predovšetkým s pointou a humorom (*Móresy; Miesihnát píše Valipupkovi*):

„Mali
PRAľudia
PRAsklo?

Mali,
ale im
prasklo!“ (*Báseň z praveku*, s. 14;
pozri Čížiková, 2021, s. 69).

Zbierka obsahuje aj lyrickejšie (*Bál; Keby už tá kukla pukla*) a jemnejšie texty:

VEČER
Mama,
nám sa nechce
do postiel'ky.
Už sme veľkí!

RÁNO
Mamička,
prečo chceš,

aby sme
vstali?

Veď sme ešte
Malí.“
(*Večer a ráno*, s. 66).

Avšak sem-tam sa nájde aj nevydarenejšia báseň (*Ako sa rastie bez mamy*).

Originálny nápad – konkretizovať strach detí z bubákov ilustrátorky **Evy Škandíkovej** prebásnili **Tereza Ol'hová** a **Vlado Janček**. V knihe **Bubáci** (Brak), určenej predškólakom, sa predstavujú rôzni bubáci, ktorí však nie sú strašidelní a nebezpeční, možno sú len hladní alebo chcú si len vypočuť hudbu: „V našom dome stále straší, / celú noc a celý deň. / Vraj nestraší, tvrdia naši, / ale straší, ja to viem!“. Zobrazujú sa na rôznych miestach (za závesom, oknom, pod posteľou, v potrubí, pivnici či výtahu) a pri činnostiach (pri čítaní, jedení, hraní, počúvaní hudby, spaní či umývaní zubov). Tvorivé sú ich pomenovania, napríklad Kveta (mäsožravý kvet), Plachtoš (z plachty) či Podpostelum (pod posteľou). Veršovanie je zručné, výborne ho dotvárajú ilustrácie E. Škandíkovej. Nápad je v závere funkčne ukončený.

Originálnu dvojknihu básní **Jemňacinky / Brutálničky** (Modrý Peter) napísala známa a oceňovaná poetka pre dospelých **Eva Luka**, čo je jej básnickým debutom pre deti. Rovnako ako v prozaickom debute adresovanom deťom *Pani Kurčaťová* si knihu sama ilustrovala. *Jemňacinky*, ako napovedá názov, tvoria texty jemnejšie, pri ktorých sa často využíva príroda a zvieratá a ich personifikácia, *Brutálničky*, opäť ako naznačuje názov, sú „brutné“ (s. bez paginácie), temnejšie básničky, ktoré

Hans Christian Andersen: *Palculienka*, 2001

však majú „smiešny základ“. Ladenie oboch častí predstavujú ich prvé básne (*Slečna ohňovlasá*; *Slečna tajuplná*), ich atmosféra je dotváraná farbami strán a ilustráciami. Obsahovo však ide o básne rôznorodej kvality. Mnohé sú originálne, tvorivé a nápadité, autorka je tematicky (*Operácia*) a jazykovo (*Kloktal v kotli vlklokan*) vynaliezavá, ale častokrát sú texty nedotiahnuté, najmä čo sa týka ich point (*Optimista*; *Pes Strašikeks*). Pracuje sa najmä s komickosťou a absurditou (*Tancovala pazucha*). Druhým nedostatkom je ich adresnosť, niektoré reflektujú svet dieťaťa (*Pod slnečnicou*), iné, naopak, sa zdajú byť vzdialené detskému svetu (*Óda na bývalý chrup*). Väčšina básní je adresovaná najmä čitateľom mladšie-

ho školského veku, ale v zbierke sa nájdu aj texty pre recipienta predškolského veku (*Osem lienok na motocykli*) a niektoré svojou sémantickou a obraznou náročnosťou pre čitateľa staršieho školského veku (*Malý nočný smútok*). Podobne ako sa konštatovalo pri próze *Pani Kurčaťová* (Dziak, 2019a; Lavríková, 2019) je otázne, do akej miery tieto texty oslovia súčasného detského čitateľa. Avšak, ako konštatuje recenzentka Soňa Uriková (2021, s. 29), „môže byť prínosné vystaviť deti niečomu nečakanému: formou i obsahom“; aj preto možno považovať tento titul za prínosný v rámci slovenskej poézie pre deti.

Pekne graficky a ilustračne je spracovaný titul *Hojdali sa ježibaby* (Albatros, il. Hedviga Gutierrez). Zručné

riekanky a básne pre deti od štyroch rokov doň napísal **Jozef Moravčík Jakubovec**. Texty sú poväčšine vtipné, hravé a vypointované: „*Vrana / má len / vranu rada, // preto / vrana k vrane sadá*“ (s. 23). Zbierka obsahuje rôznorodé témy najmä zo sveta zvierat, ktorý sa zobrazuje s humorom. Veršovanie je kultivované, rýmy sú zručné, miestami sa však nájde aj gramatická rýmová dvojica. Sem-tam sa nájde aj menej nápaditý text (*Myšacie narodeniny; Nehádaj sa*).

Remeselne veršuje aj **Stanislav Štepk**a v útlej zbierke *Vstávaj, Šimon, niekde horí* (Ikar, il. Jozef Gertli Danglár), adresovanej čitateľovi od šiestich rokov. Ide o autobiografické zobrazenie vzťahu starého otca a vnuka (Šimon Štepk): „*Som tvoj herec, dobré ráno, / ty môj šéfko, Štepk Stanko...*“ (s. 11). „Dede“ predovšetkým veršuje o Šimonkovi a jeho hrách (na hasiča, pretekára) či príhodách (z bicyklovania, reštaurácie, turistiky), pričom sa pracuje najmä s kategóriou komickeho. Niektoré texty sú vydaterejšie, vypovedajúce o nežnom medzigeneračnom vzťahu (najmä *Prečo niečo áno; Po telefóne*), iné menej (*Zúbky; Po špičkách*). Štruktúrovanie knihy do dvoch častí sa zdá byť redundantné.

Veršovaná rozprávka **Psíček muzikant** (Buvik, il. Vlasta Baránková) **Márie Števkovej** voľne nadväzuje na knihu *Psíček nie je bábika*. Štandardne zveršovaný jednoduchý príbeh, adresovaný predškolskému dieťaťu, zobrazuje priateľstvo Lucinky a psa Maxíka a závažnosť hudby: „*Husle, čelo, klarinet, / s muzičkou je krajší svet*“ (s. 33).

Knížnú podobu dostalo pätnásť piesní, adresovaných recipientom od štyroch rokov, známeho speváka, skla-

dateľa a hudobníka **Petra Nagya**. Titul *Peter Nagy pre deti* (Ikar) ilustrovala hudobná kolegyňa Zuzana Smatanová. Kniha teda obsahuje slávne vtipné piesne ako *Čarbičky, Dve malé blchy, Mandarinka Darinka, Bobi či Pingpong*.

Detská psychologička **Veronika Marcinčáková Husárová** debutovala knihou *Betka a mocný Brumbulák* (Ikar, il. Edita Hajdu) s podtitulom *Moja prvá kniha nielen o emóciách*. Zbierku tvoria inštruktívne básne na zvládanie rôznych emócií, čomu zodpovedajú názvy textov (*Hnev; Radost; Smútok; Strach; Láska*), a situácií, napríklad ak dieťa má problém so vstávaním, zaspávaním, obliekaním, upratovaním, jedným či čakaním: „*Strach je veľké vrece, / v ňom sa čosi mece. / Tučná mucha tse-tse / či bosorka z pece?*“ (s. 34). Za každou básňou je informácia pre dospelého, kedy by mal prečítať dieťaťu od troch rokov text: „*Báseň môžete použiť ako úvod k upratovaniu detskej izby*“ (s. 16), prípadne ako čítať, čo počas toho robiť, alebo sa dozvedá o hravej aktivite na zvládnutie emócie: „*Vyzvite dieťa, nech svoj objekt strachu skonkretizuje, teda nakreslí či vymodeluje z plastelíny. Takto skonkretizovaný strach potom s dieťaťom pretvorte na niečo smiešne*“ (s. 34).

Vo vydavateľstve Matys vyšiel debut jedenásťročnej **Barborke Brindžákov**ej. Zbierku *Prvé kvapky rosy*, ktorú si sama ilustrovala, tvoria básne, ktoré napísala vo veku 7 – 10 rokov. Knihu prevažne tvorí prírodná lyrika, autorka sa snaží o poetickosť, zobrazenie atmosféry prírody, ktorú častokrát personifikuje. Texty sú teda rôznorodej kvality, ich najväčším nedostatkom je konvenčnosť zobrazenia, miestami archaic-

kosť výrazu, avšak niektoré básne majú lepšie rýmy ako u niektorých dospelých poetov pre deti. Je vidno, že poézia je bytostnou súčasťou Barborky, o čom svedčia viaceré texty tematizujúce báseň: „*Báseň, tá sa perom varí, / slovo slovu hľadá páry. // Pero s papierom sú / navždy priatelia. / Peknými rýmami / báseň zacelia*“ (s. 14).

Falošné triky

Po roku, kedy **Veruška Bobeková** debutovala tromi knihami poézie, vyšiel ďalší titul pod názvom **Sivá planéta** (Ezopo, il. autorka). Rozprávkový príbeh je štandardný, cez motívy fariieb sa zdôrazňuje hodnota priateľstva v protiklade k samote. To priamo potvrdzuje aj didaktický záver: „*A že priateľstvo a nič iné, / zafarbilo ich srdcia sivé*“ (s. bez paginácie). Veršovanie má však rovnaké nedostatky ako v minuloročných knihách (pozri Dziak, 2021a). Narácia je archaická, rytmus a rýmy nekvalitné: „*Lebo veď, dobre sa obe mali, / zo života sa radovali. / Akurát, že jedného dňa sa čosi stalo, / čo im tú radosť počmáralo!*“.

Najnovšiu knihu **Ivony Ďuričovej Vesmír a pehy** (Ikar, il. Emília Holečková Jesenská) tvoria dlhšie básne, adresované dieťaťu od šiestich rokov. Zbierka obsahuje naratívnejšie (*Ranný príbeh*) i lyrickejšie texty (vydarená je napríklad báseň *Náš strom*), pri ktorých sa autorka snaží o humor (*Filipov nápad*) a poetickosť (*Oblačná výstava*). Básne sú však nenápadité. Sú slabé v pointe, pričom vyskytne sa v nich aj sentiment či priamejší didaktizmus: „*Prečo klamu uveríme, / čo nás iba zneistí? / Svoje sny si strážme, žime, /*

vyhnime sa závistí“ (s. 33).

Podobné nedostatky možno nájsť aj v ďalšej knihe **Ivony Ďuričovej**. Jej už tretí abecedár **Písmenká z abecedy** (Ikar, il. Adrián Macho) pre detského recipienta od štyroch rokov nezobrazuje, ako dané písmeno vyzerá, ale zobrazuje sa nejaké zviera alebo vec na vybrané písmeno (napríklad A ako ara, B ako baran atď.). K naučeniu abecedy však môže prispieť to, že na konci každého druhého verša je namiesto rýmovaného slova malý obrázok, t. j. dieťa má doplniť verš slovom, ktoré vždy začína na tematizované písmeno z abecedy: „*Kvet v prírode priláka / včelu, osu, [obrázok čmeliaka]*“ (s. 12).

K poézii faktu možno zaradiť zbierku **Osobnosti v rýmoch (Od Tutanchamóna po Štefánika)** (SlovaKiss, graf. spr. autorka) od **ROuMY (Romany) Kiššovej**. Autorka prostredníctvom veršov predstavuje štyridsať osobností, ktoré rozdelila do štyroch častí: história a spoločnosť, veda a technika, umenie a kultúra, slovenské a české osobnosti. Po každej časti nasledujú otázky, ktoré zisťujú len fakty. Texty, pomenované podľa zobrazovanej osobnosti (napríklad Isaac Newton, Tomáš Bata) majú problémy s rytmom i rýmami, naplňujú len poznávaciu funkciu: „*Milan Rastislav Štefánik, / významný vojenský dôstojník, / bol veľmi šikovný a vzdelaný / a rád zaoberal sa hviezdami*“ (s. 49).

Do poézie faktu spadá aj kniha **Básničkové cestovanie po Európe** (Fortuna Libri, il. Katarína Gasko) od **Vladimíra Keníža**. V krátkych štvorveršových básničkách sa recipient dozvie len o názve krajiny a jeho hlavnom meste, ale okrem toho nič navyše, len ojedinele sa spomenie nejaká

charakteristika daného štátu či mesta: „*Stratil som raz svoju lásku / na výlete po Maďarsku. / Veštica mi z gule veští: / Nájdete sa v Budapešti!*“ (s. bez paginácie). V textoch teda jednoznačne prevážila poznávacia funkcia. Poznanie dotvárajú ilustrácie, v ktorých je vždy znázornená štátna vlajka krajiny.

Poznávací zámer má aj zbierka jednoduchých a krátkych básní pre predškolský vek **Veselé básničky na celý rok** (Windor-PK, il. Freepik) od **Gabriely Labinovej Hertlíkovej**. Ako naznačuje názov, knihu tvoria texty na ročné obdobia a ich mesiace, čo sa zobrazuje bez akejkoľvek originalnosti: „*Postavíme celkom sami / snehuliaka s gombičkami. / Dáme mu aj teplý šál, / aby v noci nekašlal*“ (s. 46).

Súčasná dieťa pravdepodobne neosloví ani text, ani ilustrácie zbierky **Súkromné vnučkoviny (Miesto určenia: krajina vnúčať a starých rodičov)** (Ediposs, il. Stanislav Harangozó) od **Michala Záletu**: „*Sám je však zvedavý, čo bolo pritom / tou energickou solou / pravekej energie, / i solou tejto soli*“ (s. 34). Vo väčšine básní sa pozitívne vyjadruje básnický subjekt – starý otec, o lyrickom objekte, ktorým sú jeho vnúčať. Texty sú však archaické, idylické a so slabou pointou.

Banálny príbeh, ale komerčne úspešný najmä vďaka ilustráciám **Adriána Macha** (pozri Dziak, 2019b), o veľrybe Gerde zveršovala v leporele **Gerda. Malá veľrybka** (Albatros) **Zuzana Trstenská**. Tento gýč je tvorený ošúchanými a gramatickými rýmami: „*Gerda očka otvorí, / slniečku sa pozdraví: / Ahoj, slnko, kamarát! / Sviet mi, kým sa budem hrať.*“ (s. bez paginácie).

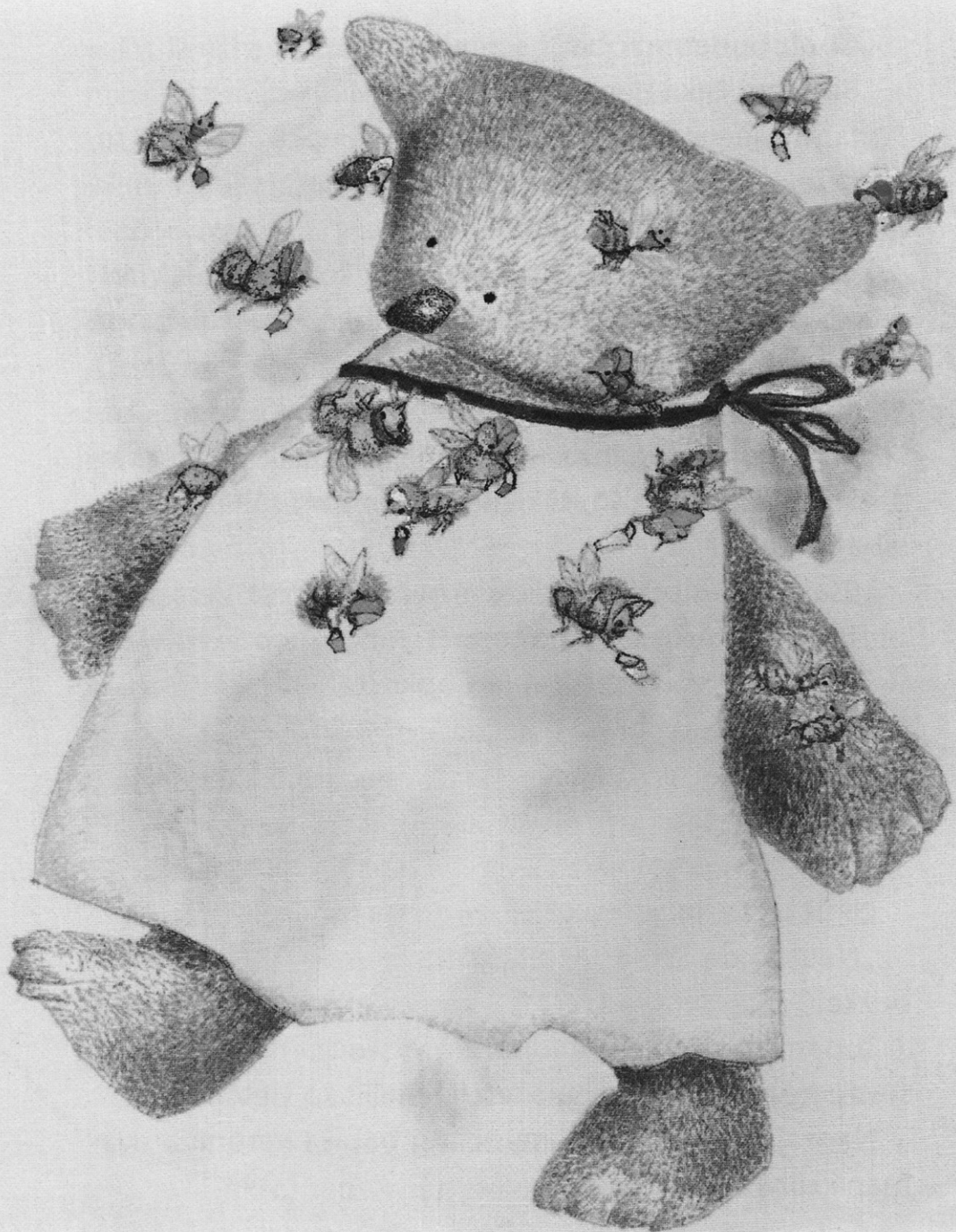
Jedlá a recepty zbásnila **Natália Kul'ková** do zbierky **Básničky na spanie**

(Natália Kul'ková, il. Žaneta Aradská), ktorá vyšla vďaka crowdfundingovej podpore. Detskí recipienti sa z textov nenaučia ani variť či piecť, ani nebudú mať estetický zážitok. Štyridsaťštyri básní nemá žiadnu obraznosť, rytmus a pointy. Rýmy sú gramatické, pri ktorých si autorka často vypomáha krstnými menami, príp. sa verše ani nerýmujú: „*Ujovi Ferkovi z vlasov vykúka nejedna šedina, / no nezúfa a teší sa, že jeho guláš pozná celú dedina. / Koštoval ho sused Jožko, aj suseda Mária, / ktorí veľmi radi jedia a ešte radšej varia*“ (s. 43).

Overené kúzla

V pôvodnom prevedení s originálnymi ilustráciami vtedajšieho debutanta Miroslava Cipára vyšlo „overené kúzlo“ – kultová **Hra pre tvoje modré oči** (Slovart) **Lubomíra Feldeka**. Toto dielo, prvýkrát vydané a hneď zošrotované v roku 1958 (pozri bližšie Sliacky, 2021), predstavuje „fundament modernej slovenskej poézie pre deti“ (tamže, s. 35), ktorý odštartoval „novú éru slovenskej detskej literatúry“ (tamže, s. 31). Čo dodať k tomu to majstrovskému počinu „zeleninových metamorfóz“ (Andričíková, 2021, s. 11), o ktorom sa už popísalo mnoho strán? Azda len toľko, že by tento Feldekovsko-Cipárovský počin mohol fungovať ako asanačná skúška pre budúcich i súčasných pedagógov, ktorí majú mnohí sklon interpretovať takýto text ako „odborníci“.

Pre čitateľa od deviatich rokov vyšlo druhé vydanie modernej epištolskej básnickej skladby **Daniela Heviera Vianočná pošta** (Trio Publishing)

Hans Christian Andersen: Palculienka, 2001

s pôvodnými ilustráciami Lucie Tallovej, avšak s novou obálkou. Súčasťou publikácie je príručka „Čítame s porozumením“ Timotey Vráblovej v rámci projektu „Analfabeta Negramotná“. Do série „Dve rozprávky“, respektíve „Obračaj knihu ako chceš, všade rozprávku nájdeš“ pripravila **Mária Števková** ďalšiu dvojknihu ***Bola koza rohatá / Dedko repku zasadil*** (Buvik). Tieto časom overené klasické rozprávkové príbehy pre najmenších, ktoré napísali **Mária Rázusová-Martáková** a **Mária Ďuričková**, vyšli v nádhernom graficko-illustračnom prevedení **Vladimíra Krála**: „*Kto si, zvere, / v líščej diere?*“ (s. bez paginácie). Pri príležitosti 30. výročia založenia vydavateľstva Buvik zostavila **Mária Števková** zbierku textov **Márie Ďuričkovej** pod názvom ***Abeceda zlatá*** (il. Martin Kellenberger). Titul spadá do vydavateľskej edície „Buvik prvákom“. Synkretickú zbierku tvoria básne, riekanky, hádanky, prózy, rozprávky.

Po roku Vydavateľstvo Tatran prinieslo vďaka dedičom pokračovanie veršovanej rozprávky o pracovitom honelníkovi Maroškovi od **M. A. Jerského** (1903 – 1974, vl. m. Imrich Majerský, pôv. Majoroš). ***Maroško vo Vtáčikove*** (pôv. 1954, il. Jan Hála) predstavuje prostredníctvom motívu sna svet vtákov. Detský recipient sa tak oboznamuje s názvami rôznych vtákov, ich charakteristikou či funkciou v prírode. Zároveň sa zobrazuje zlý vzťah človeka k vtákom: „*Dobre nám je, no sa stane, / že zlé deti nečakane / hádžu do nás hrudy, skaly, / až sa naše hniezdo zvalí. / Nevidia nám na líčku / prebolestnú slzičku!*“ (s. 39). Otázne je, do akej miery kniha zaujme súčasného detského čitateľa. ■

LITERATÚRA

- ANDRIČIKOVÁ, M., 2021. Putovanie snovou záhradou. In: *Knižná revue, mesačník o knihách*. Roč. 31, č. 11, s. 11. ISSN 1210-1982.
- ČÍŽIKOVÁ, Z., 2021. Poézia pre deti Zoroslava (Speváka) Jesenského po roku 2015. In: *O dieťaťi, jazyku, literatúre*. Roč. 9, č. 2, s. 68 – 82. ISSN 1339-3200.
- DZIAK, D., 2019a. Čitateľ sa preje alebo Menej by bolo oveľa viac. In: *Fraktál, literatúra horizontálne a vertikálne*. Roč. 2, č. 1, s. 153 – 158. ISSN 2585-8912.
- DZIAK, D., 2019b. Z priemerných rozprávok knižné hity alebo Súčasná pseudokritika detskej literatúry. In: *Bibiana, revue o umení pre deti a mládež*. Roč. 26, č. 1, s. 34 – 36. ISSN 1335-7263.
- DZIAK, D., 2021a. Crowdfundingové vydávanie kníh. In: *Knižná revue, mesačník o knihách*. Roč. 31, č. 2, s. 20 – 21. ISSN 1210-1982.
- DZIAK, D., 2021b. Najlepšie je v básni žiť: Slovenská poézia pre deti 2019. In: *Bibiana, revue o umení pre deti a mládež*. Roč. 28, č. 1, s. 23 – 29. ISSN 1335-7263.
- LAVRÍKOVÁ, E., 2019. Nespochybniteľná láska k zvláštnostiam. In: *Fraktál, literatúra horizontálne a vertikálne*. Roč. 2, č. 1, s. 153 – 158. ISSN 2585-8912.
- SLIACKY, O., 2021. „Nie som ostrovan, ale námorník.“ In: *Bibiana, revue o umení pre deti a mládež*. Roč. 28, č. 4, s. 30 – 37. ISSN 1335-7263.
- URIKOVÁ, S., 2021. Veselým i smutným deťom. In: *Knižná revue, mesačník o knihách*. Roč. 31, č. 10, s. 29. ISSN 1210-1982.
- Poznámka: Štúdia je čiastkovým výstupom grantového projektu KEGA č. 005PU-4/2021 *Zlatý fond literatúry pre deti a mládež (100 plus 1 najlepších kníh pre deti – 100 plus 1 najlepších kníh pre nástročných)*.

K storočnici Zlaty Solivajsovej

JANA BORGULOVÁ

Vymýšľala si nebo, aby mala kde žiť

Máloktorému spisovateľovi sa tradičné rozprávkové motívy a ich ľudská prapodstata tak vplietali do života ako poetke, rozprávkarke, redaktorky a publicistke Zlate Solivajsovej. Našla si tam spriaznenú dušu: *ja som tá sestra, čo si bratov hladá* (Balada o slovenskom putovaní, 1992), a tá ju neustále sprevádzala človečenským aj tvorivým bytím. Napriek útlej postave znášala radosti i strasti ženy v rodine, práci i tvorbe s neuveriteľnou noblesou. Navonok nedávala vedieť, že sa jej deje krivda či nepravosť, vždy pôsobila ako vystrihnutá z módného žurnálu – klobúk, rukavičky boli jej prirodzenou súčasťou. K tomu aj: *Úsmev bol spiknutím proti smútku* (Ex post, 2002).

Rodáčka zo Šarfie (Nitrianska Blatnica) uzrela svetlo sveta 6. mája 1922 a sudičky jej dali do vienka okrem iného aj neuveriteľnú húževnatosť, vôľu prekonávať prekážky (jej idolom bol Milan R. Štefánik a jeho *Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem!*), vzťah k umeniu, národné a vlastenecké cítenie.

V mladom veku posielala svoje básničky do časopisov, na čo reagoval bás-

nik Rudolf Dilong a povzbudil ju: *Čítal som vaše básne, páčili sa mi a chcel by som sa s vami poznať osobne.*

Roku 1946 sa presťahovala z Topoľčian do Banskej Bystrice, mesta, ktoré sa jej stalo až do konca života dejiskom všetkého dobrého i zlého, čo pre ňu osud nachystal.

Najskôr pracovala v knižnom veľkoobchode, založila si rodinu, písala verše, až sa dostala do komunity renomovaných banskobystričských literátov. V roku 1960 dostala ponuku pracovať v novovytvorenom Stredoslovenskom vydavateľstve, čím sa jej otvoril priestor pôsobiť v prostredí, ktoré ju inšpirovalo a dávalo jej krídla. V roku 1962 jej vyšla prvá básnická zbierka *Jablká plné hviezd* a bola prijatá do Zväzu slovenských spisovateľov. O päť rokov vydala zbierku *Vyhnanie z raja*, no popri tom čoraz častejšie obracala svoju pozornosť na rozprávky: *Aj to je totiž jeden zo spôsobov, ako si vymýšľať svoje nebo, ukájať túžbu po harmónii a dokonalosti.* Tak jej vyšla rozprávková knižka *Svietnik s holubičkou* (1968), za ktorú dostala Cenu SLF.

Zlata Solivajsová

Koniec 60. rokov minulého storočia uvoľnil spoločenskú atmosféru na rôznorodé aktivity, kde si našla priestor aj Zlata Solivajsová. V mladosti poznačená vojnovými udalosťami (jej brat zahynul v leteckom boji), považovala mier za najvyšší princíp ľudskosti, preto nenamietala voči svojmu zvoleniu za predsedníčku Okresnej mierovej rady. Zúčastnila sa na zjazde Československej mierovej rady v Prahe, kde predniesla diskusný príspevok s názvom *Keď zodvihneš, zle bude...*, ktorý sa stretol s búrlivým ohlasom a v odpisoch sa šíril po republike. Na základe toho bola zvolená za členku najvyššieho orgánu, kde sa stretávala a nadväzovala kontakty s významnými osobnosťami, napríklad aj so športovou ikonou Emilom Zátopkom.

Aktivita Zlaty Solivajsovej ako tajomníčky Stredoslovenskej odbočky Zväzu slovenských spisovateľov pod vedením predsedu Jána Bodenka viedla v roku 1969 k jej zvoleniu do predsedníctva ZSS (do roku 1971). Nebolo jej ľaho-

stajné dianie začiatkom normalizácie, vyjadrovala solidaritu s vylúčenými spisovateľmi. Až do momentu, keď sa to týkalo jej samotnej. A to je príbeh, ktorý zo Zlaty Solivajsovej urobil nežiaducu osobu ohrozujúcu spoločenský a politický vývoj v republike.

V jej materskom vydavateľstve vyšla totiž jej kniha autorských rozprávok *Kľúč od každých dverí* (1971). A v nej rozprávka *Abeceda pre obludy*, v ktorej zašifrovala paralelu so vstupom „bratských“ vojsk s prostredím lesa, kde rástol statný dub (Dubček) a ochraňoval zvieratká i stromy pred okupantským nebezpečenstvom. Výsledok bol jasný, autorka Zlata Solivajsová, zodpovedný redaktor Ján Bodenek boli vyhodení zo zamestnania a vylúčení z umeleckých zväzov. Pre Zlatu Solivajsovú to znamenalo kolotoč výsluchov, zošrotovanie celého nákladu knihy, odsúdenie na zaplatenie ekonomickej straty a i. Od toho posledného ju zachránilo blížiace sa konanie zjazdu spisovateľov, kde na príhovor niektorých členov ZSS

zrušili rozsudok, aby nevyvolávali zbytočné nepokoje.

Takmer dvadsať rokov trval jej dištanc z verejného a umeleckého života, počas ktorého sa naveľa zamestnala ako korektorka v tlačiarňach. Obdobie totálnej izolácie jej pomáhali prekonávať hory, najmä fyzicky namáhavé túry v milovaných Nízkych Tatrách a v ich srdci Ďumbieri: *Ďumbier mi bol a ostal priateľom nezrádzajúcim, ochrancom i chrámom*.

Privykla si na samotu a mlčanie, uzavrela sa do seba, žila v ústraní. Opätovný návrat do spoločnosti a do literatúry po roku 1989 bol preto pre ňu neľahký a bolestný. Rehabilitovali ju a opätovne prijali za členku ZSS. V roku 1991 bola zvolená za tajomníčku odbočky SSS v Banskej Bystrici, funkciu zastávala do roku 1994, pôsobila aj v predstavenstve Spolku slovenských spisovateľov. Naďalej však pracovala vo výbore odbočky, aktívne sa zapájala do literárneho života. Ľudsky blízky jej bol záujem o mladých autorov v literárnom klube LITERA 2.

Svoju dávnejšiu i aktuálnu tvorbu vydala roku 1992 v zbierke *Pierko po pierku*, za ktorú získala Cenu Spolku slovenských spisovateľov. O desať rokov neskôr vyšla jej posledná básnická zbierka *Ucho ihly*, v ktorej bilancujúci svoj životný údel reagovala na spoločenské dobové procesy. Postupne bola ocenená za svoju tvorbu i mravný postoj Poctou Valentína Beniaka, Cenou predsedu Svetového kongresu Slovákov Lea J. Danihelsa a jeho manželky Mimi, ako aj cenou Trojruža – za rozprávkovú víziu *humánneho sveta doloženú nielen presvedčivým umeleckým gestom, ale aj osobnou odvahou takýto svet žiť*. Mesto Banská Bystrica

jej roku 2008 udelilo za celoživotný tvorivý i mravný prínos Cenu primátora. Zapísaná bola aj do zoznamu jeho pamätihodných osobností.

Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici v spolupráci s Literárnym a hudobným múzeom vydali jej personálnu bibliografiu a k nej na dôvažok reedíciu zošrotovanej knihy *Kľúč od každej dverei (2008)*. Tešila sa z pozornosti a priazne, ale oveľa radšej mala ticho a pokoj, v ktorom precitovala svoju vieru a tiež pokoru pred nevyhnutnou konečnosťou.

Krehké telo i ubolená duša výnimočnej slovenskej osobnosti opustili tento svet 31. decembra 2010 vo veku 88 rokov.

Pochovaná je na banskobystrickom katolíckom cintoríne.

P.S: Namiesto rozličných ukážok z poetickej tvorby autorky uvádzame báseň, ktorá vo veľkej miere poukazuje na jej citlivé vnímanie rodinného zázemia. Zároveň je pripomienkou Dňamatiek, ktorý si nadovšetko ctíla.

NEKORÝ ŠLABIKÁR

*Mala som mamu Už ju nemám
Anjel tmy mlčí Smrť je nemá
Mám mamin úsmev Tieň jej tieňa
A s mladostou som rozvedená*

*Som Ema ktorá nemá mamu
Odkedy nechala ma samu
Môj život vypadáva z rámu*

*Svet potrebuje dobré mamy
Axióma právd nad pravdami:
Mať matku zajtra ako vlani
A s matkou aj zem pod nohami ■*

*Dni detskej knihy 2022 boli v krásnej
Kysuckej knižnici v Čadci už tretí raz
(predtým v rokoch 1984 a 2009)*

TOŇA REVAIOVÁ

Dni knižnej explózie

Tie tohtoročné sa však niesli v znamení podtitulu Literárna explózia vzácných okamihov a detskej radosti. Ibaže sa veľmi mylí ten, kto si myslí, že tie vzácne okamihy sme doniesli do Čadce iba my, dvadsiati „majstri pera a štetca“, ako nás nazvala riaditeľka knižnice Janka Bírová.

Ohňostroj odpálili najmenší umelci

Na otvorení podujatia bolo v priestoroch knižnice 102 ľudí. Hostí, domácich a účinkujúcich. Úcta k tradíciám a rodnej zemi sa dala priam krájať. Tancovali, spievali, recitovali a hrali desiatky detí, väčšinou v bielych krojoch, školáci aj škôlkari zo základných a základných umeleckých škôl v Čadci, Krásne nad Kysucou, Skalitom, Svrčinovci a Zákopčí. Heligónka nechýbala, dokonca v dievčenských rukách.

V tom istom duchu sa niesli aj dve výstavy, ktoré knižnica pripravila na Dni detskej knihy. Jedna bola ohromujúca z hľadiska počtu ilustrovaných kníh i z hľadiska hĺbky a záberu tvorby Miroslava Cipára (1935 – 2021). Ro-

dáka z Vysokej nad Kysucou, ktorý detstvo strávil na samote Semeteš a rád sa hlásil aj k Žiline, kde študoval na gymnáziu. Dve vysoké školy absolvoval v Bratislave a už tam ostal. Ale na Semeteši bol často – a kto pozná Kysuce, neomylnne ich spoznáva aj v Cipárovej tvorbe.

Druhá výstava bola komornejšia – inštalácia podmalieb na skle od Zuzany Vaňousovej. Desiatky ďalších nám premietali na veľkej obrazovke a my sme s prekvapením zisťovali, kde všade a koľko ráz v živote sme sa s nimi stretli. A človeku sa v hlave premieta aj iný film. Hrá v ňom malá Zuzka, ktorá najradšej zo všetkého kreslí na biely pásik naboku otcových novín. Áno, sme u Kronerovcov v malom železničiarском domčeku. Zuzka je šieste dieťa z dvanástich. Siedmy je brat Jožko, ktorý získal jediného slovenského Oscara v dejinách. Otec bol amatérskym hercom a režisérom a často doprial deťom nevídaný luxus. Rovno doma mohli sledovať skúšky staškovského dedinského divadla. Aj Zuzana začas hrala v Martine. Po vydaji sa však presťahovala do Považskej Bystrice, starala sa o tri deti, chodila do práce... Mala 58 rokov, keď

odišla do dôchodku. Hneď sa prihlásila do klubu amatérskych výtvarníkov a ľahko si zrátame, že jej osud jej dožičil ešte 32 rokov, počas ktorých sa venovala tomu, čo robila najradšej na svete.

Z Považskej Bystrice pricestovala na vernisáž Zuzanina vnučka Veronika Mikulášová a ďalší štyria členovia rozvetvanej rodiny. Veronika učí na ZUŠ a venuje sa voľnej tvorbe. „Získala som po babke vzácne dedičstvo. Obidve jej dcéry, moja mama Eva Rusnáková a teta Janka Schmidtová, sa venovali podmaľbe na sklo. Je to remeselné náročná technika. Teta je v Česku; začínala rovnako, postupne si vypracovala vlastný štýl a vlastné námety a veľmi sa jej darí. Vystavuje, napísali

o nej knihu, je veľmi aktívna.“

„Babka bola taký človek,“ doplní Veroniku brat, „že dokázala ostatných nadchnúť, vytvoriť dobrú náladu, bola všestranne kreatívny človek. A toto v rodine máme – každý po nej niečo zdedil, minimálne lásku k umeniu, k hudbe, tie umelecké gény skrátka prežívajú.“

Doma som ešte prebehla internetom. Veď viete. Človek tam nájde všetko – a niečo z toho je aj pravda. Ale našla som čosi, čomu pevne verím. Šiesteho júla 2022 uplynie 100 rokov od narodenia Zuzany Vaňousovej. V ten deň sa rodáci zo Staškova chystajú slávnostne otvoriť v starom (ale pekne zrekonštruovanom) kultúrnom dome pamätnú izbu Zuzany Vaňousovej.

Ondrej Sliacky: Altamira, 1976

Na druhý deň ráno sa rozbehneme (presnejšie: porozvážajú nás) po základných i stredných školách. Keď sa vrátíme, zbieram si čerstvé dojmy od kolegov. Základná otázka je: V čom sú tieto Dni detskej knihy iné ako iné?

„Deti boli dlho doma, teraz viditeľne vnímajú ten úžasný sviatok, atmosféru, sú prekvapené. Dni detskej knihy sú prínosom nielen pre deti, ale aj pre tvorcov. Dnes v krásnom prostredí v Hornom Vadičove moje knihy poznali. Potvrdzovali to aj zasvätenými otázkami. Som nadšená,“ priznáva **Danuša Dragulová-Faktorová**. „Lenže ty máš tých detských kníh aj veľa,“ poviem obdivne. „Štyridsať,“ pripustí. „Ale moje knižky sú tenké ako žiletky.“

„Dni detskej knihy sa podobajú ako vajce vajcu,“ zamyslí sa **Roman Brat**, „a napriek tomu sú zakaždým iné. Vďaka prostrediu, vďaka tomu, koho zo spisovateľov a výtvarníkov organizátori pozvú... Iné sú v ľuďoch, ktorí tie podujatia pripravujú... Zatiaľ som mal len jednu besedu v okrajovej časti Čadce. Deti boli sčítané. Nepýtal som sa, či čítali aj moje knihy. Myslím si, že to, čo sme im s **Bystríkom Vančom** rozprávali, ich zaujalo, počúvali a dvíhali ruky, chceli vedieť viac. Sem-tam sa aj zasmiali, debatovali sme spolu. Takto si predstavujem živé vyučovanie. Povedal som deťom, že literatúra nie je len sterilný predmet na základnej škole. Že literatúra sú predovšetkým príbehy. Príbehy sú súčasťou života a aj oni v nich môžu vystupovať. To ich celkom zaujalo.“

„A pani učiteľka?“ zaujímam sa. „Bola svojská. Človek by čakal, že keď je mladá, bude sa pohybovať v nejakých

svojich schémach, ale vôbec to tak nebolo. Bola dobre pripravená, kládla otázky a navodzovala dobrú atmosféru na dialóg.“

„To je rôzne. Tieto deti boli veľmi slušné. Nedá sa to zovšeobecňovať,“ doplní **Bystrík Vančo** a uznanlivo sa poobzerá okolo seba. „V knižnici som prvý raz, je krásne presvetlená, a táto vynovená záhrada...“

„A vyšlo nám aj počasie,“ pridá sa s úsmevom ďalší ilustrátor, **Juraj Martiška**. „Dovčera vraj tri dni pršalo. Tieto stretnutia sú možno aj lepšie, ako bývali. Aj my sme si to užívali, aj deti. Mal som taký pocit, že si to vyslovene vážia.“

„Úžasná organizácia – a kolegovia ma úplne nadchli,“ priznáva **Kristína Mišovičová**. „Deti boli neuveriteľne trpezlivé, v prvý deň na slávnostnom otvorení úplne malé deti, prváci aj škôlkari čakali možno aj hodinu, kým ich číslo príde na rad. Myslím, že aj pandémie deti zmenila. A na besedách sa veľa pýtali, čo nie je vždy pravidlom. Mám tri detské knižky. V knižnici ich nemali, ale našťastie som ich doniesla so sebou. To bola obecná knižnica v Čiernom. Veľká dedina, viac ako štyritisíc obyvateľov.“

„Prvé Dni detskej knihy po pandémii sú výnimočné,“ hovorí aj **Petra Nagyová-Džerengová**. „Všetci si veľmi užívame, že vidíme kolegov, decká sú úžasné ako vždy, zakaždým sa teším, ak mám možnosť prísť. Napísala som päť detských kníh, práve vyšiel štvrtý diel Kláry.“

„Poznajú tvoju Kláru aj kysucké deti?“ zisťujem.

„Pýtala som sa na besede, kto čítal Kláru a mátohy... a nikto. Ale nič sa ne deje, ja im tú knižku priblížim a potom

Účastníci Dní detskej knihy v Čadci

si ju nájdú. Práve prešlo desať rokov odvtedy, čo vyšla prvá Klára – a práve vychádza štvrtá. Je krásne, že sa stále čítajú a dotláčajú. Vážim si to, lebo aj ja som v duši dieťaťom, dôkazom toho je, že ešte stále mám mliečny zub. A milujem, milujem túto prácu.”

Prvý raz je na DDK **Julio Belan**. Jemu v týchto dňoch vyšla jedenásta kniha. Pôsobí ako taký chalan, ale tvrdí, že má tridsaťpäť rokov. Jemne ho upozorním, že za totality to bol priemerný vek debutantov. Ale dnes je všetko inak a Julovi vyšla prvá kniha o Carlosovi už pred deviatimi rokmi.

„Ste spisovateľ, ktorý dokáže upútať mladých chlapcov,” poviem uznanlivo.

„Carlos je úspešný futbalista,” usmeje sa. „A táto najnovšia kniha je o hokeji.”

Katarína Kosánová je výtvarníčka, ale aj spoluautorka dvoch úspešných kníh *Ako maliari vidia svet* a *Ako umelci vidia svet*. „Celá tá atmosféra festivalu je fajn, lebo sme sa ako pomer-

ne veľká časť komunity spisovateľov a ilustrátorov stretli na jednom mieste. Bola som zvedavá na kysucké deti, myslela som si, že sú uzavretejšie ako bratislavské, ale nie je to pravda. Deti boli pripravené a všetky otázky mali hlavu a päť. Okrem dokonalej odbornej časti festivalu sme mali krásny sprievodný program. Aj keď som z Kysúc, ešte som v Starej Bystrici pri orloji nebola. A milo ma prekvapila Kysucká galéria v Oščadnici. Človek si myslí, že v takom kraji, pánu bohu za chrbtom, budú vystavovať miestni umelci. A aj vystavujú, ale špičkoví. Sú tam nádherné expozície. Paštéka, Zimka... Cipárova výstava naozaj má vysokú úroveň, a on si to zaslúži. Ešte si celkom nevedomujeme, aký veľký a všestranný umelec to bol. Poznala som ho aj osobne. Bol to človek, ktorý si vždy našiel čas na každého, múdry, slušný, pokorný.” Ved... Kysučan, chce sa človeku dodať. Ale pravda je taká, že Európan. Rodák z Kysúc.

Riaditeľka Kysuckej knižnice PhDr. Janka Bírová otvára festival

Vedci sú celkom blízko

Neodmysliteľnou súčasťou Dní detskej knihy býva odborný seminár, určený knihovníkom z verejných i školských knižníc, pedagógom, študentom a ostatným záujemcom. Tohtoročný seminár mal názov Svetová a slovenská literatúra pre deti a mládež a jej neoddeliteľná súčasť – ilustrácia. Témami prednášok vysokoškolských pedagógov boli Svetová a slovenská literatúra pre deti a mládež – krátka exkurzia do sveta kníh (**Eva Pršová**), Ilustrácia, neoddeliteľná súčasť detskej knihy a jej vnímanie dieťaťom (**Dominika Marsovszká**) a Akademický maliar Miroslav Cipár – legenda slovenskej ilustrácie (**Peter Naščák**).

Zmeny sa chystajú

A ešte jedna odborníčka sa v knižnici pohybovala – Helena Mlejová, pred-

sedníčka Spolku slovenských knihovníkov a knižníc. Prečo?

„Zastupujem knihovnícku obec a veľmi ma teší, že vlastne prvý raz sa takto stretávam s obcou spisovateľov a výtvarníkov. Sledujem našu slovenskú tvorbu pre deti a mládež a veľmi sa z nej teším. Ale nemala som ešte možnosť stretnúť jej tvorcov takto naživo.“

„Vidíte na nich, akí sú si blízki, ako si všetci rozumejú, lebo robia to isté?“ zaujíma ma.

„Áno, je to veľmi príjemná komunita, autori aj ilustrátori, majú priateľské vzťahy. Sú dospelí, zodpovední, ale kreatívni.“

„Bude vás toto stretnutie v niečom inšpirovať?“

„Tým, že som vás všetkých stretla naživo, rozšíril sa diapazón našich kontaktov, a aj v súvislosti s činnosťou nášho profesijného združenia si viem predstaviť, že budeme ďalej budovať tie vzťahy a ešte viac vás pozývať napríklad na podujatia do knižníc. A je to

práve o medziludských vzťahoch, ktoré sa budujú medzi knižnicami a tvorcami kníh. Som aj členka pracovnej skupiny na Ministerstve kultúry SR, ktorej cieľom je vytvoriť jednotný projekt na podporu čítania detí a mládeže. Mal by byť výsledkom spolupráce verejných knižníc, BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti, školských knižníc, autorov. Budú tam aj odborníci, psychológovia, vedeckí pracovníci – aby sme mali vzdelanú mládež, ktorá má záujem čítať a rozvíjať svoje rozumové schopnosti. Navrhovala som to už dva-tri roky. Pred tridsiatimi rokmi sme boli na rovnakej úrovni ako Česi, a teraz sú v intenzívnej spolupráci s odborníkmi a v podpore čítania ďaleko pred nami. Týmto aj argumentujem na MK. Veľmi dôležitá je i medzirezortná spolupráca medzi ministerstvami kultúry a školstva. Aby sme sa nehrali každý na svojom piesočku, ale vytvorili spolu niečo zmysluplné.“

A slová najpovolanejších

Juraj Šebesta, vedúci Centra detskej literatúry, čítania a SK IBBY v BIBIANE: „38. ročník Dní detskej knihy sa niesol v pozitívnej nálade obnovených umeleckých a spoločenských stretnutí v období, ako dúfam, po pandémie. Bol to komorný festival, ktorý vďaka dokonalejšej organizácii prebehol vo veľmi priateľskej až komunitnej atmosfére. Nechýbalo prijatie na radnici u primátora Milana Guru a zápis do pamätnej listiny mesta. Užili sme si výlet do Starej Bystrice, kde sme mohli vidieť, ako dobrý nápad dokáže zmeniť nepeknú, ošarpanú časť dediny na príjemné centrum s atrakciou – jediným orlojom na

Slovensku, ktorý si ročne prídre pozrieť 50 000 návštevníkov. Zážitkom bola aj Kysucká galéria v Oščadnici, ktorej rekonštrukcia sa chyli ku koncu, a už sme mali možnosť vidieť výstavy, ktoré znesú akúkoľvek konkurenciu.“

Martin Kellenberger je očarený i smutný. „Kultúrne pôsobenie škôl a knižnice je vynikajúce. Je to zázemie výtvarníkov ako Miro Cipár a Ondrej Zimka. Rovnako ako krásna galéria s veľkým parkom v Oščadnici. Zamiloval som si tento kus Slovenska. Sú tu veci, ktoré sa budovali stáročia. Iné krajiny majú more, my máme hory, lesy, lúky a dobrých ľudí. Toto je naša jediná cesta. A nepochopíme to, kým si nenamočíme ruky do Kysuce, do Váhu, do Dunaja,“ myslí si náš významný ilustrátor a výtvarník, ale predovšetkým človek s veľkým Č.

„Je nanajvýš aktuálne podporovať realizáciu takýchto podujatí, ktoré ponúkajú deťom a mládeži alternatívne využitie voľného času a upriamujú ich pozornosť na knihy, ktoré nemajú iba náučný, ale aj zábavný charakter. Na festivale a jeho sprievodných podujatiach sme privítali 1 200 účastníkov,“ povedala riaditeľka Kysuckej knižnice v Čadci **Janka Bírová**. „Už počas neho prichádzali prvé nadšené ohlasy na stretnutia detí s umelcami. Napríklad beseda výtvarníčky Kataríny Vronkovej a spisovateľa Júliusa Belana trvala tri hodiny. Ďalšie priaznivé informácie sa dozvedáme postupne. Máme z toho radosť. Deti, ale aj my všetci, ktorí sme festival pripravovali, budeme dlho spomínať na vzácne chvíle s výnimočnými ľuďmi, ktorí u nás na Kysuciach prezentovali svoju umeleckú tvorbu.“ ■

Zázračný oriešok
preniká do celých Piešťan

TOŇA REVAJOVÁ

Kniha v rozhlase – rozhlas v knihe

Dokonalá organizácia, dokonalé priestory... ktoré však na také obrovské podujatie nemôžu stačiť, a tak Zázračný oriešok prerastá do celých Piešťan, do okolitých mestečiek a dedín. Z hodnotení vyplýva, že od 17. do 20. mája tohto roku sa v rámci festivalu uskutočnilo 60 podujatí, na ktorých sa zúčastnilo 2 700 detí, pedagógov a festivalových hostí (teda rozhlasových tvorcov, spisovateľov, ilustrátorov, hercov, vydavateľov a ďalších a ďalších).

To hlavné – podľa Exupéryho – očiam neviditeľné prebieha ďaleko od hlučného davu – tu mi zasa Hardy našepkáva – v podkrovnom priestore, kde deväťčlenná odborná porota počúva a hodnotí tri kategórie súťažných titulov – šesť monologických rozprávok, šesť rozprávkových hier a šesť rozhlasových hier pre rodinu. Tri detské poroty pracujú v osobitných priestoroch.

Zakaždým iné oriešky

Úspešná mladá výtvarníčka **Ade-la Režná** prijala ponuku vytvoriť cenu Zázračný oriešok 2022. Vždy na nej

bývajú oriešky – ale oriešky otvorené, to tu ešte nebolo.

„Brala som to ako veľkú zodpovednosť, trochu ma zneistovali všetky tie známe mená výtvarníkov, ktorí to robili predo mnou. Ale stačilo začať kresliť, brať knihy ako rozprávkové hry. Potom mi napadlo prepojenie, vytvorila som domček – stromček a na ňom otvorené oriešky ako domčeky zvierat. A zvieratká si v nich čítajú, počúvajú rádio...“

Chlapec z detskej poroty

Napadne mi, čo tu robí chlapec, ktorý sa prechádza po chodbe sám, nie ako súčasť triedy, ktorá prišla na predstavenie, na besedu so spisovateľom či na tvorivé dielne. Nuž... **Ludko Minek** je porotca tretej kategórie, ktorá hodnotí hry pre rodinu.

„Chodili sme s kamarátmi do knižnice a pani knihovníčky sa rozprávali, že bude rozhlasový festival, tak sme sa prišli pozrieť. Vtedy som bol prvý raz v porote.“

Vtedy znamená pred šiestimi rokmi. Zázračný oriešok Ludka očaril. Už je

členom detskej poroty tretí raz.

„Baví ma to, rád počúvam rozhlasové hry. Pred štyrmi rokmi tu bola Táňa Pauhofová a povedala, že začínala v Detskej rozhlasovej dramatickej družine. To ma zaujalo. Práve bol konkurz, tak som sa prihlásil. Povedali, že mám dobrý hlas.... odvtedy chodím každý utorok vlakom do Bratislavy.“

Ludko by určite porozprával aj viac, ale pribehlo k nemu dievčatko s taškou na chrbte. Sestrička. Prváčka. Tá je v porote prvý raz. Veď nech to ostane v rodine, nie?

Už to funguje

Ján Uličiansky patrí medzi zakladateľov Zázračného orieška.

„Je to určite oslava slobody a ja mám výnimočne dobrý pocit aj preto, lebo dvanásť ročníkov, to je už naozaj krásne číslo. Dvadsaťštyri rokov, takmer štvrté storočie. A ak si človek uvedomí, že Zázračný oriešok prežil všetky politické, sociálne a iné zmeny, tak je to veľká radosť. Možno som neskromný, keď poviem, že sme to s dramaturgickami Beatkou Panákovou a Zuzkou Kolmosovou asi vymysleli dobre, lebo toto naše diela dokázalo prežiť všetko. Zjavne práve preto, že je to multižánrové podujatie, že sú tu spisovatelia, ilustrátori, divadelníci, teoretici knižnej kultúry, hudobníci, speváci... Je to totiž naozaj, nie iba veta vytrhnutá zo štátu, že sú to stretnutia rôznych a rôznorodých ľudí. A práve táto skúsenosť je obohacujúca a naplňa túto krásnu knižnicu životom.“

„Bol si na každom z tých dvanástich festivalov, podarilo sa?“

„Áno. Aj vtedy, keď sme pre koro-

nu posúvali termín. Vlastne si to stále viac užívam, lebo pri prvých ročníkoch som cítil zodpovednosť za všetko. Teraz už len prídem na otvárací ceremoniál a teším sa z neho, lebo viem, že Orišok už majú v rukách profesionáli, a nie som to ja, kto môže za to, že spadla kulisa. Už tu mám taký oslobodzujúci pocit a som rád, že som sa dopracoval do tohto štádia.“

„Ale popri tom oslobodzujúcom pociť sa aj aktívne zapájaš, nie?“ pripomeniem, lebo na Zázračnom oriešku súťažia nielen Uličianskeho rozprávky Pán Nápad zachraňuje svet, ale aj hra pre celú rodinu Potlesk.

„Potlesk som napísal k storočnici Slovenského národného divadla. A môže za to Beatka Panáková, ktorá chcela odo mňa niečo ako apoteózu divadla. Napísal som to skôr úsmevne. Nahrávanie bolo dobrodružné, vždy niekto chýbal pre covid. Vždy je to smutné, keď vidíte hudobníkov, ako si balia nástroje a odchádzajú. Uvádza sa to päť minút pred dvanástou, na Silvestra 2020, v posledný deň Roku slovenského divadla.“

„Ešteže tak,“ vydýchnem si. „A Beatka?“ zaujíma ma ešte. „Ako sa ti s ňou spolupracuje?“

S úsmevom sa prizná: „Keď sa jej niečo nevidí, bez reptania to opravím.“

Aj ja, pomyslí si, ale mlčím ako ryba.

A ďalšiu cenu dostáva...

Marta Hlušíková sa na pódium pre víťazov poberala veľmi prekvapene. Jej Piata mušketierka, sedem rozprávok podľa knihy Čo baby nedokážu, získala Cenu odbornej poroty v kategórii monologická rozprávka.

„Ja k tomu poviem len toľko: Čestné mušketerske, naozaj som nijaké ocenenie nečakala. Zaskočilo ma to, pri ostrieľaných autoroch v mojej kategórii som si iný pocit ani nepripúšťala. Uvažujem, čím Piata mušketerka porotu zaujala. Chcela som ňou poukázať na silu spolupatričnosti. Na to, aké je dôležité, že sa dokážeme akceptovať. Keď som knihu písala, netušila som, že v roku 2022 budú v Európe slová pomoc a spolupráca také frekventované. Možno preto táto myšlienka zarezonovala.“

Áno, a pred dvoma chalami v rozprávke stojí veľký problém. Má sa im narodiť sestra.

„Bratia si uvedomujú, že malá Lilinka nabúra ich mušketersky svet. Rozhodnú sa, že ju vymenia alebo niekomu podarujú. Ich postoj sa zmení, keď sa dozvedia, ako sestra v nemocnici hrdincky bojovala o život. Ved' keď traja mušketeri boli vlastne štyria, prečo by sa k nim nemohla pridať aj piata mušketerka?“

„Tak prečo tie slzy, Martuška, keď sa všetko dobre skončilo?“

„Cenu som si prevzala v predvečer päťdesiateho výročia jedného sľubu – môjho a manželovho, že budeme vždy stáť pri sebe. Manželovu prítomnosť nosím už iba v myšlienkach, ale hreje ma pri srdci, že ocenenie Piatej mušketerky je tak trochu pre nás oboch.“

Postup detských porôt

Tímlíderku Rádia Junior **Rozáliu Vlaskovú** som zastihla samu v miestnosti, kde ešte pred chvíľou pracovala jedna z troch detských porôt. Teda... celkom sama nebola, spoločnosť jej ro-

bil Breptík, maskot rádia.

„Som tajomníčka detskej poroty, púšťam deťom rozprávky, rozprávame sa o príbehoch, ktoré sme počuli. Zvolíme si predsedu, a ten potom vystúpi za celú svoju skupinu detskej poroty a predstaví výsledok, ku ktorému dospejeme po poslednom odposluchu.“

Ministerka na javisku

Hlavnú úlohu v divadelnej hre Pán Nápad zachraňuje svet hrá **Martin Kollár**. Jeho postava je náročná, celý čas je na javisku.

Pán Nápad zachraňuje svet je aj kniha Jána Uličianskeho, ktorá len nedávno vyšla vo vydavateľstve TRIO Publishing. A neboli to prázdne reči, keď tento pán spisovateľ hovoril o multižánrovosti. Najprv pán Nápad vystupoval v rozhlasových rozprávkach, potom z nich vznikla ozajstná kniha a napokon (alebo možno jedným vzorom) aj divadelná hra. V jej jemnej úprave sa na otvorení festivalu pre deti dokonca ocitla aj ministerka kultúry Natália Milanová. Dostať sa do jej pracovne cez nápadité dvere pána Nápada vôbec nebol problém.

Vo Fínsku je to inak

Spisovateľka **Alexandra Salmela** prišla do Piešťan z Fínska. Pracovne tvorí tandem s našou excelentnou ilustrátorkou **Martinou Matlovičovou**:

„Chodím sem rada, obdivujem to neskutočné množstvo ľudí, ktorí sa tu pohybujú a každý presne vie, čo má robiť.“

V rámci Zázračného orieška mali

Lubica Kepštová s laureátom Ceny Márie Ďuričkovej Lubomírom Feldekom

Martina so Sašou okrem iného štyri workshopy s deťmi v Krakovanoch.

„V živote som ešte nepočula deti hovoriť, že nikdy nechcú ísť do inej školy, lebo táto ich je super. Ale mali sme aj workshop so žiakmi z umeleckej školy, témou bola naša nová knižka Fantazmagorický kamarát. Bola to výzva, lebo kniha je pre menšie deti. Mohol to byť aj väčší úspech,“ zasmieja sa.

Na otázku, či píše aj pre dospelých, Saša Salmela prikývne.

„Primárne píšem pre dospelých. Po fínsky. Z detských kníh asi polovica vyšla aj v slovenčine. Vo Fínsku sa literatúra pre deti zaznáva. Dvakrát ročne sa robí hodnotenie – dostane sa tam možno percento z toho, čo vyšlo. Urobila polstránku do novín a bedáka-

jú, ako je na tom fínska literatúra pre deti zle.“

„A čo vlastné deti?“ zaujíma ma. *„Čítajú, čo píšeš?“*

„Ási áno, lebo tvrdia, že im kradnem príbehy,“ priznáva so smiechom. *„Vymyslia si nejakú zlú príšeru, a potom ju nájdú v mojej knihe.“*

Poroty rozhodli

V kategórii rozprávkových hier zvíťazili **Traja kamoši a fakticky fantastický bunker** od Barbory Kardošovej. Hra zaujala výbornou režijnou prácou, hudbou a zvukovými efektmi.

V kategórii hier pre rodinu porota vybrala hru Viliama Klimáčka **Osem**

Potlesk pre Zuzanu Kronerovú

uší, ktorá vznikla pri príležitosti 95. výročia rozhlasového vysielania na Slovensku.

V kategórii monologických rozprávok zabodovala **Piata mušketierka** Marty Hlušikovej.

Detská porota najvyššie hodnotila monologickú rozprávku Jána Uličianskeho **Pán Nápad zachraňuje svet**.

Popri najlepších autoroch hier či rozprávok pre deti získali ocenenia aj dvaja významní slovenskí umelci, **František Kovár** a **Lubomír Feldek**.

Cenu RTVS 2022 ako výrazná rozhlasová osobnosť, ktorá svojim celoživotným dielom výrazne ovplyvnila roz-

hlasovú dramatickú tvorbu pre deti, dostal **František Kovár**.

LIC udeľuje CENU MÁRIE ĎURÍČKOVEJ 2022 Lubomírovi Feldekovi za jedinečný umelecký prínos v oblasti literatúry pre deti a mládež. Osobitne za generačný manifest literatúry detského aspektu, za prelomový prínos do vývinu modernej básnickej tvorby pre deti a za virtuóznou a hravú improvizáciu slovenskej ľudovej rozprávky.

K týmto slovám Literárneho informačného centra naozaj niet čo dodať. Cena je v tých najsprávnejších rukách a nám ostatným ostáva len postaviť sa do dlhého radu gratulantov. ■

Ilustrácia je fenomén, ktorý ku knihe pre deti neodmysliteľne patrí

GABRIELA MAGALOVÁ

Martin Kellenberger v Piešťanoch

Ilustrácia je fenomén, ktorý ku knihe pre deti neodmysliteľne patrí. Ako sa však ilustrácia tvorí? Kto oživí rozprávkový text obrázkom? Zaujímavo o tom deťom z piešťanských škôl porozprával náš významný ilustrátor Martin Kellenberger.

Knižnica v Piešťanoch zorganizovala toto podujatie dňa 14. 6. 2022 a nazvala ho **Tisíc a jedna ilustrácia**. Na otvorení výstavy sa okrem detí zúčastnili aj iní vzácní hostia: riaditeľ BIBLIANY Ing. Peter Tvrdoň, literárny vedec prof. PhDr. Ladislav Čúzy, CSc., pedagógovia zo slovenských univerzít a aj zahraniční hostia. Oživiť dialóg umelca, prítomných detí a dospelých v rozhovore o úskaliach ilustračnej tvorby sa podarilo i vďaka moderátorky Gabriele Svitekovej, ktorá vytvorila spontánne prostredie svojimi otázkami, moderátorskými vstupmi a aj „nácvikom“ záverečnej fanfáry. Touto slávnostnou fanfárou sa oficiálne otvorila výstava pre verejnosť, ktorá v Mestskej knižnici mesta Piešťany trvala až do 31. 07. 2022.

Výstava prezentovala výber ilustrácií výtvarníka Martina Kellenbergera z kníh Libuše Friedovej, Petra Glocka,

Štefana Meliša, Štefana Moravčíka, Kataríny Nádaskej, Vincenta Šikulu či Igora Válka. Zväčša knihy, ktoré spája žáner povesti, a tak tu nechýbala prezentácia ilustrácií ku knihám Slovenské povesti plné tajomných bytostí (Igor Válek), Slovenský rok (Katarína Nádaszká) či Babka a kocúrik Gíra (Libuša Friedová). ■

Dávid Dziak: Pod' do rozprávky
Peter Karpinský: O Malom kozmonautovi

ZUZANA STANISLAVOVÁ

Fikčný svet súčasného rozprávkového naratívu

Súčasná literárna teória venuje veľa pozornosti problematike možných a fikčných svetov. Pojem možných svetov pochádza pôvodne od Leibniza a do logickej sémantiky ho voviedol Saul Kripke. Zjednodušene povedané, pojem vyjadruje „[...] mnohorakosť spôsobů toho, jaký by svět mohl být“ (Fořt 2005, s. 16), pričom platí, že možné svety sú dané „deskriptivními podmínkami, které s nimi spojujeme“, sú „neoddělitelné od jazyka, skrze nějž jsou založeny“ (Fořt 2005, s. 18). Teória možných svetov literárneho dieľa, ako ju vypracoval napr. Thomas G. Pavel (2012), prichádza s názorom, že tieto svety sú konštrukty, vyžadujúce syntézu založenú na porozumení priamo vyjadreným významom textu a na interpretácii nepriamo vyjadrených významov. V predhovore k citovanej publikácii T. Pavla Lubomír Do-

ležel upozorňuje na Pavlovu operáciu ontologickej „fúzie“. Ak je fúzia silná, vedie v kultúre k „univerzálnemu symbolizmu“, v rámci ktorého predmety jestvujúce na literárnej (teda doslovnej) úrovni majú svoje pendanty, náprotivky na rovine symbolической. Pri slabšej fúzii je táto párovnosť len selektívna. Napokon ak k fúzii nedochádza, vznikajú ontologicky „ploché“ texty, bez symboliky, inými slovami – významovo jednodielne. Podľa L. Doležela (2014, s. 20 - 21) treba v rámci možných svetov striktno rozlišovať, či ide o fyzikálne možné svety, teda také, v ktorých platia zákonitosti aktuálneho sveta a nedeje sa v nich nič, čo by odporovalo prírodným zákonom, ako sú nám známe; v oblasti fikcie sa takéto fyzikálne možné svety nazývajú svetmi prirodzenými, t. j. fikčnými. Termín súvisí

s pojmom fikcia, ktorú Dorrit Cohnová (2009, s. 15 – 16 a preberá to aj Jiří Koteň, 2013, s. 9 – 10), vymedzuje v štyroch významoch: ako synonymum beletrie; ako synonymum rozprávania (keďže rozprávanie je založené na podaní imaginárnych entít); ako niečo, čo je nepravdivé – „fikce odkazujú k entitám, ktoré v empirickém svete neexistujú“ (Koteň 2013, s. 10); ako pojmovú abstrakciu – tu sa J. Koteň odvoláva na názor Franka Kermodeho, že fikcie sú iba predstavy zvýznamnené prostredníctvom svojej štruktúrovanosti a sukcesivity, vyvolávajúcej dojem časového plynutia.

Ako poznamenáva J. Koteň v citovanej práci, porozumenie svetu, ktorý fikcia vytvára, je dobre možné, ak text podrobíme analýze z komunikačného aspektu, teda prostredníctvom analýzy hovoriaceho (rozprávača) a čitateľa („reálneho“, virtuálneho či implicitného alebo fiktívneho).

Súčasná naratológia spracovala spôsoby, akými vie byť v literárnom diele prítomný autor prostredníctvom rozprávača – a akým spôsobom sa do dieľa dokáže transponovať čitateľ. V tomto smere aspoň výberovo odkážeme na práce inšpirované kostnickou školou recepcnej estetiky W. Isera a H. R. Jausa, na práce G. Princea (1999), G. Genetta (2005), A. Nünninga (2006), J. Pavelku (2007), J. Koteňa (2013), L. Doležela (2014), B. Richardsona, (2020) ai.

Ako konštatuje G. Prince (1999, s. 339), každé rozprávanie predpokladá aspoň jedného fiktívneho adresáta (čitateľa), t. j. niekoho, na koho sa rozprávač obracia. V naratológii (Genette, Nünning, Prince ai.) sa mu hovorí aj fiktívny adresát. Podľa literárnych teo-

retikov (Nünning, s. 110) fiktívny adresát je v rozprávanom príbehu prítomný, nie však ako jeho „plnohodnotná“ postava. Je to tak preto, lebo je odkázaný na rozprávača – na jeho explicitne podané rozprávanie, komentáre a hodnotiace súdy; nemá teda dostatok informácií na to, aby dokázal vnímať implicitnú kauzalitu. Fiktívny adresát môže byť v narácii literárneho diela prítomný a identifikovateľný explicitne, teda preukazne, ale aj implicitne – nenápadne (Iserov „implicitný čitateľ“), napr. prostredníctvom neosobných výrazov, neurčitého zámena, 1. osoby plurálu, ktorú rozprávač použije, a pod. Použitie jedného alebo druhého typu má zaujímavé poetologické a čitateľsko-recepčné konzekvencie aj v (post)modernej próze pre deti.

Signály explicitnej prítomnosti fiktívneho adresáta v naratívoch Dávida Dziaka Pod do rozprávky

Fiktívny adresát je identifikovateľný v tvorbe početných autorov pre deti patriacich k moderne či postmoderne. Za všetkých spomeňme napr. rozprávky Jána Uličianskeho (Malá princezná; Analfabeta negramotná; Leonardo, kocúr z ulice; Líza mačka z Trojice) alebo Daniela Heviera (Krajina Agord; Xaver s nohami do X; KR.V. alebo Krajina V. čiže Kráľovná Viktória; Svet zachránia rozprávky). Aby bol však fiktívny adresát profilovaný tak nápadne, ako je to v debute Dávida Dziaka *Pod do rozprávky* (2021), s tým sa v tvorbe pre deti predsa len nestretávame príliš často – pokiaľ nejde o pragmaticky návodovú tvorbu typu pracovných

postupov určených na vyhotovovanie určitých produktov.

V piatich naratívoch D. Dziaka máme možnosť sledovať štylizovanie narácie do podoby komunikácie priameho rozprávača s fiktívnou postavou, oslovovanou zámenom 2. slovesnej osoby sg. *Ty*. Na margo takejto komunikácie medzi autorom a čitateľom Richardson (2020, s. 17) konštatuje: „... oslovujúci ‘ty’ bude v určitých prípadoch patríť niektoré z postav, jindy pak vypravěči mimo příběh, nicméně zároveň se může zdát, že odkazuje k adresátovi či ke čtenáři, který právě drží knihu v rukou“. V prípade D. Dziaka oslovovanie *Ty* odkazuje na fiktívneho adresáta, teda na niekoho, kto je (povedané s G. Genettom 2005, s. 97) „[...] zatiahnutý do fikcionálnej diegézy a sám je fiktívnou postavou, s ktorou [...] sa reálny adresát rozprávania nemôže skutočne identifikovať.“ Imaginárne *Ty* má totiž u D. Dziaka iba rodový status (chlapec), inak nemá fyzickú podstatu, nemá žiadny vek, sociálny status, nemá biografické ani sociálne zázemie – je ako prázdny rám, do ktorého sa reálny (detský) čitateľ môže síce projektovať, s ktorým sa však nedá identifikovať.

Vybudovanie komunikačného aktu na kontakte rozprávača s imaginárnym *Ty* je indíciou toho, že text otvorene, explicitne pracuje s prítomnosťou fiktívneho čitateľa. Rozprávač sa obracia priamo naňho a realizuje to rozličnými spôsobmi, vytvárajúc tak podmienky pre seba projekciu reálneho čitateľa do rámca fiktívneho adresáta.

Jednotlivé naratíva sú vedené formou dialógu rozprávača s fiktívnym adresátom. Každý z naratívov sa začína kladením otázok. Tie majú funkciu jednak incipitu (obligátneho uve-

denia do narácie), jednak pripravujú virtuálneho čitateľa na špecifický typ textu, s ktorým sa ide stretnúť, predovšetkým však signalizujú explicitnú prítomnosť fiktívneho adresáta. Otázky majú vo vzťahu k nemu rôznorodú funkciu: stimulujú jeho predstavivosť (*Predstav si, čo všetko sa ukrýva pod zemou*, s. 6), pobádajú k sebareflexii (*Kým by si chcel byť?*, s. 15; *Čoho sa najviac bojíš?*, s. 40), podnecujú racionalizáciu vzťahu k entitám živého i vecného sveta a empatiu k nemu (*Máš rád zvieratá?*, s. 25; *Kto je tvoj najlepší kamarát?... A čo tak Slnko?*, s. 34). Dominantnosť prehovorov podnecujúcich detskú predstavivosť umožňuje „čítať“ viaceré štruktúrne charakteristiky fiktívneho adresáta, naznačené priamym rozprávačom. Profil fiktívneho adresáta prezrádza už spôsob, akým rozprávač kladie otázky: je to niekto, s kým rozprávač nadväzuje partnerský vzťah – niekto, s kým si spoločne môže vymýšľať (*Pred Tebou je obrovitánsky kameň. Má nezvyčajnú farbu, akej je farby?*, s. 6). Je to niekto so zmyslom pre fantazírovanie a poetické vnímanie (*Fíha, ale je toho veľa! Však?*, s. 6; *A pamätáš sa, aký darček Ti dalo Slnko na narodeniny? Zavolalo Dúhu, ktorá pre Teba vytvorila najväčšiu šmýkačku na svete. Keď si sa pustil nadol, letel si aj pol hodiny.*, s. 35), so zmyslom pre dobrodružstvo (*A čo tak ísť až do stredu Zeme?*, s. 6; *Čo keby si bol námorníkom? Že radšej pirátom?*, s. 15), niekto činorodý a tvorivý (*A ako by váš koráb vyzeral?... Čo by bolo na plachtách?*, s. 15). Fiktívny adresát je niekto, kto vie sústredene vnímať detaily, zvuky a obrazy okolitého sveta (*Počuješ to, čo ja?*, s. 26), kto sa rád pridá k presadeniu správnej veci (*Nie-*

Ondrej Sliacky: Adam a Eva, 1994

ktoré zvieratá priletia, iné pribehnú až k nám, pochyťajú sa navzájom za labky a krídla a urobia okolo Stromu kruh. Pridáme sa k nim?, s. 32). Charakteristikou adresáta je tiež morálna dilema vyjadrená otázkami, ktoré nastolujú napr. takéto problémy: Je potrebné pridať sa k ochrancom správnej veci, alebo sa radšej opatrne držať v úzadí? Treba sa podeliť s určitými benefitmi aj s ostatnými, alebo si to nechať radšej pre seba? Rovnako však k charakteristike fiktívneho adresáta patrí aj zmysel pre poetizovanú, metaforizovanú fikciu detskej hry: *Spúšťal si sa z lúča do obrovskej kopy mäkké-*

ho snehu a robil anjelov. Bola poriadna zima, ale slnečná žiara Ťa celého zohrievala. (s. 38).

Iný spôsob prezentácie fiktívneho adresáta v texte sa realizuje prostredníctvom tzv. hypermotivácie (Prince, s. 347), teda vysvetľovania na úrovni metajazyka, najmä prostredníctvom metakomentárov, napr. keď ide o autoreferenčnú výpoveď rozprávača, v ktorej sa otvorene priznáva k svojej tvorivej slobode (až ľubovôli) a k právu aplikovať jej dôsledky aj na fiktívneho adresáta: *Keďže všetko, čo napíšem, sa môže stať, tak nech sa z Teba stane ten najodvážnejší hrdina, ktorý*

porazí akékoľvek zlo v hocijakej rozprávke. (s. 45). Tento spôsob komunikácie zároveň naznačuje, že do profilu fiktívneho adresáta patrí určitá zorientovanosť v poetike klasickej, modernej i postmodernej rozprávkovej tvorby.

Zaujímavými príznakmi prítomnosti fiktívneho adresáta sú pasáže textu, v ktorých rozprávač simuluje spoločnú akciu s adresátom – hrovú aktivitu: *Hod' tam niečo z prírody. A nech je toho veľa! Máš? Nezaberá to... Skús jej hodiť nejakú hračku, možno sa len chce hrať. Čo si vybral? S čím by sa taká Diera chcela pohrať? Stále nič? Čo by sme tam ešte mohli hodiť?* (s. 44).

Hra rozprávača s fiktívnym adresátom je evidentná napr. v spôsobe formulovania úloh: *Zahrajme sa hru, kto vymenuje viac druhov vtákov za 5 sekúnd. Začínaš Ty* (s. 26), alebo prostredníctvom ponuky dvoch alternatívnych záverov naratívu: *Radšej tu ukončíme rozprávku! Súhlasíš? (Ak súhlasíš, aby sme tu ukončili rozprávku, potom preskoč nasledujúcu stranu a prejdi k druhej rozprávke Ty a Pirát). Nie? Ešte? Kam až chcete ísť?* (s. 13 – 14). Len výnimočne sa v texte objaví mierne ironická hra s fiktívnym adresátom: *Čo jej (diere) hodíme? Špenátový prívarok, cibulový šalát či koláč z čili papričiek? Nič? Ved' to boli samé pochúťky, určite aj Ty by si si dal* (s. 42).

V próze D. Dziaka ide o „metaleptickú fikciu“ (Genett, s. 22), teda o takú, ktorá nepredstiera, že čitateľa vŕhne do fikcionálneho príbehu. V textoch D. Dziaka nie je totiž dominantný príbeh, ale prehovor. Podľa Princea (1995, s. 359) naratíva, v ktorých prevláda napr. vysvetľovanie, majú rozprávača,

pre ktorého je oveľa dôležitejší prehovor než príbeh. V naratívach D. Dziaka ide v podstate o vysvetľovanie, nie však v nejakom explicitne modelovanom móde. Texty majú výrazne dialogický charakter, pričom jeden z účastníkov dialógu (rozprávač) je „hlasný“ a pohybuje sa najčastejšie v role „režiséra“, druhý (fiktívny adresát) je „nemý“ a profilovaný je iba prostredníctvom pokynov, otázok a komentárov fiktívneho adresáta. V štruktúre jednotlivých naratívov je tento „nemý“ pól komunikácie identifikovateľný prostredníctvom stimulačných otázok a pokynov, ktoré k nemu smerujú od rozprávača, resp. prostredníctvom komentárov toho, čo na pokyn rozprávača fiktívne Ty predpokladane vykonáva alebo čo je predpokladanou odpoveďou na položenú otázku. Úkonová alebo verbálna reakcia fiktívneho adresáta sú teda vždy len predpokladané, nie sú mimetizované, sú súčasťou implicitnej reality textu; úkonovú aktivitu fiktívneho adresáta simuluje rozprávač, napr. takto: *Hádz do nej (diery) všetko, čo Ti napadne. Možno ju tým zastavíme. Ešte! Ešte! Ešte!* (s. 42).

Dziakove naratívy prostredníctvom indícií skladajú obraz fiktívneho adresáta; tento obraz dovoľ presnejšie zdôvodniť, prečo knihu *Pod' do rozprávky* môžeme vnímať ako inštruktívnu literatúru (Stanislavová 2019) v najlepšom zmysle slova. Základná funkcia takejto literatúry je úžitková, pričom je však viac či menej výrazne „imaginovaná“ umeleckými postupmi, medzi ktorými nechýba ani mystifikačná hra a fantastika. Hra na dialóg s fiktívnym adresátom sleduje upriamenie jeho pozornosti na denné existenciálne skúsenosti a potreby dieťaťa, plní zámer iniciovať

a stimulovať to, čo autor predpokladá v každom dieťati: pátrací inštinkt, ktorý ho ženie k objavovaniu mikropříbehov, pôvabov i problémov okolitého sveta, ako aj skrytých stránok seba samého. Dziačok rozprávač smeruje k scitlivovaniu fiktívneho adresáta voči detailom okolitého sveta. V tejto súvislosti si hodno všimnúť pohyb po vertikále od prvého naratívu po posledný: priestorová orientácia smeruje od podzemia (Ty a Krt), cez vodnú plochu (Ty a Pirát), po suchej zemi (Ty a Strom) k nebeským telesám (Ty a Slnko) a tajomstvu Univerza (Ty a Diera). Fiktívny adresát je rovnocenným partnerom rozprávača, ktorý funguje ako facilitátor pohybu k interaktívnym aktivitám, k vynaliezavej hre s predstavivosťou, rozväzujúcou krídla fantázii a oslobodzujúcej od rigidného myslenia.

**Signály implicitnej prítomnosti
fiktívneho adresáta
v rozprávke Petra Karpinského
O Malom kozmonautovi**

Iný typ fikčného sveta je vytvorený v naratíve P. Karpinského *O Malom kozmonautovi* (2021). Autor v ňom pracuje s príbehom tematizujúcim problém, ktorý je v literatúre pre deti vyslovene ojedinelý: zápas predčasne narodeného dieťaťa o prežitie a dozretie. Príbeh vystaval na vynaliezavej symbolike: tajomnosť zrodu ľudskej bytosti symbolizuje vesmír, v ktorom sa rozprávková postavica, Malý kozmonaut, pohybuje – z ktorého prichádza a do ktorého sa takéto bytosti (Malá kozmonautka) môžu aj predčasne vrátiť. Symboly rakety, v ktorej sa Malý kozmonaut plaví vesmírom, hadíc, ktorými

je s raketou spojený, dobrej Kométy, meteorického dažďa udierajúceho do rakety, žltej choroby, Čiernej diery, ale aj tepla, ktoré pripomína isté slovo, a symboly ďalších rozprávkových reálií sú čitateľné ako metaforická paralela k pobytu predčasne narodeného dieťaťa v inkubátore, k nebezpečenstvám, ktoré jeho život ohrozujú, ale aj k láske, s ktorou naňho čakajú.

Spracovanie netradičnej témy príbehovým typom narácie je sprevádzané použitím iného typu rozprávača a inak prítomného fiktívneho adresáta, ako to je v naratívoch D. Dziača, textoch s oslabenou príbehovosťou.

Rozprávač P. Karpinského je autor-ský, smerovanie príbehu k detskému čitateľovi je signalizované už typom protagonistu – Malým kozmonautom; vďaka jeho malého rozmeru i miniatúrnosti predmetov, s ktorými ho rozprávač porovnáva (bodka za vetou, hrášok, gombík na košeli, gombík na kabáte, loptička, jablko, melón), stáva sa pre reálneho detského čitateľa blízkym (hoci pravdaže vymenúvanie drobných predmetov a ich poradie skúsený čitateľ vníma aj ako metaforu rastu ľudského plodu a narodenia).

Fiktívny adresát je v Karpinského próze prítomný implicitne a indicie, ktorými sa prezrádza jeho prítomnosť, sú sporé a nenápadné.

Jedným zo spôsobov indikovania jeho prítomnosti je používanie častíc: *K svojej lodi bol, samozrejme, pripútaný pevným lanom...* (s. 12). Častica *samozrejme* v tomto kontexte implikuje možnosť, že rozprávač reaguje na prípadnú „pseudopoznámku“ fiktívneho adresáta: ako sa mohol Malý kozmonaut vzdialiť od kozmickej lode a neuletieť do vesmíru? Podobne je

to v prípade výroku: *Toto však malo krídla a hviezdy predsa krídla nemávajú* (s. 44). Častica predsa signalizuje prítomnosť niekoho, komu sa vysvetľuje istá záhada, nejasnosť, resp. potvrdzuje jej objasnenie. Inokedy môže mať častica persuzívny charakter – presviedča o skutočnej identite postavy: *Po prvé sa tu neskrývam, po druhé som Červený trpaslík a po tretie odíd!* zahundral mrzuto Červený trpaslík, pretože to bol skutočne on. Nevelká, chladná a nevrlá hviezda (s. 19). Persuzívny príznak nachádzame aj v prípadoch, keď rozprávač vysielala správu potvrdzujúcu určitú hodnotu predpokladanú v predstave fiktívneho adresáta, napr.: mať priateľov je dobré (*Musela sa vrátiť tam, kam patrí. Medzi priateľov, ktorí jej chýbali*, s. 40); lúčenie býva zmesou pocitov absencie toho, kto odchádza, a nádeje na nové stretnutie (*Hoci mu kométa a hviezdy budú chýbať, vedel, že sa s nimi nelúči navždy, stále budú s ním, a preto nebol smutný*, s. 43); smútok je ťaživý ([...] vyzvedal Malý kozmonaut, ktorý tiež poznal smútok a vedel, aký je nepríjemný, s. 19); modré oči sú krásne (*Viac ho však zaujali jej veľké modré oči, ktoré sa mu veľmi páčili*, s. 20); prekvapenia sú príjemné (*Prekvapenie je určite lepšie ako snívanie*, s. 23); mať domov je veľmi dôležité (*Malý kozmonaut [...] spieval o tom, aký je šťastný a ako veľmi sa teší domov*, s. 43); nie je správne ničť alebo ubližovať iným (*Niekomu totiž robí radosť, ak môže čosi zničiť alebo komusi ublížiť*, s. 36). Časticou možno vyjadriť relatívnosť určitej udalosti vo vedomí fiktívneho adresáta, naznačiť prítomnosť neurčitosti, nejasnosti, iluzívnosti až tajomnosti toho, čo

sa stalo; takáto relativizácia môže byť súčasťou charakteristiky fiktívneho adresáta, napr.: Po tom, čo Malý kozmonaut začul hlas a slovo, ktoré mu svojím teplom pripomínalo Slnko (v symbolickom vyznení to môže byť obraz prihovárajúcej sa matky, ktorá si dieťa na chvíľu z inkubátora privinie), je realnosť udalosti dvojito relativizovaná: *Možno to bol naozaj iba sen. Ktovie* (s. 32).

Iným signálom implicitnej prítomnosti fiktívneho adresáta sú výroky, akými dospelí dodávajú deťom odvalu, ubezpečujú ich, že sa netreba báť ani vzdávať: *Všetci kozmonauti, aj tí najmenší, musia byť statoční* (s. 7); že treba byť húževnatý: [...] *kozmonauti sa predsa nikdy nevzdávajú* (s. 12); *Kozmonauti nie sú len statoční, vytrvalí a šikovní, ale hlavne sa nenechajú ničím odradiť. Dokonca ani hlúpymi vesmírnymi kameňmi* (s. 15); *Kozmonauti sú však vynaliezaví* (s. 27); nenápadne deti upozorňujú na pravidlá korektnej komunikácie [...] *zašepkal a potom dodal nahlas, ako sa na správneho kozmonauta patrí* (s. 43).

Indíciou implicitnej prítomnosti fiktívneho adresáta bývajú aj pseudootázky, pri ktorých nie je jasné, komu patria: či rozprávačovi, postave, alebo ich možno pririeknuť aj fiktívnemu adresátovi. Napr. keď narazil kameň do skla rakety, objaví sa otázka: *Čo sa deje?!* (s. 15). Môže to byť otázka rozprávača posúvajúca sujet príbehu, ale môže to byť tiež výraz zdesenia Malého kozmonauta, ktorého náraz prekvapil, a napokon môže to byť aj výraz zvedavosti prisudzovanej fiktívnemu adresátovi. Podobne je to aj v sekvencii: *Za oblohou rakety sa čosi mihlo. Žeby nejaká*

hviezda alebo meteorit? Možno kométa, ktorá ho prišla odprevadiť (s. 44) alebo pri rozvažovaní typu: Že by to bol zase meteorický dážď? (s. 23).

Spôsob prezentácie implicitného fiktívneho adresáta nájdeme aj v nasledujúcom príklade: *Len škoda, že sa nestihol porozprávať s Kométou. Chcel sa jej ešte čosi spýtať. To nič. Priletí nabudúce (s. 16).* Zaujímavé z nášho aspektu sú posledné dve vety: môžu patriť protagonistovi, ale rovnako aj fiktívne- mu adresátovi v zmysle odkazu – neboj sa, nebude to posledné stretnutie s dobrou Kométou, ako si sa možno nazdával.

Približne od polovice príbehu sa objavuje ako implicitný signál prítomnosti fiktívneho adresáta použitie 2. osoby plurálu: *Ak ste sa niekedy snažili skákať vo vesmíre, tak viete, že to veľmi nejde, lebo sa nemáte od čoho odraziť (s. 23); Pokúšali ste sa niekedy natrhať kyticu z hviezd? (s. 27); Ale čo iné by ste čakali na mieste, ktoré sa volá Veľký pes?! (s. 35); Keď sa niekedy v noci započúvate, možno ho tiež začujete (s. 36).* Obrat hovoriaceho k niekomu, koho si predstavuje na druhej strane, je evidentný, ale reakciu na výpoveď či otázku rozprávač nečaká; otázky majú vyslovene rečnícky charakter, neusilujú

Hans Christian Andersen: Palculienka, 2001

sa vťahnuť adresáta do hry.

Prítomnosť implicitného fiktívneho adresáta však môžeme tušiť aj v prípadoch „filozofovania“ na spôsob detskej predstavivosti: *Ktovie, ako dlho by sa raketa so spiacim Malým kozmonautom vznášala kozmom. Možno dni, možno roky a možno celú večnosť. Azda by sa raz zmenila na striebornú hviezdu a žiarila by na nočnej oblohe* (s. 43); podobne je to aj v prípade emocionálneho vyjadrenia radosti zo stretnutia: *Bol to zvláštny pocit... [...] Od radosti mu až zovrelo srdce* (s. 44); alebo v prípade výkladu a vysvetlenia: *Je to takmer nemožné. Hviezdy sú veľké a vzdialené, to len ľuďom na zemi pripomínajú drobné iskričky na temnej oblohe* (s. 27), *vesmír je studený* (s. 31), *Vedel, že sa o ňu musí postarať, lebo je menšia než on* (s. 35).

Implicitná prítomnosť fiktívneho adresáta v príbehu, ako to nachádzame u P. Karpinského, je prejavom akceptovania aspektu dieťaťa ako mosta k porozumeniu významom a interpretovaniu zmyslu literárneho diela detským čitateľom.

Záver

Vo fikčných (teda nadprirodzených) svetoch L. Doležel (2014, s. 21 – 22) rozlišuje svet realistický, fantazijný a aleticky dvojdomý (v jeho rámci svet mytologický, svet čarovný, svet hybridný). V próze pre deti sa stretávame so všetkými týmito modalitami, v prípade vyššie analyzovaných naratívov sme sa stretli s dvomi typmi aleticky dvojdomého fikčného sveta. Fikčný svet v podaní D. Dziaka je aleticky hybridný, tak ako ho charakterizoval L. Doležel. Je to

teda svet, v ktorom je hranica medzi tým, čo je prirodzené a čo nadprirodzené zrušená a oboje, teda prirodzenosť a nadprirodzenosť sa viac-menej náhodne spájajú po celej ploche fikčného sveta. Takéto naratívy „ /.../ stavějí na obdiv svou artificialnost a bourají ontologické hranice, které mimetické naratívy tak opatrně dodržují“ (Richardson 2020, s. 10). Prirodzené a nadprirodzené entity koexistujú vo fikčnom svete D. Dziaka v úplnej symbióze. Ľudsky reálni „obyvatelia“ tohto sveta (rozprávač a fiktívny adresát) nemôžu predvídať, kde, na akom mieste sa budú pohybovať v reálne možnom priestore a kde a ako sa stretnú s nadprirodzeným javom, postavou, s nadprirodzenou vlastnosťou prirodzeného predmetu či javu. Nadprirodzené je v podstate akoby samozrejým imagenom reálneho podložia a celá narácia vyznieva civilne až vecne. Fiktívny adresát je modelovaný ako ten, kto sa pohybuje priamo v dianí, kto objavuje skryté, fantastické či poetické rozmery bežných, často triviálnych entít. Takýto postup vedie čitateľa k interpretácii literatúry, k reflexii sveta aj seba samého. Naratívny proces odкрýva samotnú komunikačnú podstatu literárneho diela, teda fakt, že s obsahom literárnej výpovede čitateľ komunikuje.

L. Doležel (2014, s. 22 – 23) považuje za aleticky dvojdomý aj svet čarovný (kúzelný), v ktorom však medzi svetom nadprirodzeným a prirodzeným jestvuje hranica, hoci je oslabená. Nadprirodzené bytosti môžu obývať priestory oddelené od priestorov ľudskej existencie a ľudských postáv, napriek tomu nič nebráni ich vzájomnej interakcii a komunikácii. Tento typ fikčného sveta je charakteristický pre

tradičnú rozprávku, vrátane morálneho princípu, podľa ktorého dobro po všetkých peripetiách napokon zvíťazí nad zlom. Čarovný (či kúzelný) typ fikčného sveta v uvedenom zmysle modeluje P. Karpinský. Jeho postavy majú v tomto svete striktné vymedzené, navzájom oddelené priestory: priestor prísneho, nekonečného a tak trochu nebezpečného typu obývajú bytosti, ktoré nepatria medzi ľudské (hviezdy, kométy, hviezdokopy a pod.), resp. bytosti, ktoré si musia spolupatričnosť s ľuďmi vybojovať svojou nepoddajnosťou a na základe dlhej (kvázi iniciáčnej) cesty (Malý kozmonaut, Malá kozmonautka), pričom táto cesta sa môže skončiť aj odchodom „na opačnú stranu“ – možno do iného „vesmíru“ (Malá kozmonautka). Druhý, ľudský priestor, priestor tepla a tajomných láskavých slov, je iba naznačovaný. Až v záverečnom finále príbehu sa stáva explicitne zaľudneným priestorom domova a rodinných vzťahov.

Prózy, ktorým sme venovali pozornosť, sa obracajú na detského čitateľa s imaginatívne modelovaným posolstvom orientovaným na schopnosť porozumieť svetu a svojej pozícii v ňom, interpretovať významy, ktoré k nám svet a umenie vysielajú. Obe prózy tlmochia aktuálne posolstvo výsostne umeleckým spôsobom a tak potvrdzujú slová T. Pavla (2012, s. 196): „Fikční světy jsou hlavním repositářem strukturních vlastností využívaných pro referenční účely. Ve většině případů se vztahují ke světu praktické zkušenosti a nesou břímě ontologických a epistemologických předpokladů, zrcadlí se v nich však i technická vyspělost autora a jeho doby, jakož i rozličné cíle, jichž mělo být výtvorem dosaženo.“■

LITERATÚRA

- COHNOVÁ, D., 2009. *Co dělá fikci fikcí*. Praha: Academia.
- DOLEŽEL, L., 2014. *Heterocosmica II. Fikční světy postmoderní české prózy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum.
- DZIAK, D., 2021. Pod do rozprávky. Il. M. Souček Fintice: FACE – Fórum alternativnej kultúry a vzdelávania..
- FOŘT, B., 2005. *Úvod do sémantiky fikčních světů*. Brno: Host.
- GENETTE, G., 2005. *Metalepsa. Od figúry k fikcii*. Bratislava: Kalligram
- KARPINSKÝ, P., 2021. O Malom kozmonautovi. Il. M. Souček. Bratislava: Perfekt.
- KOTEN, J., 2013. *Jak se fikce dělá slovy. Pragmatické aspekty vyprávění*. Brno: Host.
- NÜNNING, A. (ed.), 2006. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host.
- PRINCE, G., 1995. Úvod do studia fiktivního adresáta. In: *Česká literatura*, roč. 43, č. 4, s. 339 – 363.
- RICHARDSON, B., 2020. *Teorie nepřírozeného narativu*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR.
- STANISLAVOVÁ, Z., 2019. K problému inštruktívnej literatúry v súčasnej tvorbe pre deti a mládež. In: Mitrová, A., Sláviková, Z., 2019. *Jazyk a umenie pre deti a mládež v hodnotových a didaktických pohľadoch*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie.[el. publ.] Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 44 – 55. Dostupné v: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Mitrova1>

K 160. výročiu založenia
Prvého slovenského gymnázia

ONDREJ SLIACKY

Ako si revúcky študent Miško Bodický vysuplikoval tristo zlatých a jednu ženu

Slová *suplikácia*, *suplikant*, pochádzajúce z latinského *supplere*, *suppletum*, znamenajúce „pokorne prosiť“, dnes už nikomu nič nehovoria. Najmä nie študentom. A práve tým by mali. Boli to totiž študenti, ktorí v časoch minulých chodili cez letné prázdniny vyberať finančné dary na školy, v ktorých študovali. Pekne z fary na faru, z dediny do dediny, z mestečka do mestečka. A, pravdaže, „per apostolorum“, pešo, a to či už páľilo slnko, či pršalo ako z krhly. Do úmoru, s nádejou žobráka, že natrafia na ľudí, ktorí ich nevyženú z dvora, nenahuckajú na nich psy a okrem grajciara, nebudaj i zlatky, im dajú i najesť i aký-taký nocľah.

Napriek tomu o suplikačky bol medzi študentmi veľký záujem. Revúckych nevynímajúc. Profesori vyberali len tých „najmrvnejších“, ale i najchudobnejších. Jedna tretina vyzbieraných peňazí, zapísaná darcami do suplikač-

nej knižočky, zostávala totiž študentovi. A, pravdaže, i grajciariky, ktoré mu darca, spomenúc si na vlastnú študentskú biedu, navyše vtisol do dlane.

Takže viete si predstaviť tú radosť, keď sa revúcky študent Miško Bodický, poprevratový vysokoškolský profesor a prvý dekan slovenskej ev. teologickej fakulty po vzniku Československej republiky dozvedel, že spolu so spolužiakom Mikulášom Abafým pôjdu na suplikačku medzi dolnozemskej Slovákov. No ešte skôr než sa vyberieme s nimi na Dolnú zem, pripomenieme si inú suplikáciu, súvisiacu s radvanským farárom Andrejom Sládkovičom.

Podľa svedectva Ľudovíta Grossmanna, profesora banskobystričského evanjelického gymnázia, jeden podvečer, počas obvyklej prechádzky, sa radvanský farár Andrej Sládkovič zastavil aj s manželkou Júliou, za slobodna

Sekovičovou, na poklonu u rektora Fuchsa. Práve vtedy bol uňho na suplikačke akýsi študent. Jeho meno nepoznáme, na základe spomienky Michala Bodického, ktorý rok pred Dolnou zemou suplikoval vo Zvolenskej stolici, možno však predpokladať, že to mohol byť on. V tejto chvíli to však nie je dôležité. Dôležitejšie je, že študent sa pred dvomi rektorskými slečinkami predvádzal tým, že im na harmóniu vyhrával a spieval jednu národnú pieseň za druhou. Sládkovič so ženou sa zhovárali s učiteľom a jeho paňou, keď ho jedna z tých piesní zaujala. Melódiou i slovami.

„Počuj, amice,“ oslovil študenta. „Mohol by si nám tú piesenku zaspievať ešte raz?“

„Ktorú?“

„Čo si práve dospieval.“

„Vy ju poznáte?“

„Nie... v živote som ju nepočul,“ odvetil Sládkovič.

„Krásna, všakže,“ poznamenal študent.

„Prekrásna,“ pritakal Sládkovič.

„My ju v Revúcej spievame v škole aj na divadlách. Ľudia ju chcú počuť... stále!“

A začal:

*V slzách matička sedela,
ťažko vzdychlo sa jej,
a malé útle dievčatko
vraví mamke svojej:*

*„Čo kropíš tými slzami
moje žlté vlasy?
Či vari visia nad nami,
mamička, zlé časy?“*

*Pritisnúc k srdcu vrelému
mať púčok ružový*

*a ústa k čielku bielemu,
dcérušku osloví:*

Vtedy Sládkovič ticho, akoby len pre seba, zašeptá:

*„Otec tvoj nechce z hrobu vstať,
spod zelenej trávy:
a nevie, nevie tvoja mať,
čo svet z teba spraví!“*

Pani farárka Braxatorisová aj Fuchsovci sa prekvapene pozreli jeden na druhého. Študent sa tiež zháčil, no hrá a spieva ďalej. A Sládkovič, akoby mu našepkával, pokračuje...

*Svet má zbroje, tys´ bez zbroja,
veľký svet, tys´ malá,
a nevie, nevie mať tvoja,
komu ťa chovala!“*

*A slza v očiach dievčatka,
teší plač materi
a potecha tečie sladká
z nevinných úst dcéry:*

V tej chvíli by bolo bývalo počuť u Fuchsovcov preletieť muchu. Všetci zmĺkli. Pani farárka, učiteľ i jeho žena aj ich dve dcéry. Dokonca prestal spievať aj prekvapený suplikant. Už len prstami pohľadza harmónium, pričom Sládkovič, akoby v tranze, svojím zvučným farárskym hlasom spieva ďalej:

*„Dobří sa zlostných neboja,
čo by sa ich báli?
Boh má zbroje, svet bez zbroja,
Boh veľký, svet malý!“*

Vtedy si Sládkovič uvedomí, že spieva sám. Ostatní mlčia. A tak potrasie hlavou, akoby sa chcel zobudiť,

a hanblivo už len pieseň dohovori:

*A dve lúbsti objímu
nádeje svet nový;
prítiskne k srdcu vreleému
mať púčok ružový.*

Keď skončil, prítomní neboli schopní slova. Dámy si utierajú oči, rehtorské slečinky s údivom hľadia na Sládkoviča. Napokon preruší ticho radvanský učiteľ:

„Ondriško, ty tú pieseň poznáš?“

„Bodaj by som nepoznal... veď som ju napísal.“

„Ty? Povedal si, že...“

„Dávno som na ňu zabudol... Bol to len taký sentimentálny veršík, ktorý som pred mnohými rokmi poslal Štúrovi do Orla tatranského a on ho uverejnil... myslím, že sa volal Potešujúca.“

„Veršík? To je diamant,“ preriekla ticho pani farárka, „prekrásny diamant.“ A narážajúc na Marínu, Sládkovičovu osudovú lásku Máriu Pišlovú, so smútkom v očiach dodala:

„Aj keď nie taký, Ondřík môj, ako ten, čo v tvojej duši nikdy nezahnie.“

Takže aj takéto boli študentské suplikačky. Prihodilo sa na nich všeličo. A aká bola tá, na ktorú sa cez prázdniny v roku 1871 vybrali dvaja revúcki študenti? Dozvieme sa. Stačí si dať ušiť u revúckeho čižmára Dvoráčka, švagra profesora Ormisa, nové čižmy, u niektorého krajčira súkenné šaty, vložiť do veľkej plátennej kapsy suplikačnú knižočku, čosi pod zub, a môžeme spolu so sedemnástročným Miškom Bodickým a rovnako mladým Mikulášom Abafym, vykročiť smerom na Lučenec a odtiaľ na Dolnú zem k slovenským osídlencom.

V Lučenci si mládenci kúpili naj-

lacnejší lístok, na štvrtú triedu, a okolo polnoci vystúpili z vlaku v Hatvane, asi šesťdesiat kilometrov na východ od Pešti. Stanica, ako vtedy takmer všetky v Uhorsku, bola ďaleko od mesta. Keďže chlapci nemali grajciarikov navyše, neskočili do jedného z fiakrov ako prevažná časť cestujúcich z vlaku, ale pobrali sa do mesta pešo.

Pršalo. Našťastie Bodický mal veľký dáždnik. Otvoril ho, no i tak do mestského hostinca prišli polomokri.

„Nič to,“ vyzliekali sa, „ráno uschneme.“

Potom dojedli, čo ešte mali v kapse, a zaspali, akoby ich bol hodil do vody.

Lenže ráno sa dážd osieval ako deň predtým.

Čo robiť? Vzdychnli a pod podľa čiary, čo si nakreslili do mapy ešte v Revúcej, ďalej... smerom na Sarvaš.

Bol už večer, keď došli do Jásberénu, veľkej maďarskej dediny. A tam rovno do školy. Otvoril im mladý učiteľ. Keď sa dozvedel, kto sú, čo sú, vyložil na stôl čipóš klobásu či skôr salámu, pečieň chleba a ukázal cez otvorené dvere na veľkú posteľ vo vedľajšej izbe.

„Tam budete spať.“

„Spolu?“

„Dve nemám,“ uškrnul sa učiteľ.

Ráno po raňajkách mu študenti ďakujú a pýtajú sa, čo sú dlžní – za večeru i za posteľ.

„Čo by ste boli,“ vraví učiteľ a dodá: „Ezzel tartozunk egymásnak“, po slovensky: „Týmto sme si povinní.“ A potom každému vtisol do dlane, bez toho aby si pýtal suplikačnú knižočku, päťdesiat grajciarov.

A nič za pohostenie nepýtali ani rybári pri Tise, opekajúci na ražni veľkého zubáča.

„Jó napot!“ pristavili sa pri nich chlapci.

Rybári odzdravili a pýtajú sa:

„Čo ste zač?“

„Slováci,“ odvetili chlapci, „suplikanti.“

A nespúšťajú oči z rozvonjavajúcej ryby.

„Aha,“ prikývli rybári a jeden z nich vraví:

„Nie ste hladní?“

„Trochu sme,“ ošáva sa Bodický.

„Tak podte... najedzte sa s nami.“

Chlapci urobili pár krokov, no potom zastali:

„Ale my nemáme peniaze.“

„Ani my,“ uškrnuli sa rybári.

Medzi jedením nalejú sebe aj chlapcom do krčiazkov červeného vína.

„Ale my nemôžeme,“ povie Abafy.

„A to už prečo?“

„Zakázali...“

„Kto? Kto zakázal?“

„Profesori.“

„Ani potajme?“

„Potajme hej,“ prikývli chlapci.

Rybári sa zasmiali a zdvihli hlinené džbány:

„Egészégére!“

„Na zdravie!“ odvetili chlapci a lup! do seba.

Potom raz a ešte raz.

Keď odchádzali, jeden z rybárov sa pýta:

„A frajerky, študenti, máte?“

„Ja mám,“ zaklame Michal.

„A peknú?“ pýta sa rybár a zaoblené dlane si priloží na prsia.

„Peknú,“ začervenía sa študent.

„Neverím ti...“ odvetil rybár.

Potom odtrhol veľký lopúchový list, zakrútil doň kus upečenej ryby a podal ho študentovi:

„Ale aj tak, daj jej to!“

Študenti sa poďakovali a veselo vykračujúc, podho preč. Pri jednom majeri sa na nich vyrútila svorka psov. Bodický zdvihol dáždnik, aby ich zahnal, no psy to ešte viac podráždilo. Vyce-

Ondrej Sliacky: Altamira, 1976

Erik Jakob Groch: Pišťalkár, 2007

rili zubiská a len skočiť a skočiť. Vtedy Bodický stlačil pružinu na dáždniku a psy hybaj kadeľahšie.

Bol už večer, keď došli do Solnoku. A tam zase do krčmy. Ráno zaplatili za nocľah, raňajky a pobrali sa za mesto na železničnú stanicu.

„Kam?“ pýta sa ich v okienku fúzatý pokladník.

„Do Mezótúru,“ odvetil Abafy a podal mu za hršť grajciarov. Bodický uro-

bil to samé. Pokladník grajciare prerátal a položil na pultík cestovnú kartičku.

„Jednu?“ zadiví sa Abafy. „Veď...“

„Čo veď, aké veď,“ mosúril sa chlap. „Chýba vám tridsať grajciarov.“

Čo robiť?

„Nočný vlak má štvrtú triedu...“ zagánil chlap. „Chcete?“

Prikývli. Z peňazí, čo im ostali, si kúpili bochník chleba a za hršť čerešní. A potom už len postávali a čakali.

Vlak dofučal o jedenástej pred polnocou. O dve hodiny bol v Mezötúre. Mládenci vystúpili, ale čo tam? Zašli do mesta, všetko zatvorené. Hostinec tiež. Sadli si teda na schodíky kalvínskeho kostola. Pravdaže, ako inak, začalo pršať. Bodický roztvoril dáždňik, Abafy sa pritiahol. No fúkal vietor. Za chvíľu boli viac mokří než suchí. Onedlho sa na protiľahlom domci otvorila bránička. Vyšla z nej žena v župane, s petrolejovou lampou v ruke a zamierila k chlapcom.

„Čo tu robíte?“

„Čakáme na vlak... raňajší.“

„Študenti?“

„Hej,“ zdrgotali chlapci zubami, „suplikanti.“

„A odkiaľ?“

„Z felvidéku.“

„Tóti?“

„Nem... Slováci... z Nagyróce.“

„Ach tak,“ prikývla žena. „No podťe ku mne.“

Chlapci sa zarazene pozreli jeden na druhého.

„Neľakajte sa, nezjem vás,“ usmiala sa žena.

Keď vošli do domu, zariadeného na meštiansky spôsob, vraví:

„Jedli by ste, všakže?“

Chlapci nepresvedčivo pokrútili hlavami.

„Niečo vám dám,“ povedala žena.

„Ale najprv všetko zo seba dolu... ste mokří... prechladli by ste.“

Potom vybrala zo skrine dve košele a dvoje staromódnych nohavíc.

„Oblečte si to...“

Chlapci sa ani nehli.

„Ach tak,“ pochopila žena a vyšla z izby.

Keď sa vrátila, už boli prezlečení. Žena zdvihla mokrý odev a odnies-

la do predizby.

„Do rána to obschne,“ povedala.

Potom položila pred chlapcov veľkú misu tvarohových rezancov posypaných škvarkami. Núkať ich nebolo treba.

„A čím budete, Slováci, keď skončíte školu?“

„Farármi,“ s plnými ústami zahuhňal Bodický.

„Môj muž,“ ukázala žena na fotografiu visiacu na stene, „bol učiteľ.“

„Už nie je?“ prostoreko sa spýtal Abafy.

Žena pokrútila hlavou. Po chvíľke sa ticho spýtala:

„O Világoši ste počuli?“

„Pán profesor Zoch nám o ňom hovoril,“ horlivo prikývol Bodický.

„A čo? Čo vám povedal?“

„Že vás tam v meruôsmom roku vymlátili ruskí kozáci.“

Ženu nečakané slová zarazili.

„Nás? Hádám nás všetkých... Celé Uhorsko.“

Po chvíľi však ticho povie:

„Zabili mi tam muža... alebo ho odvliekli kdesi na Sibír... ktohovie.“

Chlapci prestali jesť. Zarazene pozerajú na ženu.

„No, dojedzte to,“ vraví a po chvíľi dodala: „Už dvadsať rokov ho čakám... modlím sa a čakám.“

Na poludnie, keď sa chlapci prebudili, voňala v izbe rybacia polievka. Na stoličke boli prehodené vypraté nohavice.

Najedení, so slniečkom nad hlavou, zamierili na Sarvaš, do prvého cieľa svojej cesty. Po dvoch-troch hodinách si sadli na kraj hradskej a začali jesť, čo im rektorská vdova vložila do kapsy. Vtom v diaľke vidia veľký sedliacky

voz s dvoma koňmi a priviazaným žrebcom. Keď sa voz priblížil, Abafy vzal kapsu, Bodický dáždnik, aby si odsadli. Bodický pritom nechtiac stlačil pružinu a tresk! Dáždnik sa prudko roztvoril rovno pred koňmi. Tie sa zľakli, spätili. A žrebec kopytami rovno do oja. Zaraz bolo na dvoje.

„Milý Maďar,“ spomína v pamätiach Michal Bodický, „začal nás požehnávať všelijakými vyberanými výrazmi, na ktoré je maďarčina taká bohatá. A že mu musíme za oje zaplatiť dve zlatky, a hneď a zaraz, lebo inak nás v zuboch ako mačence odvedie k žandárom.“

„Nás?!“ začudoval sa Abafy. „Prečo nás? Vinný je váš žrebec...“

„Toho si odvedte,“ s úškrnom dodal Bodický.

„Čože?!“ očervenel chlap a schytil sekeru. „Ty sa mi budeš rehotáť?! Ešte slovo a zahluším ťa!“

V chlapcoch by sa nebol dorezal krvi.

Spod plachty voza vyzrela mužova žena a začala vrieskať, bohovať ešte viac než on. Vzápätí doň hodila kus žinky.

Muž pohrozil sekerou aj jej, no potom začal zväzovať zlomené oje. Chlapci pozreli na seba a brnk! Viac ich nebolo. Darmo chlap kričal, že musia pred žandárov, videl už len ich päty.

A chlapci o dve hodiny zas zazreli štíhlu vežu sarvašského kostola.

Keď došli k nej, ľudia sa rozchádzali z kostola. Chlapci udychčaní, viac vlečúc nohy za sebou než kráčajúc, zaklopali na dvere neďalekej školy.

„Radi by sme vás, chlapci, pozvali na obed, veď sme Slováci,“ vraví učiteľ, keď si prelistoval ich suplikačné knižičky. „Ale už sme obedovali,“ sprisaha-

necky žmurkol na ženu, „nezostalo ani za lyžicu. Skúste zájsť k učiteľovi Novákovi... tam a tam.“

„Tam a tam“ bolo po nekonečne dlhej ulici na druhom konci Sarvaša. Smädní, hladní, s dušou na jazyku napokon po hodine našli dom Novákovcov. Mali šťastie, Novákovci ešte neobedovali. „Na naše prekvapenie,“ spomína Michal Bodický, „však pán Novák pustil sa s nami do národnorečovej dišputy, a my sme už od hladu nevládali ani vraviť.“

„A že tam u vás dujú nové vetry,“ vraví domáci pán. „Niektorí katolícki Slováci už vraj netúžia po autonómii, po Okolí, ako chce Daxner s Hurbanom. Sú za zmierenie s Maďarmi... Čo vy na to?“

„Preboha, Jóži, nevidíš, že ani nedýchajú.“

„A že sa to šíri z vášho gymnázia... je to tak?“ opätovne vyzvedá domáci pán a skúmavo sa zahľadí raz na jedného, raz na druhého hosta.

Suplikanti nemajú ani potuchy, o čom učiteľ hovorí. A tak len pomrvia plecami.

„My tu, s Maďarmi, ako svoji so svojimi... tak by ste mali aj vy tam u vás.“

„Prosím ťa, Jóži,“ zahorekovala žena. „Netráp ich už, chudákov, podme jesť.“

Konečne ich nachovali, ba ponúkli aj nocľah.

Do knižičiek im však nepripísali nič.

„Na Sarvaši sme veľa nezúbožili,“ komentuje po rokoch výsledok biednej sarvašskej suplikácie Michal Bodický. A inde o nič viac.

Na Byrinčok teda chlapci príliš vesele nekráčali. Našťastie dostihol ich akýsi gazda, sarvašský Slovák. Keď sa dozvedel, kto sú a kam idú, vraví:

„Na kúsku vás zveziem... Vydriapte sa!“

A viezol ich dobré dve hodiny.

Pred Byrinčokom, na poludnie, za-
bočil pozrieť švagra. Chlapci sa pome-
chrili, že zoskočia, ale keď gazda nič,
zostali sedieť. Vyplatilo sa. U „švagra“
im dali obed, ba gazdiná polichotená
ich apetítom naplnila im perkeltom ta-
niere ešte raz. A keď sa dozvedeli, že
majú namierené na Čabu, pridali im
ešte zlatku na kartičku.

Z Byrinčoka na Čabu išli teda milí
Revúčania ako páni, vlakom druhej
triedy.

„Čo robíš?“ namrzol sa Abafy, keď
si Bodický pýtal lístky na druhú triedu.
„Na rozhadzovanie nemáme.“

„Dostali sme,“ žmurkol Bodický.
„A na Čabe sú štedrý, nénika vravela...
všetko vraj naši... uvidíš, koľko zlatiek
nám pripíšu,“ prorokoval Bodický.

A len čo vystúpili z vlaku, zamieril do
najbližšieho gazdovského domu.

„Jó napot,“ pozdravili, keď sa vo dve-
rách zjavil starší pán s veľkým čibukom
v ruke.

Bodický v spomienkach uviedol aj
jeho meno. Bol to istý Kiš.

„Dobrý,“ odvrkol muž.

„My sme študenti,“ začali zvesela,
„a...“

„... a čo?“ uškrnul sa pán Kiš. „Žob-
rete?“

„Nie, prosím,“ zháčil sa nečakaným
prijatím Miško Bodický, „my suplikuje-
me.“

A ako dôkaz vybral z vrecka supli-
kačnú knižočku a podal ju nevrnému
chlapovi.

„S veľkou vďakou by sme od vás pri-
jali...“

„A odkiaľ ste?“ nedal mu dohovoriť
Kiš.

„Z Veľkej Revúcej.“

„Ach tak,“ ušklábil sa muž, no pred-

sa len vzal od Bodického suplikačnú
knižočku. Kým v nej listoval, chlapci
sa uspokojene pozreli jeden na druhého...
už je dobre!

Ale nebolo.

„Na panslávske gymnázium nedám
nič,“ povedal zrazu chlap a vrátil Bo-
dickému suplikačnú knižočku. „Ani
grajciar!“

Chlapci zahanbene sklonili hlavy.

A vtedy akoby boli počuli Škultéty-
ho, keď si ich pred pár dňami zavola-
l do správcovského kabinetu, aby im dal
posledné rady na cestu:

„A nezabudnite, šuhajci moji, poďa-
kovať sa aj vtedy, keď vám nedajú nič
ani grajciar... A pokorne... Rozumie-
te?!“

Už-už to obvyklé „ďakujeme poní-
žene“ mali na jazyku, keď však v mu-
žových očiach zazreli pohrdanie, po-
smech, akoby boli počuli mladého
profesora Zocha, neustále volajúceho
na telocviku:

„Vystrieť sa... zrovnať plecيا... a hla-
vy hore! Počujete? Hlavy dohora!“

Vtedy bez toho, aby pánovi Kišovi
povedali čo len slovo, zvrtili sa a hrdo
- hladní, smädní - mu ukázali chrbát...
Vystretý!

V ďalšej obci, Orošháze, pochodili
lepšie. Nielenže im tam farár s učiteľom
rozkázali obed, ale pár zlatých im pri-
budlo aj v suplikačnej knižke. Z Oroš-
házy potom zamierili do Slovenského
Komlóša, najslovenskejšej osady na
Dolnej zemi. Tam sa o nich zas posta-
ral učiteľ Chrenko. V jeho dome sa ho-
vorilo po slovensky. Tamojší farári, je-
den si písal meno Csermák, maďarčili
však o milých päť. A ako bolo tu, bolo
aj v obciach, cez ktoré buď pešo, ale-
bo „príležitosťou“, na sedliackom voze,

sa dostali do Nadlaku, mesta popri Rumunoch obývanom aj rodákmi z horných stolíc Slovenska a slovenskými prisťahovalcami z Dolnej zeme. Pritúlili ich na fare, dali najesť i nocľah. Ale bola to za noc! Na blízkej veži zrazu po polnoci začal splašeno vyzváňať zvon. Bim-bam, nieslo sa spiacim mestom.

„Vstávajte!“ vbehol do izby farár. „Maruša sa vyliala... musíme hatať.“

A tak spolu s ním mládenci do svitania napíňali pripravené vrecia pieskom a kládli okolo vchodu do kostola. „Na druhý deň cestou do Aradu,“ spomína si zostarnutý Bodický, „sme sa zastavili v čisto rumunskej Pečke, lebo tam mal Abafy tetku, gazdinu u starého rumunského popa.“ A neľutovali. Nielenže urobili radosť Mikulášovej tetke, div že nespadla z nôh, keď si zazrela synovca, ale ešte aj uvideli, spomína Bodický, „pravoslávny sobáš so všetkými nádhernými ceremóniami“.

Čo nasledovalo potom, by však už rumunský pop nebol žehnal.

„Z Pečky do Aradu dohonili nás Rumuni na prázdnych vozoch,“ opäť Bodický. „Jeden z nich nás vzal na voz, druhý, čo šiel za ním, chcel ho predbehnúť. Niečo pritom kričal, smial sa, začal výskať ako na svadbe, zaraz bol pred nami. Náš Rumun sa nedal. Postavil sa vo voze, zapraskal bičom, že sa kone pustili do takého cvalu, až sme od strachu ani nedýchali.“

Našťastie nestalo sa nič. Zdraví, nedokaličení, došli do Běče. Tam ich prichýlil evanjelický farár Zsarnoviczký, neskôr profesor a správca učiteľskej preparandie v Prešove, kde – ako v spomienkach Bodický dodáva – o desať rokov pomáhal vyhadzovať slovenských žiakov. Už príjemnejšie vyznieva jeho spomienka na susednú Fraňovú,

kde naši suplikanti dostali päť zlatých.

Nebyť dažďa, na druhý deň mohli byť v Slovenskom Aradáči. Lenže cestou sa tak rozpršalo, že im neostávalo nič iné, len prespať u akéhosi čobana, baču. Ráno ani kvapky! Ba aby príchod Mikuláša Abafyho do rodnej dediny vyznel čo najslávnostnejšie, Hospodin mu pred ňou postavil dúhovú slávobránu.

„Ó, Bože, ty si vyrástol!“ zvolal Leopold Branislav Abafy, keď sa syn zjavil na fare. A neobjíma ho len on. Mať od šťastia, že si po roku vidí syna, nedokáže ho vypustiť z náručia.

„No... no... len ho nezadus!“ šomre muž a nebadane, akoby si chcel pošuchať líce, si prejde opakom dlane po očiach. Potom pozrie na Bodického, stojaceho pri dverách.

„A kohože si to k nám priviedol, synak?“

„Ved' viete,“ odvetí Mikuláš, „písal som.“

„Pravda, viem, viem... nuž vitajte u nás, Miško,“ povie farár Abafy a objíma synovho spolužiaka. „Sme radi, ja i moja žena, že vás poznávame.“

Medzitým sa do izby nahrnuli Mikulášovi súrodenci.

„Všetci sme radi,“ a ukáže na štyroch synov a tri dcéry, ktorí medzitým vošli do izby a začali si objímať brata.

„A čo Miško?“ povie farár, „ten je od macochy?“

„Vitaj!“ Jeden za druhým podávajú bratovmu spolužiakovi ruku.

Len sestry nič. Zhrčili sa dokopy a šuši-šuši, chichocú sa.

Napokon jedna z nich podíde k hostovi.

„Ja som Jarmila,“ povie a teatrálné urobí pred ním pukrlík.

Sestry sa zachichocú. Usmeje sa aj pán farár.

Milan Rúfus:
Anjeličku, môj strážničku, 2008

„Jarka,“ napomenie si dcéru pani farárka, „správaj sa k pánovi Bodickému slušne.“

Sestry sa rozchichocú ešte viac.

„Že k pánovi...“

Miško očervenie, nevie, čo povedať.

„Nevšímaj si ich,“ fľochne Mikuláš na sestry, „ešte nevideli poriadneho chlapa.“

Zato celý čas, čo dievčatá s pani farárkou nosia na stôl taniere, nedokáže Miško od spolužiakovej sestry odtrhnúť oči. A nielen počas obeda. Aj po ňom.

„To v Revúcej máte taký zvyk, pán Bodický?“ prehodí dievča, keď z plota zbiera vysušenú bielizeň.

„Zvyk? Aký zvyk, slečna?“ zajachce Miško.

„Vypliešťať okále na dievča...“

Miško očervenie a zajachce:

„Prepáčte, prosím... už nebudem,“ povie, čo Jarmilu rozosmeje tak, že sa až zakuckáva.

Vtom na dvor vyjde farár Abafy so svojou obľúbenou hlinenou fajkou štiavničkou.

„Čo ti je také smiešne?“ zazrie na dcéru.

„Ja...“ viac nepovie, lebo práve vtedy vybehne z kurníka veľký kohút, jara-báč. Zobzerá sa, a keď zazrie študenta, zúrivo potrasie hlavou, rozťahne krídla a krok za krokom zamieri k nemu. Miško,

pravdaže, ustrnie, no vo chvíli, keď už o kohútovom úmysle niet pochyb, hanba-nehamba, pustí sa do behu... A kohút za ním! Nebyť farárky, ktorá s metlou v ruke vybehla z domu, ktohovie ako by sa to bolo všetko skončilo.

„Nič to, Miško,“ upokojuje farárka zahanbeného hosta. „Pôjde na pekáč!“

„Nie,“ vyhrkol mládenec.

„No dobre,“ prikývla farárka, a ako pred chvíľou syna, teraz objala jeho. „Dúfam, že vám to nepokazilo náladu, Miško.“

„Nie...“

„To je dobre,“ pridala sa farár Abafy. „Želali by sme si, aby ste sa u nás cítili ako doma.“

A stalo sa. Celé dva týždne, čo mladý Bodický pobudol u Mikulášových rodičov, cítil sa na Aradáči ako medzi svojimi. A tak aj napísal na kartičku, čo poslal rodičom. Nezabudol na nej spomenúť ani Mikulášových bratov a sestry. Len to, že na jednu z nich celý čas vypliešťa oči, až sa pán farár Abafy s pani farárkou kedy-tedy veľavýznamne pozrú na seba a usmejú, o tom ani

slovo. Napokon aj načo. Roztrasený riadok v korešpondenčnej kartičke hovoril dostatočne výrečne...

Napokon prečo inak by bol revúcky suplikant posledné dni pobytu na Aradáči dostal takú triašku, že mu nepomáhali ani chinínové tabletky, ktoré mu nénika kúpila ešte v revúckej apatéke.

Abafyovcom neostávalo nič iné, len chorého mládenca niekoľko dní zdržať u seba.

„No, Miško,“ vraví farár Abafy, keď sa jedného večera lúči s oboma študentmi, „budete nám chýbať, mne, mojej žene a najmä...“ V tej chvíli sa Jarmila zmení na pivóniu... Ale Leopold Abafy je dobrý znalec ľudskej duše. Po kratučkej odmlke sa usmeje a dodá: „... a najmä nášmu kohútovi.“

Na druhý deň na obed už naši suplikanti boli za Dunajom. Podvečer došli do srbskej obce Sásy či Nových Karloviec. Presne si to zostarnutý Bodický už nepamätá. Ale to nie je dôležité. Dôležitejšie bolo nájsť niekoho, kto by suplikantov prenocoval. V tamojšom

*Mária Ďuričková: Braček z tekvice
a Sestričky z Topánika, 2003*

hostinci mala byť totiž zábava s muzikou a tancom.

„Pod,“ ukázal zrazu Mikuláš na druhú stranu cesty, kde sa prechádzal srbský pop.

„Dobro več,“ pozdravil ho Mikuláš. „Kako si?“ spýtal sa zdvorilo.

„Dobro, hvala,“ odvetil pop. „Mohol by som vám s niečím pomôcť, mládenčí?“

„Sme suplikanti zo Slovenska... neviete, kde by sme tu mohli prenocovať?“

Pop bez akéhokoľvek uvažovania vraví:

„Podťe so mnou... do mojej kuče.“

Keďže jeho „májka bola bolestná“, sám sa staral o študentov.

„Takže Slováci?“ usmieva sa na nich pri večeri.

„Hej.“

„A poznáte Palárikovo Inkognito?“

Chlapci sa nechápavo pozreli jeden na druhého.

„Je to hra... divadelná,“ pomáha im pop.

„U nás... na našom gymnáziu nacvičujeme hry, ale o tejto sme nepočuli,“ vraví Abafy. „Alebo ty hej?“ pozrie na Bodického.

Ten mlčí.

„Do našej reči ju preložil môj syn...“ pochváli sa pop.

A dodá:

„Znamenitá hra.“

Dlho sa ešte potom zhovárali o Slovensku.

Ráno sa pop s chlapcami rozlúčil ako otec so synmi a poprial im šťastnú cestu do Belehradu...

I táto časť cesty revúckych suplikantov bola na nezabudnutie. Prežili na nej všeličo. Raz svietilo slnce, raz šlahali

li blesky ako na tej sarvaške. Dôležité je, že ju „šuhajci“ dokončili. „Výsledok nebol síce veľký,“ uzatvára po šesťdesiatich rokoch svoje Rozpomienky a pamäti pán profesor Michal Bodický, „niečo vyše tristo zlatých, ale i za to zaplat Pán Boh! Tretina bola naša; z toho sme trovili po železniciach a boli sme dlžní za šaty a čižmy, takže nám nič nezvýšilo.“

A teraz napíše, na čo sme všetci takí zvedaví:

„Pre mňa to boli cenné skúsenosti a okrem toho, o čom som vtedy ani sám netušil, vysuplikoval som si ženu. Aj keď som si šiel po ňu do Aradáča až o jedenásť rokov... Jej meno, pravda, netreba pripomínať... poznáte ho! A Mikuláša Abafyho stretlo podobné šťastie. Na suplikácii sa zahľadel do sestry učiteľa Lehotského vo vojvodinskom Petrovci. Tá sa síce vydala za Gustáva Kolényho, hložianskeho notára, ale ovdovela a Mikuláš, už po druhý raz vdovec, si ju vzal.“

Akými to divnými cestami vedie nás Hospodin!

Tak to by mohol byť záver spomienky na suplikácie revúckych gymnazistov. Zvonec ako v rozprávke môže zazvoniť. Nie... zvonec nie. Môže zakikirikať kohút.

„To si myslíš, že je vtipné?“

Zazrel Bodický na kamaráta Abafyho, keď 16. septembra 1871 kráčali do revúckeho evanjelického kostola na otvorenie nového školského roka a on mu z ničoho nič za chrbtom zakikirikal.

„To ja nie,“ ohradil sa Mikuláš Abafy.

„A kto?“

„Tamten,“ ukázal Abafy na vrch Kohút nad Revúcou, ktorý trepotajúc krídlami, chystal sa skočiť na zaľúbeného študenta. ■

Za Kvetou Daškovou
(23. 8. 1935 – 27. 12. 2021)

ZUZANA STANISLAVOVÁ

Kráľovná s kvetinovým menom

Najprv som ju zaznamenala ako redaktorku vydavateľstva Mladé letá – to ešte ako čitateľka náučnej literatúry pre deti v druhej polovici 60. rokov. Zaujalo ma jej meno v tiráži: Kveta...

Až neskôr som si ju všimla ako spisovateľku. Jej prvotina *Slnko v konzerve* (1963), publikovaná (vtedy ešte pod dievčenským menom Kamarýtová) spolu s Jánom Pantoflíčkom mi ako detskej čitateľke unikla. Keď som sa neskôr, už aj z profesionálneho záujmu, dostávala do kontaktu s jej knihami, kládla som si otázku: Prečo mi táto autorka v 70. rokoch minulého storočia úplne vypadla zo zorného poľa? Bolo to spôsobené starosťami o drobné deti? Alebo profesijným pôsobením v oblasti, kde sa s detskou literatúrou neprichádzalo do kontaktu? Možno bolo za tým to aj ono; v každom prípade však najmä fakt, že Kvetu Daškovú potom, čo prejavila nesúhlasný postoj k vstupu okupačných vojsk na naše územie v auguste 1968, dostala zákaz publikovať na dlhé desaťročie. To sa však človek mimo Bratislavy dozvedal až neskôr, keď sa o tom už mohlo otvorene hovoriť, najmä na

základe rozhovorov s ňou publikovaných v rozličných periodikách a knižných prácach. A tak druhá knižka v jej spisovateľskej kariére, vystrihovačka *Domčeky, domy* (1980), pristála síce celkom úspešne v rukách mojich detí, ale ďalšie – opäť iba drobnosti inštruktážneho charakteru, knihy *Milión krokov bez nehody* (1984) a *Urob si tlačiarňičky* (1985) – zostali prekryté dielom, ktoré aj dnes vyvoláva úctu a obdiv: knihou *Slová z dovozu* (1982, v druhom, rozšírenom vydaní 2002). Tento celkom netradičný a nekonvenčný slovník cudzích slov, usporadúvajúci heslá nie abecedne, ale podľa významovej súvislosti (tak trochu na spôsob pojmovej mapy), plní podľa Milana Jurča dve funkcie: ako každý iný slovník slúži na vysvetlenie pojmovej podstaty vybraných cudzích výrazov, ale zároveň naplňa aj princíp zážitkového čítania, keďže osudy slov autorka epizuje a dramatizuje. V rozprávaní zostáva stále prítomná, prihovárajú sa čitateľovi a otvorene vyjadrujú svoj vzťah a postoj k téme, ako aj proces, akým odкрýva významovú stránku pojmu.

Životnou témou Kvety Daškovej sa však stala živá príroda. Počnúc leporielom *Deti v kožuškoch* (1991), ktoré je pôvabným rozprávaním o mláďatách vybraných druhov zvierat, sa táto téma stala láskou a inšpiráciou už nielen pre jej život (lebo k nemu živé tvory patrili odnepamäti), ale aj pre literárnu tvorbu. Až takou, že prof. Ondrej Sliacky v laudatii pri odovzdávaní ceny Trojruža (2016), ktorá jej bola udelená za „iniciatívny prínos do modernej literatúry faktu a rozšírenie jej poznávacích modelov s prihliadnutím na edično-vydavateľské aktivity vo vydavateľstve Q111“, pasoval ju za zvieraciu ombudsmanku de facto. Rozhodne práve takto sa prejavuje v knihe *Zvieratá nie sú také* (1991), v tomto zasvätené a zaujímavé modulovanom rozprávaní vyvracajúcom mýty o desiatich vybraných zvieracích druhoch. Rozprávanie vedie s ambíciou dosiahnuť aspoň „(...) kúsok skutočného porozumenia pre tvory, ktoré ... no ktoré nie sú také!“ (s. 10). *Zvieratá* potom už natrvalo zakotvili aj v jej knihách *Všetky moje zvieratá* (2001), *Pipo, Vankúšik, Nitka a ich zvierací kamaráti* (2005) alebo *Peťka, ja a osem medvedíkov* (2013). Ani v jednom z týchto príbehov nejde o nezúčastnené rozprávanie o živých tvoroch, vedené z epického odstupe; Kveta-rozprávačka je vždy osobne zainteresovaná na obsahu a vôbec to neskrýva, vzťah medzi človekom a animálnym tvorom je v príbehoch neprehliadnuteľný. O to je jej podanie živého sveta v jeho symbiotickom spolunažívaní presvedčivejšie, autentickéjšie, vrúcnejšie a naliehavejšie. V rozhovore s Ľubicou Kepštovou (2000) sa vyznala zo svojho vzťahu

k zvieratám slovami: „(...) ak si niekoho pripútam či ovplyvním jeho život, som zaň zodpovedná a som povinná pokúšať sa porozumieť jeho správaniu, jeho prejavom voči ľuďom, iným živočíchom, jeho cíteniu – áno, zvieratá majú bohatý a nepredstieraný emocionálny život.“

Celkom naposledy, krátko po roku 2000, som sa s Kvetou Daškovou zblížila aj ako s človekom. Boli sme také kamarátky so sporadickými kontaktami. Vedeli sme jedna o druhej, z času na čas sme si zavolali, vymenili si informáciu o tom či o onom, aj o tom, že jej ako vydavateľke treba napísať nejaké to dobrozdanie o rukopise knihy pre deti, aby ho mohla predložiť do komisie na podporu vydávania detských kníh, či by som sa nepodujala recenzovať knihu, ktorú vydala... Občas človek poslúžil ako bútlavá vrba; inokedy ako „nos“ na kvalitnú knihu – napríklad keď organizovala súťaž o najlepšiu prózu pre deti. Vždy som sa potešila, keď zazvonil mobil a na displeji sa objavilo jej meno. Naše hoci sporadické debaty boli pre mňa nesmierne obohacujúce.

Ako človeka s jedinečným osudom a názormi na svet, s rovným charakterom a s priamotou, aká nemusela vždy každému vyhovovať, som ju však najdôkladnejšie spoznala vtedy, keď sa na mňa obrátila s prosbou uskutočniť rozhovor s ňou pri príležitosti jej polokruhového životného jubilea a okrúhleho výročia Vydavateľstva Q111, ktoré vlastnila, viedla, rozvíjala, v ktorom realizovala svoj sen, poskytovať deťom kvalitnú literatúru obsahovo i dizajnovu. Pri príprave takého rozhovoru, a s osobnosťou, ktorá má za sebou viac než polstoročie života s detskou

Kveta Dašková

knihou a aj celý rad vyjadrení o sebe, o kultúre, o deťoch a ich literatúre, si bolo treba dôkladne preštudovať všetko, čo bolo k dispozícii. Vtedy, cez jej svedčenie o sebe, cez opätovné načítavanie jej tvorby, som ju spoznala najlepšie. Škoda, že jej čas sa už krátil, hoci nikto z nás to ešte netušil. Zostáva tu však jej presvedčenie, ktoré formulovala v už citovanom rozhovore s Ľubicou Kepštovou a ktoré by malo byť krédom (nielen) každého dobrého vydavateľa detskej literatúry: knihy pre deti možno vydávať len „(...) so znalosťou a, neostýcham sa povedať, vrúcnyim vzťahom k detskej knihe, s ambíciou a odhodlaním urobiť všetko pre to, aby dobrá detská pôvodná tvorba neprestala existovať.“ Svoje vydavateľstvo, ako

sama konštatuje v jednom rozhovore s Radoslavom Matejovom (2016), založila „s desiatimi tisíckami korún československých (!) vo vrecku“ a obsahovou i dizajnovou kvalitou vydávaných kníh „urputne bránila svoju predstavu o kultúrnych hodnotách“ celé tri desaťročia.

Azda ešte jeden rozmer osobnosti Kvety Daškovej hodno pripomenúť: jej zmysel pre spravodlivosť a hlboké humánne cítenie. Vyjadrila ho nielen svojím vzťahom k detskej literatúre a deťom, k živej prírode, ku kvalitnej ženskej literatúre, pre ktorú založila vo svojom vydavateľstve edíciu Prstoklad; v rozhovore so Zuzanou Uličianskou to otvorene tlmočila svojím, hoci skeptickým postojom k zlu v histórii ľudstva: „Mysleli sme si, že zlo odíde s druhou svetovou vojnou a nastanú kvetnaté medziludské časy. Keď skončila, mala som deväť rokov. Vtedy sa myslelo, že to už naozaj bola posledná vojna. A čo sa stalo? Ilúzie sprevádzajú ľudstvo odjakživa, ale vždy to dopadne nakoniec inak. Asi je to takto vpísané do našich génov, že chcú mať majetok a túžia po moci. Myslím, že ľudstvo nemá nejaký algoritmus, ktorý by ho viedol k lepšiemu.“

Milá Kvetka, tam, kde teraz si, sa Ťa toto už chvalabohu netýka. Bola si ušetrená i krvavých sonetov, ktoré sa skrže udalosti za našou východnou hranicou stali opäť aktuálnymi, lebo túžba po moci poháňa niektorých jedincov aj cez mŕtvoly a cez deptanie ľudskosti a demokracie. Tebe by sa to celkom určite nepáčilo. A v tomto by sme sa zasa raz zhodli.

Odpočívaj v pokoji, kráľovná literatúry faktu pre deti s kvetinovým menom! ■

*Kánony a kanóny slovenskej literatúry
pre deti a mládež po roku 1989*

DÁVID DŽIAK

Kánony a kanóny

Anketa pod názvom *Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989*, ktorej sedem častí vychádzalo na pokračovanie v 27. a 28. ročníku revue o umení pre deti a mládež Bibiana, priniesla odpovede 25 respondentov z oblasti detskej litera-

túry na najprínosnejšie slovenské lyrické, epické a dramatické literárne texty pre slovenskú literatúru pre deti a mládež po roku 1989. Anketa tak nadviazala na prvú anketa, ktorú pripravil jej šéfredaktor Ondrej Sliacky s príznačným názvom *Vlákenko nádeje* (1997),

Milan Rúfus: Anjeličku, môj strážničku, 2008

Mária Ďuričková: Braček z tekvice a Sestričky z Topánika, 2003

v ktorej sa respondenti zamýšľali nad hodnotnými slovenskými autormi a detskými knihami 90. rokov 20. storočia. Potešujúce je, že mená spisovateľov, ktoré zazneli v danej ankete, sa objavili po viac ako dvoch desaťročiach aj v ankete o kánonoch a kanónoch detskej literatúry, čo potvrdzuje kánonickosť týchto autorov.¹

Anketa *Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989* reagovala na marginalizovanie literatúry pre deti a mládež nielen v doterajších časopiseckých anketách, ale

aj na rozkolísaný axiologický rozmer detskej literatúry, v ktorom sa mnohí čitatelia, rodičia, kupujúci strácajú, keďže častokrát sa za príťažlivou knižnou obálkou a reklamou skrýva plytký obsah. Na podobný podnet reagovala aj spomínaná anketa *Vlákenko nádeje*, ktorá vzišla z potreby reflektovať vpád gýču a braku do slovenskej literatúry pre deti a mládež začiatkom 90. rokov 20. storočia. Cieľom ankety *Kánony a kanóny...* predovšetkým bolo naznačiť zoznam najprínosnejších slovenských autorov a kníh pre deti a mládež po roku 1989, a tým prispieť k objasneniu podoby súčasnej detskej literatúry.

Väčšina odpovedajúcich sa vyjadrovala k epike, len okrajovo k lyrike a dráme. Spomenieme teda tých autorov, ktorí sa objavili minimálne v odpovediach dvoch respondentov (od najfrekvencovanejšieho autora).

1 Najčastejšou odpoveďou vtedy boli: J. Uličiansky, M. Rúfus, Július Balco, D. Hevier, V. Klimáček, J. Milčák, Štefan Moravčík, D. Pastirčák a Jozef Urban. Z toho až šiesti autori (uvedení iniciálou krstného mena) sa objavili aj v ankete *Kánony a kanóny...*

Kánon slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989 tvoria autori: Daniel Hevier, Ján Uličiansky, Erik Jakub Groch, Slavka Liptáková, Toňa Revajová, Jana Bodnárová, Ondrej Sliacky, Peter Karpinský, Daniel Pastirčák, Milan Rúfus, Ján Milčák, Gabriela Futová, Katarína Macurová, Viliam Klimáček, Lubomír Feldek, Dušan Taragel, Marek Vadas, Beata Panáková, Juraj Šebesta, Monika Kompaníková, Valentín Šefčík a Alexandra Salmela. Z hľadiska poézie osobitne upozorňujeme na tri mená, a to na D. Heviera, M. Rúfusa a V. Šefčíka. Žáner povesti zachránil O. Sliacky. Pri niektorých autoroch sa spomínali viaceré ich diela (D. Pastirčák, J. Milčák, D. Hevier, J. Uličiansky), iní sa dostali do kánonu vďaka jednej knihe (V. Klimáček, D. Taragel, M. Vadas, V. Šefčík).

Aké knihy teda tvoria kánon slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989? Najfrekvencovanejšou knihou bola zbierka rozprávok *Tuláčik a Klára* od E. J. Grocha. Ďalej spomenieme tie knihy, ktoré sa objavili v odpovediach minimálne troch respondentov: *Krajina Agord; Dierožrút; Johanka v Zapadáčiku; Rok Sivka ohniváka; Modlitbičky; Analfabeta Negramotná; Barborkino kino; Prečo nekvitneš?; Lily a Momo; Čintet alebo More na konci sveta; Malá princezná; Noha k nohe; Rozprávky pre neposlúšné deti a ich starostlivých rodičov; Povesti a príbehy z medenej Bystrice a okolia; Adela, ani to neskúšaj!; Útek; Damianova rieka: rozprávky o láske a večnosti; Rozprávka o lietajúcej Alžbetke; Zuzanka a pán Odilo; Chlapec bez mena; Eros a Psyché; Keď sa pes smeje; Slovenské obrázko-*

vé povesti; Turecká studnička (povesti z osmanských čias); Ako naučiť Eda lietať?. Z poézie sa vyzdvihli Modlitbičky; Vianočná pošta a Bola raz jedna láska.

Osobitne chceme upozorniť na tie odpovede respondentov, ktoré sa primárne nezameriavali na epiku a lyriku, a to na názor Marty Žilkovej a Lenky Dzadíkovej na drámu, Petra Karpinského na komiks, Ivety Gal Drzewieckej na ilustračnú zložku kníh pre deti, Jána Kačalu na jazykovú úroveň textov pre deti a Viery Žemberovej na literárnu kritiku. Veľkým obohatením ankety bola aj špecifická odpoveď Zuzany Čížikovej na slovenskú vojvodinskú literatúru pre deti a mládež, Evy Vítzovej na žáner povesti a Bibiány Hlebovej na detské knihy rómskych autorov. Anketu prínosne dotvorili, a tým potvrdili kánonickosť niektorých autorov a kníh, odpovedajúci z Českej republiky – Svata Urbanová, Milena Šubrtová a Ivana Gejgušová.

V spomínanej ankete Ondreja Sliackeho z roku 1997 vznikali prvé vláčenká slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989, dúfame, že anketa *Kánony a kanóny...* prispela k vytvoreniu pevného kľbka slovenskej detskej literatúry. ■

LITERATÚRA

SLIACKY, O. (zost. ankety), 1997. Vláčenko nádeje. In: *Bibiana, revue o umení pre deti a mládež*. Roč. 7, č. 1, s. 32 – 41.

Poznámka: Článok je čiastkovým výstupom grantového projektu KEGA č. 005PU-4/2021 Zlatý fond literatúry pre deti a mládež (100 plus 1 najlepších kníh pre deti – 100 plus 1 najlepších kníh pre nástročných).

Najkrajšie knihy Slovenska 2021

Ceny udelené v súťaži

*Cena Ministerstva kultúry SR
vydavateľstvu za celkovú výtvarnú
a technickú kvalitu knihy*

LiberaTerra, s. r. o., Bratislava
za knihu
Peter Bero: Matematici, ja a ty

*Cena Ministerstva kultúry SR autorovi
za vynikajúce ilustrácie*

Vladimír Král
za knihu
Mária Rázusová-Martáková:
Bola koza rohatá / Mária
Ďuričková: Dedko repku zasadil

*Cena Ministerstva kultúry SR autorovi
za vynikajúcu grafickú úpravu*

Mária Rojko
za knihu
ŠUR. Škola umeleckých remesiel
Bratislava 1928 - 1939

*Cena Ministerstva školstva, vedy,
výskumu a športu SR vydavateľstvu
za učebnicu*

**STIEFEL EURO CART, s. r. o.,
Bratislava**

za knihu
Peter Farárik – Alena Dupalová:
Geografia 5 s nadhľadom

*Cena Zväzu polygrafie na Slovensku
tlačiarňi za mimoriadne polygrafické
spracovanie*

TBB, a. s., Banská Bystrica
za knihu
ŠUR. Škola umeleckých remesiel
Bratislava 1928 - 1939

*Cena BIBIANY vydavateľstvu za
najkrajšiu detskú knihu*

**Literárne informačné centrum,
Bratislava**
za knihu
Dohviezdny večer

*Cena Slovenskej národnej knižnice za
študentskú prácu*

Andrea Čverčková za prácu
Mínolovky
Nikoleta Némethová za prácu
Vtáky v meste

Najkrajšie knihy Slovenska 2021

a/ vedecká a odborná literatúra

**Okupácia Košíc a východného
Slovenska - august 1968**
Zost. Tibor Kočík a Štefan
Lazorišák. Fot. Veronika Janušková

a archív, graf. úprava Samuel
Čarnoký, vyd. Svetové združenie
bývalých politických väzňov,
Poprad, tlač VIENALA, s. r. o.,
Košice

b/ krásna literatúra

Miguel de Cervantes Saavedra:
Dômyselný rytier Don Quijote de la Mancha

Il. Miroslav Cipár, graf. úprava
PERGAMEN, s. r. o., Trnava, vyd.
Spolok sv. Vojtecha – Vojtech, spol.
s r. o., Trnava, tlač FINIDR, s. r. o.,
Český Těšín

Peter Hotra: **HAIKU**

Graf. úprava Waldemar Švábenský,
vyd. ejjl-art, o. z., Nová Baňa, tlač
KASICO, a. s., Bratislava

Juraj Žembera: **Latrína Magika**

Il. Peter Uchnár, graf. úprava
Mojmír Zmija, vyd. Perfekt, a. s.,
Bratislava, tlač KASICO, a. s.,
Bratislava

Božena Slančíková Timrava: **Meno
mám zo studničky**

Il. Ivana Šáteková, graf.
úprava Mikina Dimunová,
vyd. Vydavateľstvo SLOVART,
spol. s r. o., Bratislava, tlač FINIDR,
s. r. o., Český Těšín

Milan Rúfus: **Studnička**

Zost. Milan Richter. Il. Ivana
Šáteková, graf. úprava Mária Rojko,
vyd. IKAR, a. s., Bratislava, tlač TBB,
a. s., Banská Bystrica

Milan Lasica: **V krátkosti**

Il. Marek Ormandík, graf. úprava
PERGAMEN, s. r. o., Trnava,
vyd. Vydavateľstvo SLOVART,
spol. s r. o., Bratislava, tlač FINIDR,
s. r. o., Český Těšín

c/ literatúra pre deti a mládež

Mária Rázusová-Martáková: **Bola koza
rohatá** / Mária Ďuríčková: **Dedko
repku zasadil**

Il. a graf. úprava Vladimír Král,
vyd. Vydavateľstvo BUVIK, s. r. o.,
Bratislava, tlač Róbert Jurových –
NIKARA, Krupina

Tereza Ol'hová – Vlado Janček: **Bubáci**

Il. Eva Škandíková, graf. úprava
Mária Rojko, vyd. Vydavateľstvo
BRAK, Bratislava, tlač TISKÁRNA
PROTISK, s. r. o., České Budějovice

Kol.: **Dohviezdny večer**

Il. Helga Pavelková a Peter Ličko,
graf. úprava Janka Bálík, vyd.
Literárne informačné centrum,
Bratislava, tlač Róbert Jurových –
NIKARA, Krupina

Alexandra Salmela: **Fantazmagorický
kamarát**

Il. Martina Matlovičová, graf. úprava
Mária Rojko, vyd. Artforum, spol.
s r. o., Bratislava, tlač TISKÁRNA
PROTISK, s. r. o., České Budějovice

Peter Bero: **Matematici, ja a ty**

Il. Lucia Žatkuliaková, graf. úprava
Lívia Lörinczová, vyd. LiberaTerra,
s. r. o., Bratislava, tlač Tlačiareň
P+M, s. r. o., Turany

Samuel Czambel: **O Jankovi Polienkovi**

Il. Jana Kiselová-Síteková, graf.
úprava Marek Kianička, vyd.
Vydavateľstvo BUVIK, s. r. o.,
Bratislava, tlač Róbert Jurových –
NIKARA, Krupina

Jana H. Hoffstädter: **Teporingo**
Il. Santiago Solís Montes de Oca,
graf. úprava Boris Meluš, vyd. E. J.
Publishing, Bratislava, tlač Tiskárna
Helbich, a. s., Brno

d/ učebnice

Peter Farárik – Alena Dupalová:
Geografia 5 s nadhľadom
Il. a fot. kolektív, graf. úprava Milo
Bielik a Daniel Boček, vyd. STIEFEL
EUROCARD, s. r. o., Bratislava, tlač
ZimPress, s. r. o., Bratislava

e/ knihy o výtvarnom umení a obrazové publikácie

Kol.: **Felix**
Il. Karol Felix, fot. Adam Felix a
Karol Felix, graf. úprava Barbara
Baloghová, vyd. IKAR, a. s.,
Bratislava, tlač TBB, a. s., Banská
Bystrica

Kol.: **Maria Bartuszová**
Il. Maria Bartuszová, fot. kolektív,
graf. úprava Matúš Lelovský, vyd.
Archív Marie Bartuszovej, Košice
a Mestská galéria, Rimavská
Sobota, tlač i+i print, spol. s r. o.,
Bratislava

Ľudovít Petránsky: **Martin Augustín:
zrkadlo duše**
Il. Martin Augustín, fot. kolektív,
graf. úprava Barbara Baloghová,
vyd. IKAR, a. s., Bratislava, tlač TBB,
a. s., Banská Bystrica

Kol.: **Slovensko v dielach Slovenskej
národnej galérie**
Graf. úprava Pavlína S. Morháčová,
vyd. Slovenská národná galéria,
Bratislava, tlač Tiskárna Helbich,
a. s., Brno

Kol.: **ŠUR. Škola umeleckých
remesiel Bratislava 1928 – 1939**
Fot. Ľubomír Longauer a Adam
Šakový, graf. úprava Mária
Rojko, vyd. Slovenské centrum
dizajnu, Bratislava a Vydavateľstvo
SLOVART, spol. s r. o., Bratislava,
tlač TBB, a. s., Banská Bystrica

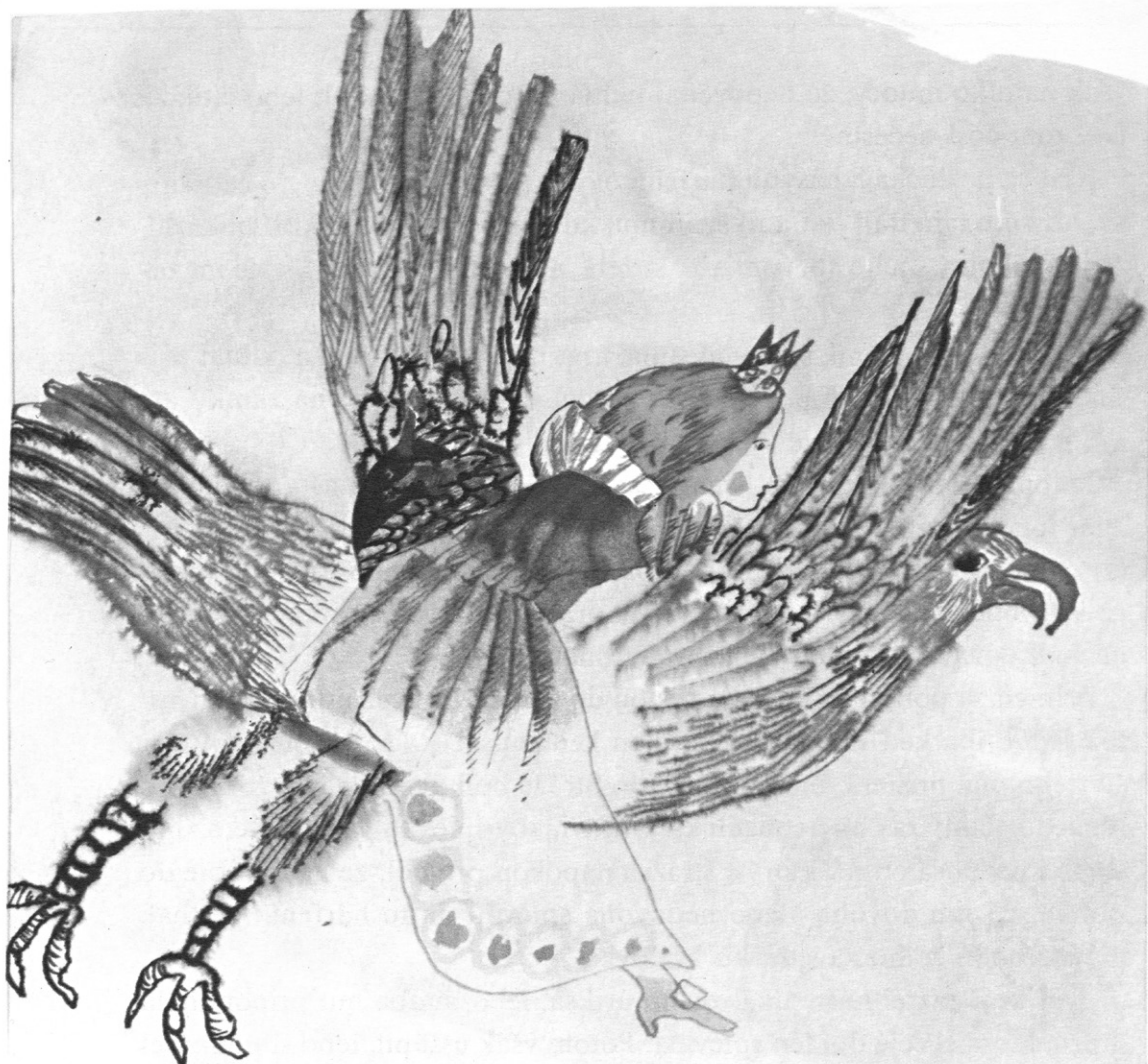
g/ študijné práce poslucháčov výtvarných a polygrafických škôl

Bod
Il. a graf. úprava Barbora
Varšavíková, vyd. a tlač Súkromná
škola umeleckého priemyslu, Žilina

Helena Koťová Štefanková: **Kontesa**
Il. a graf. úprava Lenka Štefanková,
vyd. Vysoká škola výtvarných umení
v Bratislave, tlač Bright, s. r. o.,
Bratislava

Andrea Čverčková: **Mínolovky**
Il. a graf. úprava Andrea Čverčková,
vyd. Vysoká škola výtvarných umení
v Bratislave, tlač Bright, s. r. o.,
Bratislava

Nie je krava ako krava
Il. a graf. úprava Simona Slováková,
vyd. a tlač Súkromná škola
umeleckého priemyslu, Žilina

Sorche Nic Leodhasová: Rybár a prsteň morskej panny, 1979

Nový priateľ

Il. a graf. úprava Karin Fergelová,
vyd. a tlač Súkromná škola
umeleckého priemyslu, Žilina

Portál

Il. a graf. úprava Júlia Šimáková,
vyd. a tlač Súkromná škola
umeleckého priemyslu, Žilina

Daniela Vagašová: Pozemský vesmír

Il. a graf. úprava Daniela Vagašová,
vyd. Vysoká škola výtvarných umení

v Bratislave, tlač vach.print – Marek
Vach, Bratislava

Simona Kotuľová: Rozneženie

Il. a graf. úprava Simona Kotuľová,
vyd. a tlač Súkromná škola
umeleckého priemyslu, Žilina

Nikoleta Némethová: Vtáky v meste

Il. a graf. úprava Nikoleta
Némethová, vyd. a tlač Vysoká škola
výtvarných umení v Bratislave ■

FRANCOIS AUBINEAU

V mojej hore

Prešov, Slniečkovo, 2021, il. Jérôme Peyrat, 32 s.

Francois Aubineau je (zatiaľ) možno menej známy francúzsky spisovateľ. Slovenskému čitateľovi sa do pozornosti dostáva so svojim debutovým obrazovo-textovým naratívom *V mojej hore*. Pôsobí aj ako horský vodca, fotograf či pastier v Alpách. Svoje zážitky z hôr a lásku k prírode zakomponoval citlivým spôsobom aj do svojho premiérového literárneho diela, ktoré ilustroval Jérôme Peyrat.

Útla knižka upúta čitateľa (predčitateľa) na prvý pohľad svojimi dvoma obálkami (knihu stačí otočiť opačne a príbeh je možné začať čítať z druhej strany). V prvom príbehu je prívlastok MOJA (hora) priradený človeku a v druhom príbehu vlkovi (alebo naopak). Totožný názov a identický text. Jedna hora. Dva rozdielne pohľady na život v nej...

Človek – pastier si pokojne nažíva vo svojej hore. Pasie svoje stádo oviec, ktoré stráži pes. Hora je pre pastiera domov, obživa a priestor, nad ktorým môže žasnúť, pretože ponúka „toľko nádherných vecí“ (s. bez paginácie). V hore však číha nebezpečenstvo. Je v nej NIEČO, čomu sa človek snaží odpradávať vyhnuť, pretože to tak robili aj jeho predkovia. Napriek kráse a možnej hrozbe pastier uvažuje o tom, že hoci nie je jednoduché sa o horu deliť, zdá sa byť dost veľká pre všetkých.

Vlk s malými vlčatami si v hore tiež nažíva bezstarostne... Hora je pre neho domov, zdroj potravy a prostredie, kto-

ré veľmi dobre pozná napriek tomu, že každý deň je iné. Celá príroda sa mení, kvitne, rastie a dozrieva počas premenlivého počasia v horách. Pastier a vlk sa musia neúprosnej prírode podvoliť a prispôbiť sa hrejivým lúčom slnka, ale aj vetru, búrke či pokojne padajúcemu snehu. V hore ale číha nebezpečie. Žije v nej NIEČO, čomu sa vlk vždy snažil vyvarovať. Vo svojej hore sa vlk cíti napriek možným nástrahám príjemne a zároveň sa mu zdá dost veľká aj pre ostatných.

Rozličné, no zároveň veľmi podobné životy v hore. Dvaja rozdielni pozorovatelia s rovnako láskavými pohľadmi na matku prírodu. Každý z nich si žije vo svojej a predsa spoločnej hore. Oba ja prežívajú občas strach z nepoznaného, z niečoho, s čím sa zatiaľ nestretli. Pri potenciálnom stretnutí pastiera a vlka existujú len tri možnosti – obrana, útok, útek. Alebo? Možno len jeden nesmelý pohľad s porozumením. Avšak človek pustovník a plachý vlk sa v tomto príbehu nestretnú zoči-voči... Opatrne sa pozorujú z diaľky.

Minimalistický text a ilustrácie majú veľkú výpovednú hodnotu. Ilustrácie sa nachádzajú v celom knižnom priestore a text ich jemným spôsobom dopĺňa. Preto si myslíme, že je vhodný pre začínajúceho, ale aj dospelého čitateľa. Ilustrácie zachytávajú ľudské emócie ako radosť, úžas, ostrážitosť či strach a obavu. Je z nich možné tiež vycítiť dobrodružstvo, odvahu a nezlomnosť, ale aj lásku, vďačnosť, pokoru a vyrovnanosť.

V príbehu vzniká veľký priestor pre literárnu komunikáciu, resp. pre intertextové zóny, teda pre fantáziu dieťaťa.

Sám autor konštatuje, že jeho kniha ponúka „tému na zamyslenie a zároveň je zrnkom k rozvoju detskej fantázie. Tak ako sa malé bezvýznamné zrnko piesku stane perleťou, rovnako rastie i detská fantázia“. Naratív citlivo vypovedá o tom, že príroda nepatrí nikomu z nás a zároveň patrí všetkým; teda, že tu nežijeme sami a nežijeme sami pre seba. Nazdávame sa, že detský recipient si môže knihu čítať alebo listovať aj sám. No na druhej strane možno bude potrebovať dospelého sprievodcu, s ktorým sa bude môcť zhovárať o nevypovedanom, resp. o všetkom, čo text a ilustrácie ukrývajú.

Obaja hlavní protagonisti si uvedomujú, že ich hora môže „prijať všetkých, čo ju majú radi“, teda človeka aj vlka. Obrazovo-textový naratív nabáda k vzájomnému rešpektu, úcte voči človeku, zvieratu a prírode ako takej. Nabáda k deleniu sa o niečo, čo považujeme za svoje, no v skutočnosti nám nepatrí. Takýmto, pre nás dočasným darom, môže byť práve príroda. Príroda ponúka dostatočne veľkorysý priestor pre nás všetkých, hoci máme na život v hore rozdielne uhly pohľadov. Veríme, že posolstvo príbehu zanechá hlboký odkaz o žití v rovnováhe, ktoré je a bude stále aktuálne.

TATIANA HRUŠOVSKÁ

OLGA STEHLÍKOVÁ

Mojenka

Brno, Host, 2022, il. Andrea Tachezy, 192 s.

Čím všim zaujme posledná kniha Olgy Stehlíkové *Mojenka* (2022)? Již prvním odstavcem a zvolenou vy-

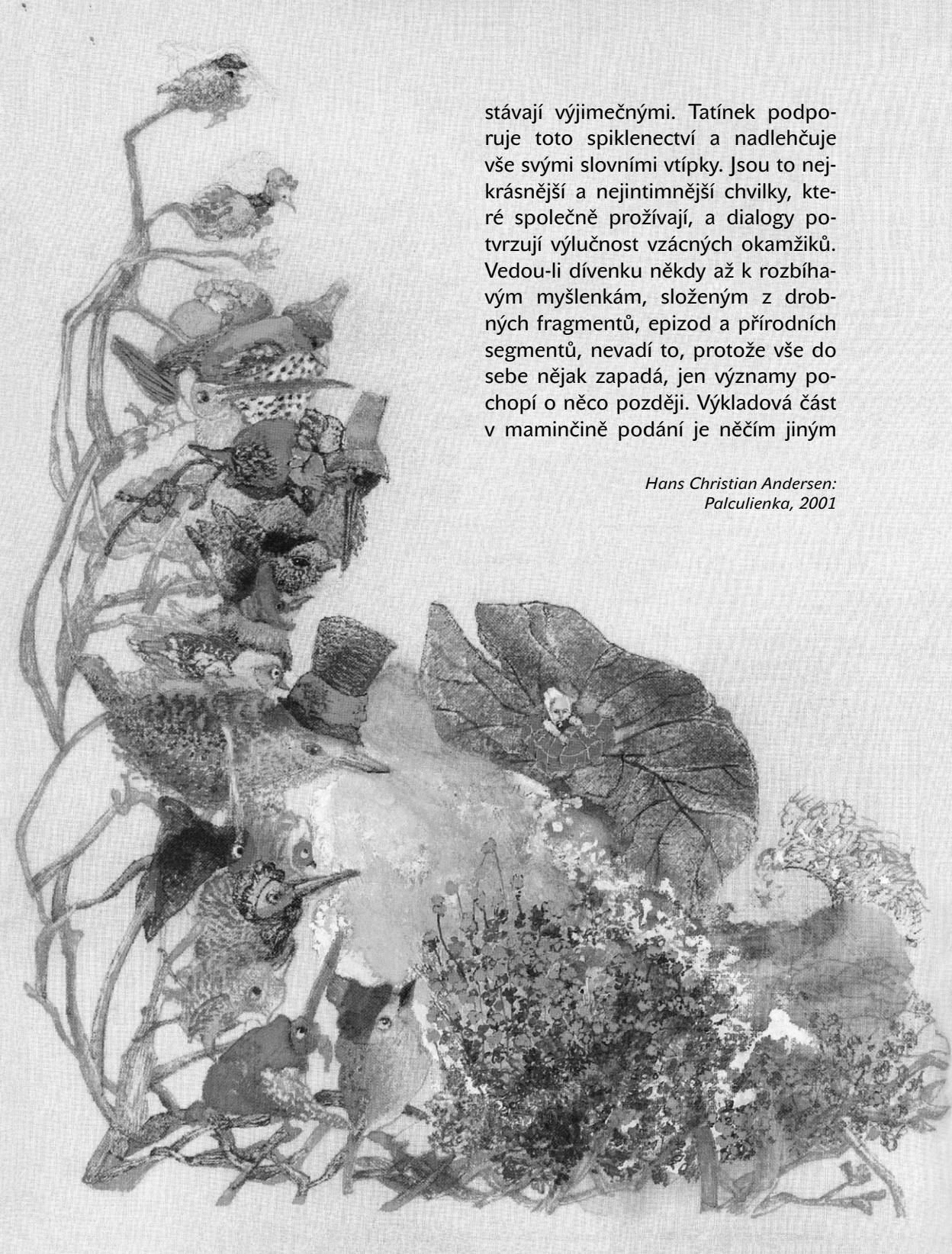
pravěčskou strategií, střídáním vnitřního monologu a dialogů psaných obecnou češtinou (jen odborné promluvy a babiččiny recepty jsou vedeny spisovně):

„Jmenuju se Magdaléna. Z toho jména můžete udělat Majdu nebo Madlu nebo Majdalenku – a všechny tyhle možnosti mi připadají blbý. Maminka mi říká Mojenko. „Ty jsi taková moje Mojenka,“ řekne mi vždycky a pak mě obejmě. Moje maminka je taky taková Mojenka, jako že jenom moje, ale říkám jí mami. Žádný sourozence nemám. Kromě táty mám ještě babičku a dědu, ale ti bydlí na vesnici, zatímco my jsme trochu z Prahy. Ale já stejně radši říkám, že žiju na vsi. Vonoklasy jsou přece taky vesnice, i když u Prahy. Maminka nejlíp voní a má nejhezčí hlas – představuju si, že Vonoklasy se jmenujou, jak se jmenujou, právě proto, že moje maminka voní jako klasy v létě, když je večer sucho a horko a cvrčci a kobylinky jedou svoji muziku...“ (s. 6).

V charakteristikách desetileté dívky Mojenky a její rodiny (rodičů a prarodičů) je obsaženo mnoho lásky, naděje a vzájemného porozumění. Setkáváme se v nich s myšlenkou, že celý náš život a naše budoucnost jsou tajemstvím a někdy se k nám dostávají v takové podobě, v jaké bychom je nečekali, ale to neznamená, že si v době trvání neuvědomujeme výlučnost vzácných okamžiků. Maminka chce dcerku nadchnout pro přírodu, pro milované stromy, které jsou její vášní a o kterých, stejně jako o lesních zvířatech, dovede s nadhledem vyprávět a upozorňovat na jednotlivosti a zvláštnosti. V pozadí nezapomíná na hlubší souvislosti, a tak nejbanálnější jevy se v jejím podání

stávají výjimečnými. Tatínek podporuje toto spiklenectví a nadlehčuje vše svými slovními vtípky. Jsou to nejkrásnější a nejintimnější chvílky, které společně prožívají, a dialogy potvrzují výlučnost vzácných okamžiků. Vedou-li dívenku někdy až k rozbíhacím myšlenkám, složeným z drobných fragmentů, epizod a přírodních segmentů, nevádí to, protože vše do sebe nějak zapadá, jen významy pochopí o něco později. Výkladová část v mamčině podání je něčím jiným

*Hans Christian Andersen:
Palculienka, 2001*

než nudným přírodopisem v podání učitelky zvané Mañas. Je plná senzuality a imprese, vnitřního zaujetí pro konkrétní místa a krajinu, v níž žijí, neboť nyní společně bydlí v Českém krasu, poblíž přírodní rezervace Karlického údolí, Krásných strání a Karlíku. Do konce mají poblíž mokřánek s vtipným názvem Louže a potůček zvaný Kluček. Táta o něm skládá různé vtipné básničky typu: „U potůčku Klučku, dám si pytel bůčku, je v něm hodně tůůůčku!“ (s. 25).

Maminčiny výklady jsou originální také tím, že je erudovaná přírodovědkyně, která působí ve vědeckém ústavu a vyučuje na vysoké škole. Nejbanálnější jevy se v jejím podání přetvářejí na výjimečné, sahající hluboko, odkrývají vnitřní podstatu přírodního dění, ale zasáhnou také nitro člověka. Svět přírody je v jejím podání opakovaně objevovaný, prožívaný a reflektovaný. Maminka a dcera mají oblíbenou společnou knihu *Lexikon lesa*, „kde je úplně všechno o rostlinách, o bylinách, o hmyzu, ptáčích, šelmách, o vysoké zvěři lesní, o pavoucích a o myších, dravcích a houbách...“ (s. 15), ale také o mechu, kapradinách, různých odstínech zelené barvy, zvířecích stopách a parůžkách.

V Mojence se Olga Stehlíková nevyhýbá nelehkým tématům, jakým je nemoc, bolest, umírání a smrt. Tragické a úsměvné se vzájemně nevyklučují ani u tak vážného sdělení, jakým je původ maminčiny nemoci. Ptá se Mojenky, zda si pamatuje, co si vyprávěly o hálkách, o těch výrůstcích na stromech, co jsou v nich larvy různého hmyzu nebo roztoči. Připomíná, že se jedná o stromovou nemoc, mohou ji mít všechny dřeviny. „Rostou jim z kůry takové ná-

dory. Ty nádory mají i svá jména, třeba kap nebo suvel“ (s. 31). Zní to spíš jako nějaká čarodějná zaříkadla, odpovídá Mojenka. Maminka s úsměvem postřeh potvrzuje, neboť některé břízy, olše a duby jsou právě takhle nemocné. I třeba ořešák. „No, a já jsem taky takhle nemocná. Jedna háлка mi v těle vyrostla a teď mi ji odstranili v nemocnici, snad to bude dobrý, snad mi už jinde žádná háлка nepučí, to se teprve uvidí, ale budu se muset ještě hodně léčit. Budu sem chodit na chemoterapii, to je taková cesta, jak zárodky těch hálek vyhnat z těla. A pak mě čeká ozařování...“ (s. 31).

Souznění s maminkou přetrvává, třebaže mnohdy dívku prostupuje smutek z její fyzické proměny a ubývajících sil, později doprovázené návštěvou „paní v dlouhejch šatech s dlouhejma šedejma vlasama“ přijíždějící autem s nápisem Cesta domů. Obě se na sebe dále těší, mají radost z doteků a mnoha drobností, které tlumí bolest. Někdy je největším dárkem pro maminku větvička přinesená z lesa, jindy nalezené barevné vajíčko nějakého ptáčka, o němž se vzápětí Mojenka doví, že může být drozdovo nebo kosovo, pochází z otevřeného hnízda, aby si ho nevšimli predátoři. Ta barevná splynou s okolím, zatímco v dutinách jsou ptáččí vajíčka bílá. Jindy je až překvapivá maminčina výzva, aby se Mojenka odvážila tajně přespat v lese. Teprve tehdy pozná, čím les žije. K tomu dodává, že má v tajné skrýši pod schody schované všechny potřebné věci. Maminka tvrdí, že se nemá čeho bát, les je nejbezpečnějším místem, když ho více poznáme. Narativně se diegesis (styl vyprávění) a mimesis (řeč postav) prostupují s exegesis (výkladem), zajímavým,

překvapivým, mnohdy až edukativním, ale vždy podnětným.

Není snadné zachytit Mojenčino dospívání během tří podzimů, kdy její „nejhodnější a nejmilovanější a nejveselejší“ mamince ubývají síly a rozhodne se dcerce předat své „poklady“ nalezené v lese. Byly jejím tajemstvím, protože donedávna sama nevěděla, s čím se v životě potká. Uvědomujeme si, že děti to vůbec nemají snažší než dospělí. Také se strachují, přizpůsobují se okolí, prožívají bolest, radost, vydávají se na cestu do neznámého prostoru, neboť cesta lesem je iniciačním aktem, který vyžaduje odvalu, musí si své těžké chvíle a rozhodování prožít samy navzdory tomu, zda mají či nemají dobré domácí zázemí, povzbuzují ho přátelé. Vyvrcholením roku se měl stát Štědrý večer s překvapivým dárkem pro maminku, kterou na počátku vidíme jako krásnou černovlásku. Je však již pozdě. Mojenčin smutek z odchodu milované osoby přetrvává, vrací se však k mnoha krásným společným prožitkům, neboť se naučila nacházet zálibení v pozorování rostlin, zvířat a lidí a vidět je mamčiným zrakem. Zájem o přírodu a výlety do okolí nakonec sblíží samotářskou dívenku s Dášou a Davidem, o něco starším párem než je ona, kteří jako kdyby rozšířili jejich rodinu.

V knize najdeme mnohé odkazy sahající až do oblasti přírodního mýtu (spojení člověka a přírody; analogie mezi životem stromu a člověka), neboť také lípy byly kdysi dvě. U kořene té druhé, pokácené, má Majda pod pařezem schovanou plechovou krabičku, kam píše vzkazy kdovíkomu. A je tam také mamčin notýsek zaba-

lený v igelitovém pytlíku. Osiřelá lípa se stává místem, kdy si Mojenky spolu dále vyprávějí. Maminka předala dcerce svůj jas, teplo, lásku a životní pokoru. Majdiny návraty na místa s přírodním řádem se stávají zdrojem energie, souznění a útěchy, přitom si dívka ponechává prostor pro tajemství nevyřešeného, zázračného až magického. Život v přírodě a s přírodou není opuštěný. Představte si, že „v jedny prasklině ty starý mrtvý lípy se ujal semenáček. Malá lipka z toho pařezu roste. Asi se ujalo semínko sestry, která přežila... Držím mu palce“ (s. 191).

Invenční ilustrace Andrey Tachezy umocňují vyznění narativu s environmentální podloží. Výtvarnice se věnuje kresbě, grafice, ilustraci, je milovnicí koláží z recyklovatelných materiálů. Jako ilustrátorka desítek knih pro děti získala mnoho českých i zahraničních vyznamenání, proto nepřekvapí, že obrázky v *Mojence* se ničemu nevyhýbají a podobně jako autorka knihy nic netabuizují. Jedinečnost spočívá v tom, čeho si všímá, jak zdánlivě okrajové detaily umísťuje v celostránkovém prostoru, nebo je nenápadně skryje mezi stránky. Její ilustrační vstupy do textu nám mnohdy připomínají vylisovanou rostlinu z herbáře, překvapí pérovka ptáka, rostliny, brouka, ještěrky apod. Na obálce najdeme zobrazené základní motivy knihy, citlivě, tlumeně, symbolicky i snově vnímané, zatímco na zadní straně je umístěn paratext s moudrým mottem: „*Všichni jsme propojeni – stromy, houby, zvířata i lidé.*“ Kniha Mojenka je příběhem o vazbách, které je zapotřebí rozvíjet a pečovat o ně, o světě, kterému se mnohdy vzdalujeme v touze prožít exotiku.

SVATAVA URBANOVÁ ■

Centrum detskej literatúry, čítania a SK IBBY si pripomenulo osobnosť, život a dielo Kláry Jarunkovej, ktorá by sa 28. apríla dožila 100 rokov, viacerými podujatiami

GABRIELA MIKULČÍKOVÁ

Písané ceruzkou

Prvým z nich bolo open air literárno-hudobné popoludnie *Písané ceruzkou*, druhým bola výstava *Naša a svetová Klára Jarunková*, na ktorej príprave sme sa podieľali v spolupráci s Mestskou knižnicou mesta Piešťany. Realizovaná bola v Piešťanskom informačnom centre a v Galérii Dušana Rolla v BIBIANE.

Deti zo ZŠ Šumiac prezentujú rodný kraj Kláry Jarunkovej

Písané ceruzkou

Trojhodinový program na Hviezdoslavovom námestí odštartovala 11. júna Sidi Féderová krátkym úryvkom z Jarunkovej knižky *O psovi*, ktorý mal chlapca. Po literárnej ukážke a prvej skladbe kapely Pressburger Klezmer Band, ktorá nás sprevádzala celým popoludním, privítala zhromažďujúcich sa návštevníkov starostka Starého Mesta Zuzana Aufrichtová. „Na to, aby si ľudia pamätali autora aj po sto rokoch, je dôležitejší obsah, než spôsob akým písal,“ povedala starostka v prí-

hovore, čím reagovala na to, že Klára Jarunková písala všetky svoje rukopisy diel ceruzkou. Preto aj názov popoludnia sme zvolili symbolicky *Písané ceruzkou*.

Na podujatí vystúpili slovenskí spisovatelia, priatelia, spolupracovníci, rodáci a rodina autorky, známej v minulosti rovnako za hranicami ako u nás doma. Jej diela boli preložené do 32 jazykov a vyšli v 219 vydaniach, čo Kláru Jarunkovú dodnes kvalifikuje ako našu najprekladanejšiu slovenskú autorku literatúry pre deti a mládež.

*Odborná porota
- Katarína Slaninková a Dana Zacharová
s víťazkou súťaže Známká storočnice*

Program bol popretkávaný úryvkami z jej tvorby v interpretácii Alžbety Hrnčiarikovej a Alexa Koníčka z Detskej rozhlasovej dramatickej družiny. Ako **Hrdinov z ceruzky** sme si postupne vypočuli úryvky z kníh *Jediná*, *Hrdinský zápisník*, *O vtáčikovi*, ktorý vedel tajomstvo, *Tulák* a *O psovi*, ktorý mal chlapca.

Klárin pestrofarebný plášť predstavila v programe literárna vedkyňa Timotea Vráblová, prezidentka Slovenskej sekcie IBBY, ktorú s autorkou spája aj funkcia v medzinárodnej organizácii pre detskú knihu. Klára Jarunková sa popri písaní venovala aj kultúrnej diplomacii, šírila povedomie o našej kvalitnej knižnej tvorbe pre deti v zahraničí a v tom jej účinne napomáhala funkcia prezidentky, vtedy ešte Českoslo-

venskej sekcie IBBY. Pre spisovateľku bol typický spôsob písania, v ktorom hlavný hrdina vystupuje a podáva príbeh (osobné pocity, myšlienky a popis udalostí) zo svojej perspektívy v prvej osobe ako rozprávač. **Odtajnené správy** prezradil na pódiu Ľubomír Feldek. Napríklad tú, keď Klára Jarunková ako redaktorka uverejnila v časopise *Roháč* Feldekovu báseň *Herci*. Mnohí čitatelia ju videli len vďaka tomu, že väčšina straníckych funkcionárov v lete dovolenkovala. V tom období neboli takí ostrážiti na cenzúru, čo Klára využila a napriek tomu, že ju Feldek upozorňoval, že báseň sa mocipánom nemusí páčiť, v lete 1979 ju uverejnila. V septembri, keď bolo po dovolenkách a začali problémy, sa potvrdilo, že sa im naozaj nepáčila. Na Kláru Jarunkovú spomínal Feldek ako na dámu, ktorá vedela aj v neľahkej dobe vtedajšieho režimu nachádzať „medzery“, jednou z nich bola aj chýbajúca literatúra pre deti v mladšom a staršom školskom veku, a vypíňať ich obsahom – skvelými knižkami pre deti.

V ďalšej časti programu **Pozor, pes!** prišli na pódium dve dámy a pes Pluto s chlapcom. Dôvodom bolo nové vydanie knižky *O psovi*, ktorý mal chlapca, ktorá nedávno vyšla vo vydavateľstve Trio Publishing. Jeho riaditeľka Magdaléna Fazekašová privítala svoju hostku, ilustrátorku a zároveň dcéru Kláry Jarunkovej, Danu Zacharovú. Keďže nové vydanie knižky ilustrovala, bolo o čom hovoriť – o spolupráci na novom vydaní, aj o tom, ako to fungovalo v práci a doma medzi mamou spisovateľkou a dcérou ilustrátorkou. Na záver sa k nim pridala pes Pluto, mimoriadne dostal niekoľko granúl na knižke (nie v miske) a všetci spolu zaželeli

knižke veľa dobrých čitateľov.

Po ďalšom hudobnom čísle známej klezmerovej kapely predstavila šéfredaktorka časopisu Slniečko Ľubica Kepštová **Slniečko pre Kláru** – celé jedno vydanie Slniečka venované Kláre Jarunkovej.

Špeciálnym hosťom na podujatí bola veľká skupina rodákov, ktorá pricestovala autobusom z Horehronia – deti a učitelia zo ZŠ Šumiac, kde si každoročne pripomínajú svoju rodáčku literárno-výtvarnou súťažou – Jar Kláry Jarunkovej. Deti priniesli so sebou (v krojoch a so spevom) aj kus horehronskej atmosféry. **Z pošty pod Skalou** vystúpil František Durčenka, predseda Spolku na obnovu dediny Polomka, ktorý s patričnou hrdosťou porozprával o tom, ako sa krúžok v Polomke rozhodol v roku 2017 chodiť po Horehroní a fotografovať zaujímavé miesta a objekty. Tak objavili na Šumiaci aj budovu bývalej pošty, rodný dom Kláry Jarunkovej, a odvtedy začali dobrovoľnícky pracovať na jeho obnove. „Aj na Horehroní, hoci tam býval hlad, sa rodili osobnosti, na ktoré môžeme byť hrdí,“ povedal František Durčenka o iniciatíve, ktorej výsledkom je obnovený rodný dom Kláry Jarunkovej a pamätná izba, ktorú na jar v Červenej Skale slávnostne otvorili.

Slovenská pošta vydala v roku 100. výročia Kláry Jarunkovej príležitostnú poštovú známku a autorka jej výtvarného návrhu Katarína Slaninková prispela do programu **Zúbkovaná krása** – rozprávaním o práci na tomto diele. Spolu s ilustrátorkou Danou Zacharovou zároveň (ako porota) vyhodnotili a odmenili najlepšie práce detí vo výtvarnej súťaži **Známka storočnice**, ktorú zorganizovala BIBIANA pre školy a kniž-

ZŠ Šumiac s riaditeľkou školy Renátou Jókaiovou a Františkom Durčenkom zo SPOD Polomka

nice. Naším cieľom bolo pripomenúť deťom život a tvorbu Kláry Jarunkovej a dať im možnosť vypracovať vlastný detský návrh poštovej známky k jej výročiu. Podľa množstva zaslaných prác veríme, že sa nám tento zámer podaril.

Naša a svetová Klára Jarunková

Ďalším podujatím k oslave 100. výročia narodenia Kláry Jarunkovej bola výstava, ktorú dramaturgicky pripravila Eva Cíferská v spolupráci s Mestskou knižnicou mesta Piešťany. Inštalovaná bola v priestoroch Piešťanského informačného centra do 31. mája. V Bratislave si ju mohli návštevníci pozrieť od 28. júla do 11. septembra v priestoroch Galérie Dušana Rolla v BIBIANE, kde ju v spolupráci s Centrom detskej literatúry, čítania a SK IBBY zrealizoval Allan Lučenič s kolektívom. Výstava predstavila pôvodnú a prekladovú tvorbu autorky, prezentáciu ocenení, ilustrácie jej kníh, ale aj fotografie a osobné predmety z jej života. V Bratislave bola doplnená aj o sprievodné podujatie – divadelné predstavenie Priateľ na tri, podľa knižky O psovi, ktorý mal chlapca. ■

TRESKY PLESKY

Vydajte sa na dobrodružnú cestu po stopách reportérky Katy Strofovej na výstave Tresky plesky. Preskúmajte prírodné javy ako sopka, blesk, cunami a lavína, stretnite opice aj obrovskú veľrybu, alebo si zalyžujte s nami v centre Bratislavy.

Výstava vychádza zo známeho slovenského animovaného seriálu Tresky Plesky. Návštevník nadobudne pocit, že vstupuje do unikátneho fantazijného sveta prírodných javov a prežíva dobrodružstvá na vlastnej koži.

Námet a scenár – Super film s. r. o.; dramaturgia – V. Marakyová a Von Dubravay; výtvarno-priestorové riešenie – Super film s. r. o.; technické riešenie – Von Dubravay a Super film s. r. o.; grafika – G. Rusková

Termín: 1. 10. 2022 – 16. 4. 2023

ANIMANIMALS

Výstava vznikla v spolupráci s nemeckým štúdiom animovaného filmu FILM-BILDER v Štuttgarte, podľa seriálu Animanimals. Predstavuje niektoré zvieratká zo seriálu s ich problémami v trojrozmernej podobe. Deti môžu zatrúbiť na chobote slona, budú chodiť na „podkovách“ ako koník, krokodíloú papulou zbierať soletky, posedia si na dlhočiznej lavici v podobe jazvečíka, zažijú aj zebra s popletenými pruhmi, páva, ktorý miluje divadlo, zahrajú sa na chobotnicu, ktorá potrebuje pomoc pri pečení a na mravce, ktoré nosia listy do mraveniska.

Autor – J. Ocker a Studio FILM BILDER; dramaturgia – V. Marakyová a Von Dubravay; výtvarno-priestorové riešenie – S. Sadilková; technické riešenie – S. Sadilková; koordinátorka – S. Broadhurst-Petrovická

Termín: 1. 10. 2022 – 12. 3. 2023

CREAKS - UMENIE V HRE

Milovníkov počítačových hier určite poteší výstava Creaks. Táto moderná výstava je venovaná grafickému animačnému štúdiu Amanita Design, (z ich dielne pochádzajú napr. hry Samorost, Rocketman, Machinárium či Botanicula) a ich novej adventúrovej hre Creaks. Výstava umožní divákovi cez práce výtvarníkov a vývojárov hier, Radima Jurdy a Jana Chlupa, nahliadnúť do procesu vzniku ručne kreslenej a maľovanej videohry Creaks. Návštevnícividia pôvodné skice zo začiatku vývoja, maľby a kresby, ktoré sa potom digitálne upravené objavujú v hre, ale aj materiály, ktoré sa do hry nedostali. Diváci si na výstave budú môcť videohru aj zahrať a porovnať tak vzhľad finálnej digitálnej verzie s ručne vytváranými originálmi.

Námet – T. Danay, autor – R. Jurda a J. Chlup – Amanita Design; dramaturgia – Von Dubravay; výtvarno-priestorové a technické riešenie – Von Dubravay

Termín: 1. 10. 2022 – 29. 1. 2023

The current issue of Bibiana magazine offers a broad review of art for children and youth, beginning with the essay *"A poet of harmony and beauty"*. Peter Naščák wrote it for the anniversary of the 80th birthday of the academic painter and first lady of contemporary Slovak illustration art, Jana Kiselová-Siteková. He appreciates an artist who, through her poetics, was able to combine European and Asian artistic directions into a strong emotional shape. Her work receives awards at home and at the top international shows. The most important prizes include two BIB Golden Apples in 1995 and 2001. Moreover, at the Biennial of Illustration Bratislava, the artist won the prestigious Postal Bank Award for her extraordinary contribution to Slovak and international illustration work. The following "jubilee" paper was written by doc. PhDr. Markéta Andričíková. She praises the poet, storyteller and epigrammatist Tomáš Janovic, one of the co-founders of modern Slovak literature for children. "Janovic's humour," as Andričíková writes, "is the path to follow consciously, so that we can learn to recognize when and how to laugh and when to cry. Janovic's humour is not ironic in his works for children," the literary scientist adds, "because irony, according to the author himself, could hurt the child's soul." It is based on nonsense playfulness that copies children's free thinking and their ability to see the world in its original contexts. In a study *"Poetic Miracles, Skilled Magic and False Tricks"*, a young literary scientist and talented author for children, David Dziak, analyses the latest poetry for children. Within here, he appreciates authors who are indisputable creative contributions, but criticizes those who have ambitions, but lack talent. In a short essay *"She invented heaven, yet she had no place to live"* the critic dr. Jana Borgulová recalls an exceptional poet, storyteller and publicist Zlata Solivajsová. The totalitarian communist regime punished her writing modern fairy tales for children named *"The Alphabet for Monsters"*, which she wrote in protest against the occupation of Czechoslovakia by the Warsaw Pact troops in 1968, by bullying her and banning her from any publishing activity for twenty years. In

the next chapter of Bibiana magazine, writer and publicist Toňa Revajová writes about Children's Book Days. The Children's Book Festival and its creators, that is writers, illustrators and librarians, are very popular in Slovakia. This year it took place for the third time (previously in 1984 and 2009) in the beautiful Kysuce Library in Čadca. In the presence of over a hundred visitors, guests and performers, it was attended by twenty „pen and brush masters“. Children from primary schools in Čadca, Krásne nad Kysucou, Skalite, Svrčinovec and Zákopčie danced, sang and recited poetry at the opening ceremonies of the children's book festival, which is quite unique throughout Central Europe. A great nationwide event was the Miraculous Nut Festival, which takes place in the world-famous spa town of Piešťany every two years under the title Book on Radio – Radio in the Book. Recently, the competition is awarded by the Maria Ďuríčková Prize, named after an icon of the Slovak literary writings for children. The jury awarded it to the bard of Slovak literature for children, poet, prose writer, playwright, essayists and translator Ľubomír Feldek. Prof. Zuzana Stanislavová from the University of Prešov contributed to the magazine with a scientific study titled *Fictional World of Contemporary Fairy-tale Narrative*. She analysed in it the book by David Dziak *"Come into the fairy tale"* and the book by the important contemporary prose writer Peter Karpinský *"About the Little Cosmonaut"*. Zuzana Stanislavová is also the author of the obituary *"The Queen with a floral name"*. Here, she paid tribute to the deceased author of educational literature, Kveta Dašková (1935 – 2021). In the blog Canons and Canons, the young literary scientist David Dziak evaluated the survey Canons and Canons, in which 25 respondents answered the survey question „What interests you in contemporary Slovak literature for children“. At the end of the review, he publishes the results of the contest *The Most Beautiful Books of Slovakia 2021* and the blog of the specialist of the Centre for Children's Literature, Reading and SK IBBY, Gabriela Mikulčíková on the century-old Slovak and world author for children and youth, Klára Jarunková.

